

Pia Ojalehto

EKSPATRIAATTIPERHEEN
SOPEUTUMINEN
KOHDEMAAHAN

Opinnäytetyö
Palveluliiketoiminta


Toukokuu 2010




MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		<p>Opinnäytetyön päivämäärä 28.5.2010</p>
<p>Tekijä(t) Pia Ojalehto</p>	<p>Koulutusohjelma ja suuntautuminen Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma Restonomi (Ylempi AMK)</p>	
<p>Nimeke</p> <p>Ekspatriaattiperheen sopeutuminen kohdemaahan</p>		
<p>ivistelmä</p> <p>Tämän kvalitatiivisen tutkimuksen tavoite on tuoda esille ulkomaan komennukselle mukaan muuttaneen perheen sopeutumiseen liittyviä asioita puolison eli naisen näkökulmasta ja selvittää, miten lähettävä yritys voi heidän sopeutumistaan kohdemaahan tukea.</p> <p>Teoreettisena viitekehysenä tutkimukselle on ekspatriaateista, puolisoista ja ulkomaankomennuksista aiemmin tehdyt tutkimukset ja kirjallisuus sekä sopeutumisen teorioihin liittyvät tutkimukset. Selvitän tutkimuksessa perheiden ulkomaankomennusten tiedonhankintaan liittyviä kysymyksiä, puolison ja lasten sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten arjen hallintaa sekä sitä, kuinka yritykset komennuskäytännöillään vaikuttavat perheiden sopeutumiseen.</p> <p>Tutkimukseni on tutkimustyyppiltään etnografinen tutkimus, jonka suoritin teemahaastatteluina haastatellen kahtatoista ekspatriaatin puolisoa. Tutkimuksen tuloksena oli, että tiedon saaminen oli ongelmallista. Vaikka Internet olikin suosituin tiedonhankintakeino, sieltä ei saatu tietoa riittävästi mm. kieli ongelmien takia. Paikalliset sihteerit ja esimiehet eivät taas olleet perillä länsimaalaisesta arjesta Kiinassa. Tiedon saaminen koettiin tärkeäksi, sopeutumiseen positiivisesti vaikuttavana tekijänä ja toivottiin myös yritysten toimivan enemmän tiedon tarjoajina. Eri vastualueille tulisikin nimetä henkilöt, joilla on tietotaitoa kyseisestä asiasta.</p> <p>Tutkimuksesta ilmeni, että huolellinen valmistautuminen muuttoon luo pohjan onnistuneelle komennukselle. Asuinpaikan sijainnin valinta, mieleisen kodin hankkiminen sekä mukaan otettavat tavarat/ tutut ruoat todettiin tärkeiksi. Verkostoitumisella erityisesti toisten ekspatriaattinaisten kanssa todettiin olevan merkittävä vaikutus sekä arjen sujumiseen että puolison muihin tärkeiksi kokemiin asioihin. Lasten sopeutuminen ja hyvinvointi nousi jopa omaa sopeutumista tärkeämmäksi tekijäksi puolisoille. Lähettävän yrityksen tuen tärkeys ja komennuskäytäntöjen merkitys perheiden sopeutumiseen vaikuttaviin tekijöihin tuli selkeästi tutkimuksesta esille. Yritysten tulisikin tukea perheitä esim. tarjoamalla puolisolle mahdollisuuden kieliohjelmiin, toimia linkkinä sosiaalisille kontakteille sekä helpottaa kohteessa liikkumista.</p>		
<p>Asiasanat (avainsanat)</p> <p>Ekspatriaatti, ulkomaankomennus, perhe, sopeutuminen, komennuskäytännöt, ulkomaantyö, lähetetyt työntekijät</p>		
<p>Sivumäärä</p> <p>117</p>	<p>Kieli</p> <p>Suomi</p>	<p>URN</p>
<p>Huomautus (huomautukset liitteistä)</p> <p>Liitteitä 2</p>		
<p>Ohjaavan opettajan nimi Riitta Tuikkanen Päivi Lahikainen</p>		<p>Opinnäytetyön toimeksiantaja</p>

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the master's thesis 28.05.2010
Author(s) Pia Ojalehto	Degree programme and option Master of hospitality management	
Name of the master's thesis Adjustment of expatriate family		
Abstract <p>The aim of this qualitative thesis is to identify a woman's perspective for families' adjustment in an international assignment and to find out how companies could support their adjustment. Theoretical framework for this thesis consists of earlier research and literature made of expatriates, spouses, international assignments and adjustment theories.</p> <p>This ethnographic research consists of theme interviews of twelve expatriate spouses. The main conclusions were that even though Internet was the most popular information seeking channel, it was not satisfactory, mainly due to language problems. Moreover, it was found that local secretaries and managers did not have enough insight about the "western daily life" in China. Therefore it was concluded that families desired more information and they hoped that companies sending them would provide this knowledge and material more readily. In addition companies should identify key persons who have knowledge of the certain areas of responsibility they are named for.</p> <p>Research also shows that good preparation before moving abroad creates a solid base for a successful assignment. Selecting a suitable living area, satisfying home, personal goods to be moved from the native country and familiar foods were found of extreme importance. Networking with other expatriate women was found to be remarkable both for daily life and other topics the spouses felt important. Expatriate spouses highlighted that the adjustment of children and their well-being was of more importance than their own. Research clearly showed the support from assigning company and their assignment policies significance on the adjustment of the families. In conclusion, Companies should improve support towards families by, offering spouses language lessons, facilitating links for social contacts and making transportation easier in the foreign country.</p>		
Subject headings, (keywords) expatriate, assignment, family, adjustment		
Pages 117	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices Enclosures 2.		
Tutor Riitta Tuikkanen Päivi Lahikainen		Bachelor's thesis assigned by

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	KESKEISET KÄSITTEET	3
2.1	Ulkomaankomennus	3
2.2	Ekspatriaatti	4
3	ENNEN KOMENNUKSELLE LÄHTÖÄ.....	5
3.1	Valmentautuminen komennukselle lähtöön	5
3.2	Tutustumismatka kohteeseen.....	8
3.3	Motiivit ja ennakko-odotukset.....	9
3.4	Ekspatriaattilapset.....	11
4	ASETTUMINEN KOHDEMAAHAN.....	15
4.1	Sopeutuminen vieraaseen kulttuuriin	15
4.2	Puolisona komennuksella	21
4.3	Verkostoituminen	26
4.4	Koti-ikävä	27
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
5.1	Aineiston keruu.....	31
5.2	Teemojen esittely	38
5.3	Aineiston analyysi.....	41
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	45
6.1	Esitiedot haastateltavista.....	45
6.2	Ennen kohdemaahan muutttoa.....	48
6.3	Arjen sujuminen kohdemaassa	64
6.4	Elämän tarkoitus on ikävän karkoitus.....	75
6.5	Lasten sopeutuminen kohdemaahan	90
6.6	Yrityksen komennusprosessien kehittäminen.....	96
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	103
	LÄHTEET	111
	LIITTEET	
	LIITE 1. Taustatietojen kyselylomake haastateltaville	
	LIITE 2. Haastattelurunko teemoittain puolisoille	

1 JOHDANTO

Ihmiset ovat kautta aikojen liikkuneet paikasta toiseen. He ovat muuttaneet pysyvästi tai väliaikaisesti pois kotimaastaan erilaisista syistä. Osalla ihmisistä motivaatio muuttoon on ollut toivo paremmasta elämästä, mutta osa lähtijöistä on muuttanut myös seikkailun ja vaihtelunhalun vuoksi. Haaveet paremmasta elämästä ja seikkailunhalu voi joutua kovalle koetukselle, kun arkielämä vieraassa kulttuurissa osoittautuikin hankalammaksi kuin oli odotettu.

Maailman globalisoitua muutetaan ulkomaille paljon työn takia, joko yritysten tai valtion lähettäminä työntekijöinä, kehitysyhteistyöhön, sekä myös sotilaallisten syiden takia. Yli 80 % ulkomaille lähetettävistä työntekijöistä elää vakituudessa parisuhteessa (Riusala ym. 1998.) Varsinkin pidemmille komennuksille mukana seuraa koko perhe. Komennukset eivät siis koske pelkästään ekspatriaatteja itseään tai puolisoa vaan niillä on vaikutusta koko perheen elämään, koska usein komennukselle lähtee mukaan myös lapset.

Viimeisten kahden, kolmen vuosikymmenen aikana eripituiset ulkomaantyökomennukset ovat muuttuneet harvinaisista poikkeuksista osaksi yritysten strategisen suunnittelun arkipäivää. Koska ulkomaankomennukset lisääntyvät entisestään tulevaisuudessa, on tutkimukseni aihe hyvin ajankohtainen. Se pureutuu komennuksiin liittyviin käytännön- ja sopeutumisongelmiin nimenomaan mukana seuraavan puolison näkökulmasta ja siihen kuinka yritykset voisivat parantaa omia toimintatapojaan lähettäessään ekspatriaattiperheen komennukselle ulkomaille.

Ulkomaille suuntautuva työkomennus on yritykselle sekä taloudellinen että tuotannollinen riski. Erityisen kalliiksi työnantajalle tulevat sellaiset epäonnistuneiksi määritellyt komennukset, joissa työntekijä syystä tai toisesta joutuu palaamaan kesken sopimuskauden takaisin kotimaahansa. (Schneider & Asakawa 1995.)

Tehoton tai pahimmassa tapauksessa keskeytynyt ulkomaankomennus on hukkainvestointi, johon yhdelläkään yrityksellä ei ole varaa. Ekspatriaatin ennenaikaisesta paluusta kotimaahan syntyy rahallisten kustannusten lisäksi myös muita harmejä. Liiketoiminta saattaa häiriytyä ja jopa yrityksen maine vahingoittua. Fintran valmentautu-

misoppaan mukaan, koko perheen sitoutuminen yrityksen tavoitteisiin – yhteen hiileen puhaltaminen – luo ulkomaan komennuksen onnistumiselle hyvän lähtökohdan. (Fint-
ra 1998).

Amerikkalainen HMR executive, eli palveluliiketoiminnan ammattilaisia etsivä johtaja, on sanonut 24 vuoden kokemuksella seurattessaan ekspatriaattien puolisoita, että riippuu pitkälti puolisosta ja hänen sopeutumisestaan onko perheen ulkomaankomennus onnistunut vai epäonnistunut. Kun puoliso sopeutuu, kaikki muu seuraa perässä. (Steward & Gregersen 1991,1.) Tämän vuoksi puolisoitten sopeutumiseen tulisikin kiinnittää entistä enemmän huomiota ja se on myös tämän tutkimuksen tarkoitus. Nostaa esille naisen ääni ja myös lasten sopeutumisen tärkeys.

Useat aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset ovat siis todenneet puolison ja lasten roolin komennuksen onnistumisen kannalta tärkeäksi, tutkimuksessani haluan selvittää, kuinka yritykset huomioivat puolison ja lapset komennuksen aikana. Toivon, että tämä työ osaltaan auttaisi yrityksiä kiinnittämään huomiota perheen osuuteen komennusten onnistumisessa ja auttaisi perheitä sopeutumisprosessissaan.

Aihe kiinnostaa minua, koska olen itse parhaillaan Kiinassa ekspatriaatin puolison roolissa ja yritän saada perheemme sopeutumaan tänne mahdollisimman kivuttomasti. Jo ennen Kiinaan muuttoa havaitsin, kuinka vaikeaa tietoa on saada, varsinkin jos lähettävällä firmalla ei ole palkattuna ekspatriaattien komennuksiin erikoistunutta henkilöä tai yritys ei maksa uudelleensijoittamis- eli relocation palveluja, vaan tietoa täytyy etsiä itse eri paikoista. Tutkimuksellani pyrin myös selvittämään ekspatriaattien tiedonhankkimista ja siihen liittyviä kysymyksiä.

Selvitän siis tutkimuksessa seuraavia asioita: 1) **Tiedonhankkimista:** Mistä perheet hankkivat tietoa ennen komennukselle lähtöä, minkälaista tietoa tarvitaan, onko sitä tarpeeksi tarjolla ja onko heillä ongelmia tiedon saamisessa. 2) **Puolisoiden ja lasten sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä:** Minkälaiset tekijät vaikuttavat sopeutumiseen, arjen sujumiseen kohdemaassa, ongelmat ja ilon aiheet. 3) **Yritysten komennuskäytännöt:** Kuinka yritykset ottavat huomioon puolison ja lapset komennuksella, sekä kuinka yritykset voisivat omilla toimintatavoillaan ja komennusprosesseillaan helpot-

taa sekä lasten että puolisoitten sopeutumista. Selvitän myös mitä sopimuksen teossa pitäisi ottaa huomioon perheitä ajatellen.

Tavoitteenani on tuoda esille puolison eli tässä tutkimuksessa naisen ääni sopeutumiseen vaikuttavien tekijöiden suhteen ja selvittää millaisista asioista perheen sopeutumien naispuolisen näkökulmasta koostuu ja kuinka yritykset voisivat parantamalla komennuksiin liittyviä käytäntöjään helpottaa perheiden sopeutumista kohdemaahan

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Ulkomaankomennus

Ulkomaankomennuksista on tullut kasvava trendi globalisaation myötä. Jatkossa yhä useammat suomalaiset työskentelevät ulkomailla suomalaisten tai kansainvälisten organisaatioiden palveluksessa. Kansainvälistymisen myötä ja liiketoiminnan sijoituttua ympäri maailmaa tarvitaan huippuosajia kansainvälisille markkinoille yrityksen kilpailukyvyyn takaamiseksi. (Lehtonen 2009, 6.)

Yritykset lähettävät työntekijöitään ulkomaille usein esimerkiksi koulutus-, hallinto- ja asiantuntijatehtäviin kontrolloimaan töiden sujumista tai koordinoimaan tärkeitä toimintoja. Tarve lähettää työntekijöitä ulkomaankomennukselle voi muodostua esimerkiksi yritysoston yhteydessä kun halutaan lähettää joku kontrolloimaan ostetun yrityksen toimintoja tai johtamaan yrityskaupan haltuunotto- eli integraatiovaihetta. (Hellsten 2009, 18 – 19.)

Tekniikan Akateemisten Liiton jäsenistä vuonna 1990 ulkomailla työskenteli vain alle 800 henkeä, vuonna 1996 noin 1300 ja vuonna 2002 noin 1 600 henkeä. Luvut ovat siis kasvaneet tasaisesti vuosittain. (Hirvikallio, 2002.) Nykyisin ulkomailla työskentelee komennuksilla suomalaisten tai kansainvälisten yritysten ja muiden organisaatioiden palveluksessa jo lähes 30 000 suomalaista (Kankare, 2005). Fintran mukaan ulkomailla työskentelee ainakin 5000 suomalaista yritysten lähettäminä. Noin kolmannes kaikista vuosittain ulkomaille muuttavista lähtee Suomessa toimivan yrityksen

tytäryhtiön palvelukseen. Kiinasta on ehdottomasti tullut yksi tärkeimmistä kohde- maista, samoin muu Aasia on suosittu. (Saviaro & Helaniemi 2005,11.)

Ulkomaankomennukselle on aina olemassa syy eli businessstarve oli se sitten uusien markkinoiden hakeminen, uuden toiminnan käynnistäminen asemamaassa tai emoyri- tyksen toimintatavan vieminen ulkomaille (Laine 2006). Ulkomaantyökomennukset ovat yleensä määräaikaisia ja ne ovat myös suhteellisen lyhytkestoisia, sillä esimerkik- si TEK:in jäsenet ulkomailla -raportissa (2002) kerrotaan ekspatriaattien viipyvän ko- mennuksillaan keskimäärin kaksi ja puoli vuotta kerrallaan.

2.2 Ekspatriaatti

Globalisaation myötä muuttoliike on kiihtynyt entisestään. Nykypäivänä on hyvin ta- vallista, että yritykset lähettävät työntekijöitään ulkomaankomennuksille. Näitä ko- mennukselle lähetettäviä työntekijöitä kutsutaan ekspatriaateiksi.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen mukaan nimitystä voidaan käyttää laajasti ulkomailla väliaikaisesti työskentelevistä tai opiskelevista ihmisistä. Nimitys pohjau- tuu latinankielisiin sanoihin ex ”ulos” ja patria ”isänmaa”. Koska ekspatriaattien mää- rä jatkuvasti kasvaa, on myös kiinnitettävä yhä enemmän huomiota kohdemaan kult- tuuriin sopeutumiseen vaikuttaviin tekijöihin. (Tucker, ym. 2004.)

Yleiskielisessä käytössään ekspatriaatti (an expatriate) tarkoittaa henkilöä, joka on muuttanut pois isänmaastaan (Junkkari & Junkkari 2003, 11). Liiketaloustieteeseen termi on tullut 1970- ja 1980-luvuilla tehtyjen ekspatriaattitutkimusten myötä (Pelto- nen 1998,13). Liiketaloustieteellisesti tarkasteltuna ekspatriaatilla tarkoitetaan yrityk- sen asiantuntijaa ja/tai liikkeenjohtoon kuuluvaa henkilöä, joka muuttaa määräajaksi maasta toiseen tehdäksensä työtä kohdemaassa, tavallisesti saman työnantajan palve- luksessa kuin kotimaassakin (Dowling, ym.1994;Tahvanainen1998,8).

Tyypillinen ekspatriaatti, joka on suomalaisen yrityksen palveluksessa, on iältään noin 30-40 vuotias, avo- tai avioliitossa elävä mies, jolla on yksi tai kaksi pientä lasta (Neovius 2000). Jopa yli 80 % ulkomaille muuttavista työntekijöistä elää vakituudessa

parisuhteessa. Onkin siis luonnollista, että ulkomaankomennus laajentuu koskemaan myös mukaan lähteviä puolisoa ja ekspatriaatin lapsia. Lähetettävistä työntekijöistä suurin osa on miehiä ja kansainvälisten ja kotimaisten havaintojen mukaan mukana seuraava puoliso on monissa tapauksissa nainen. (Hirvikallio 2002.)

Mitä iäkkäämmästä ekspatriaatista on kysymys, sen useammin kyseessä on mies. Kansainvälisesti myös naisekspatriaattien määrä on kasvanut. Vuonna 1992 heitä oli vain 5 % kaikista ekspatriaateista ja vuonna 2002 jo 14 %. Tuosta 14:sta prosentista puolet oli naimattomia ja 38 prosentilla oli puoliso mukanaan komennuksella. Mies ekspatriaateista vain viidennes oli naimattomia. Suomalaisyrityksissä naisekspatriaattien määrä vastaa kansainvälisiä lukuja ja on noin 10–15 %. (Sahiluoma 2002.)

Siirtolaisuudella taas tarkoitetaan henkilöiden tai perheiden vapaaehtoista muuttamista asuinmaasta toiseen lähinnä toimeentulon hankkimiseksi. Se sisältää maastamuuton lisäksi myös toiseen maahan asettumisen ja paluumuuton. Määräaikaista tai tilapäistä oleskelua ulkomailla- kuten opiskelua tai komennustyötä- ei tavallisesti sisällytetä siirtolaiskäsitteen piiriin. Käytännössä nämäkin muuttajat lasketaan siirtolaisiksi, koska heidän erottamisensa pysyvästi muuttavista on vaikeaa. Lisäksi heidän oleskeluunsa ulkomailla liittyy paljon samanlaisia ongelmia kuin siirtolaisuuteenkin. (Korkiasaari 1989, 2.)

3 ENNEN KOMENNUKSELLE LÄHTÖÄ

3.1 Valmentautuminen komennukselle lähtöön

Läheskään kaikki yritykset eivät tarjoa varsinaista valmennusta komennukselle lähtijöille, saati heidän perheilleen. Lopullinen varmistus komennukselle lähtemisestä tulee usein hyvin lähellä varsinaista muuttamisajankohtaa ja valmennukseen ei yksinkertaisesti ole aikaa. Valmennuskurssit myös maksavat ja tästä syystä moni yritys ei halua niitä käyttää. Valmennuksista on kuitenkin todettu olevan työntekijöille merkittävää hyötyä.

Valmennusohjelmien tehokkuus riippuu kuitenkin pitkälti siitä, kuinka paljon aikaa ja varoja niihin on ollut käytettävissä, kuinka asiansa osaavia valmentajat ovat ja onko ollut mahdollista käydä kohdemaassa jo etukäteen tutustumismatkalla. Lisäksi on huomioitava, että valmennuksen tason ja määrän tulee olla riippuvainen siitä, kuinka erilainen kohdemaan kulttuuri on verrattuna kotimaan kulttuuriin. Mitä erilaisempi kulttuuri on, sitä enemmän ja syvällisempää valmennusta tarvitaan. (Steward & Gregersen, 11.)

Tungin (1981, 1987) tutkimusten mukaan yrityksissä, joissa tarjottiin työntekijöille valmennusta ennen komennukselle lähtöä, keskeytysprosentti oli huomattavasti pienempi. Tutkiessaan 500 Amerikkalaista, Eurooppalaista ja Japanilaista kansainvälistä yritystä, hän havaitsi että komennusten epäonnistumisprosentti oli Amerikkalaisilla suurin, yli 30 %, kun taas Eurooppalaisilla ja Japanilaisilla vain 10 %. Nämä tulokset korreloituivat yritysten valmennusprosessien kanssa. Havaittiin että 70 % Eurooppalaisista ja Japanilaisista yrityksistä tarjosivat valmennusta, kun taas vain 30 % Amerikkalaisista yrityksistä tarjosi sitä työntekijöilleen. (Kealey ym. 1996,155.)

Ekonomiliiton tekemässä tutkimuksessa vain viisi prosenttia perheistä oli saanut ennen ulkomaan komennustaan jonkinlaista lähtövalmennusta. Puolison työnpaikan haakuun oli saanut neuvontaa ainoastaan kuusi prosenttia vastanneista vaikka puolet ekspatriaateista olisi pitänyt tätä hyvinkin tärkeänä tukimuotona. (Sormunen 2000.)

Tutkijat (Brett 1980; Black 1988; Church 1982) ovat todenneet, että sopeutumista voi vaikeuttaa epävarmuus siitä minkälainen käytös on sopivaa. Pikku hiljaa huomataan, että käyttäytyminen, joka on hyväksyttävää kotimaassa, on kiellettyä kohdemaassa ja taas päinvastoin. Käyttäytyminen, jota pidetään loukkaavana kotimaassa, on sallittua kohdemaassa. Onkin todettu että monet kulttuurishokin oireet johtuvat stressistä, joka aiheutuu epävarmuudesta sen suhteen kuinka henkilön tulisi käyttäytyä. Tästä johtuen voidaankin sanoa, että sopeutuminen on helpompaa mitä enemmän tietää maan kulttuurista ja sen tavoista. (Steward & Gregsen 1991,3.) Myös tätä taustaa vasten ajateltuna lähtövalmennuksen ja tietopakettien tarjoaminen perheelle olisi hyödyllistä.

Tietoa haetaan toki myös itsenäisesti. TEK:in (2002, 17) jäsenilleen teettämän tutkimuksen mukaan ekspatriaatit hankkivat tietoa ulkomailla työskentelystä, kohdemaasta

ja palkkauksesta 66,7 % muilta ulkomailla työskennelleiltä, 19,5 % työnantajalta ja 13,8 % TEK:stä. Internet on kuitenkin ylivoimaisesti suosituin tiedonlähde. Lisäksi tietoa hankitaan paikallisilta vero- ja työsuhdekonsulteilta sekä kollegoilta kohdemaasta ja kohdemaan lehdistä. Lehdistä on erityisesti mainittu Financial Times. Kotimaassa suosituimpia tiedonlähteitä ovat kohdemaan Suomen Suurlähetystö, Suomi-seura ja Veronmaksajien Keskusliitto. Myös kotimaiset lehdet ja ammattikirjallisuus on mainittu hyvinä tiedonlähteinä.

TEK:in (2002, 21–23) tutkimuksessa selvitettiin myös sitä millaisia ohjeita jäsenet haluaisivat antaa uudelle lähtijälle sopimusneuvotteluihin. Yksi ohjeista kehotti etsimään tietoa jo etukäteen, jotta vältettäisiin sudenkuopat. Siinä paras tapa on puhua niin monen ulkomaankomennuksella olleen kanssa kuin mahdollista. Heidän mukaan on ehdottoman tärkeää keskustella sekä yrityksessä olleiden että ulkopuolisten kanssa.

Ekspatriaatiksi lähtijöille pitäisi antaa myös tarpeeksi aikaa valmistautua komennukselle lähtöön. Tämä on tärkeää varsinkin perheille, jotka muuttavat mukana. Aikaa valmistautumiseen pitäisi olla vähintään kaksi kuukautta, mutta mieluummin neljä tai jopa enemmän, jotta heillä on aikaa tottua ajatukseen ulkomaille muutosta ja tehdä kaikki lähtemiseen tarvittavat valmistelut. (Konivuori 2002, 50; Forster 2000.)

Pidempi valmistautumisaika mahdollistaa tehokkaamman suunnittelun ja tuo lähtijöille tunteen, että heillä itsellään on enemmän kontrollia tapahtumiin, joka taas puolestaan pienentää ulkomaille muuttoon liittyvää stressiä (Forster & Munton 1991).

Valmennustapoja

Vielä 1960–1970 luvulla uskottiin, että paras tapa valmentautua komennukselle oli niin sanottu ”sisäinen herkkyyvalmennus”, jossa ideana oli, että tulevien ekspatriaattien tuli ensin oppia tuntemaan itsensä, jotta he oppisivat ja hyväksyisivät toisen kulttuurin. Metodissa tehtiin itsetutkiskelua ryhmissä tarkoituksena saavuttaa henkilökohtaista kasvua ja muutosta. Tällaista valmennusta ei paljon enää käytetä vaan nykyisin keskitytään muihin osa-alueisiin, joita on mm. käytännön tiedon jakaminen kohdemaan asuinoloista, aluetutkimukset, kohdemaata koskeva historiallinen, poliittinen, ekonominen ja kulttuuritiedon jakaminen. Valmentautumisessa voidaan käyttää myös

kokemuksellista tietoa, eli simuloidaan erilaisia ongelmatapauksia ja pohditaan vaihtoehtoisia ratkaisuja niihin. Valmennuksen tavoite ei ole muuttaa henkilöiden persoonallisuutta vaan pikemminkin lisätä sosiaalisia taitoja, selviytymistekniikoita, työhön liittyviä taitoja, ideoita ja faktoja heistä itsestään ja kulttuurista, josta he tulevat. (Kealey ym.1996, 147.)

Kealeyn ym. (1996, 152) mukaan on hyvä saada valmennusta myös kulttuurin ymmärtämiseen. Sen lisäksi, että saa teoriatietoa kohdemaan ihmisten arvoista, tavoista ja perinteistä, olisi hyvä harjoitella henkilökohtaisemmalla tasolla tuntemaan näitä asioita. Tällä ”kulttuurisen assimilaation” valmennusohjelmalla voi harjoitella erilaisia tilanteita, joita ekspatriaatit todennäköisesti kohtaavat ja sitä, kuinka tilanteissa tulisi toimia. Valmentautuja valitsee siinä eri vaihtoehtoista sopivimman ja saa valmentajalta kommentteja, oliko tilanteeseen reagoimismalli oikea kyseisen kulttuurin näkökulman huomioonottaen. Tällainen valmennus ei pelkästään auta välttämään harmillisia tilanteita vaan edesauttaa hedelmällistä yhteistyötä paikallisten kanssa. (Kealey ym. 1996, 153.) Onkin todettu, että hyvä tapa valmentautua komennukselle, on saada sekä kirjallista tietoa, että kokemuksellista tietoa yhdessä (Kealey ym. 1996, 161).

3.2 Tutustumismatka kohteeseen

Asunto ja perheen viihtyvyys ovat avainasioita kohdemaassa olemisen kannalta. Onkin erittäin tärkeää, että työnantaja järjestää perheelle mahdollisuuden käydä tutustumassa kohdemaahan etukäteen. Näin saadaan edes jonkinlainen käsitys siitä mihin ollaan menossa ja mitä kenties on odotettavissa. (Kealey ym. 1996, 23.) Yksi tutustumismatkan tärkeä päämäärä on löytää koti komennuksen ajaksi. Koska puoliso yleensä hoitaa arjen- ja käytännön kotiasioita kohdemaassa, tulee hänellä olla mahdollisuus vaikuttaa myös kodin hankkimiseen ja siihen liittyviin asioihin. Yleensä pariskunnat hankkivat kotimaassaankin kodin yhteisellä päätöksellä ja niin pitäisi tapahtua myös ulkomailla

Koti on ihmisen ja hänen elinympäristönsä välinen suhde, jonka merkityksellisyyttä voidaan tarkastella fyysisen, sosiaalisen, henkilökohtaisen ja emotionaalisen kodin tasoilla. Koti on ”mielen kodin” tyysija (Vilkko 2000, 214) ja täytyisikin pyrkiä löytämään kodin tuntu myös ulkomailla ollessa. Vilkon (2004, 214) mukaan kodin tun-

nussa ovat eri- tai yhtäaikaaisesti läsnä esimerkiksi sellaiset tekijät kuin tutuksi tunnistaminen ja mieleen palauttaminen eli esineympäristö. Kotia valitessa pitäisikin tulla tunne, että täällä minä haluan asua ja tulen myös viihtymään.

Jos komennukselle lähtemisen suhteen on vielä epävarmuutta, viimeistään kohdemaassa vierailu auttaa tekemään lopullisen päätöksen siitä haluaako ekspatriaattiperhe sinne muuttaa. Yritykselle on huomattavasti edullisempi kustantaa tutustumismatka kohdemaahan, vaikka sen jälkeen perhe ei haluaisikaan sinne muuttaa, kuin lähettää perhe komennukselle, joka keskeytyy, koska he eivät siellä viihdy.

Uuden kodin sijaintia tulee pohtia huolellisesti. Täytyy ottaa huomioon erilaisia seikkoja kuten esimerkiksi kuinka pitkä ekspatriaatin työmatka on. Jos työmatkat vievät ajallisesti pitkän ajan, se on aina pois perheen yhteisestä ajasta. Myös lasten koulu- ja tarhamatkojen pituus kannattaa ottaa huomioon. Monen tunnin koulumatkat voivat olla lapselle hyvinkin väsyttäviä. Lisäksi kannattaa ottaa huomioon, miten lapsi koulumatkat kulkee.

3.3 Motiivit ja ennakko-odotukset

Varsinkaan nuorena maailmalle lähdön motiiveja ei pohdita kovin paljon. On kuitenkin selvää, mitä realistisemmin ja rehellisemmin on lähtösyitä miettinyt, sen joustavammin uuteen tilanteeseen on mahdollista oppia suhtautumaan myös silloin, kun kohtaa odottamattomia vastoinkäymisiä. Tällöin voi palauttaa mieleensä ne syyt, miksi lähti komennukselle ja miettiä, että vastoinkäymiset ovat osa tätä kokonaisuutta, johon on päättänyt lähteä mukaan. (Junkkari & Junkkari 2003, 25.)

Yritykset tarkastelevat ulkomaantyökomennuksia puhtaasti liiketaloudellisesta näkökulmasta. Tämän vuoksi työntekijöitten ja heidän perheittensä kannalta yksityisasioiden huolellinen suunnittelu ja psyykkinen valmistautuminen ovat pikemminkin toiveajattelua kuin todellisuutta. Junkkarit (2003,26) ovatkin todenneet että, “Nykyään yhä useammat ekspatriaatit kokevat äkkilähdön, koska nopeasti muuttuvassa liike-elämässä työnantajat joutuvat tekemään pikaisia muutoksia. Työntekijän on vain lähdettävä. Saattaa käydä niinkin, että vasta lentokoneessa työntekijällä on aikaa tutkailla,

minne ollaan menossa ja mitkä hänen motiivinsa kaiken kaikkiaan oikein ovat.” (Junkkari & Junkkari 2003, 26.)

Ulkomailla työskentelyn myönteisiä puolia ovat tulotason nousu, ammattitaidon lisääntyminen, uusien näkemysten omaksuminen sekä elämäkokemusten karttuminen. Ongelmina taas voidaan kokea tunnetta ulkopuoliseksi jäämisestä uudessa kulttuurissa ja myös parisuhdetta ulkomaankomennus voi koetella joskus rankastikin. (TEK 2002, 5.)

Työnantajan on syytä olla selvillä ekspatriaatin motiiveista jo lähdettäessä ensimmäiselle komennukselle, koska motiiveista voidaan ennustaa komennuksen onnistumista. Myös komennusten välillä tulisi miettiä komennuksen tavoitteita ja siirtomotiiveja. Vuosien varrella tilanteet ja mielipiteet saattavat muuttua. Lähtöön vaikuttavia seikkoja ovat alla olevassa taulukko 1. luetellut asiat.

TAULUKKO 1 Lähtöön vaikuttavat tekijät. (Saviaro & Helaniemi 2005, 23.)

- | |
|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • sopiva elämäntilanne • perhesuhteet • vaikutus urakehitykseen • kielitaidon paraneminen • matkustusmahdollisuudet • kansainvälisen kokemuksen saaminen • lasten kansainvälistyminen • maailmankuvan avartuminen • palkka ja muut taloudelliset edut • nykyisestä elämäntilanteesta pakeneminen |
|---|

Neoviuksen (1996) mukaan puolisoiden motiiveina komennukselle lähtöön ovat erityisesti perheen koossa pitäminen ja miehen urakehityksen edistäminen. Muita usein mainittuja syitä olivat kielitaidon ja elämäkokemuksen kartuttaminen, sapattitauon pitäminen, vaihtelunhalu ja taloudelliset edut.

Perheen hyvinvoinnin on todettu näyttelevän muuttopäätöksessä aiempaa suurempaa roolia. Ensikertalaiselle lähdön motiiveja ovat rahaa useammin kokemuksen hankkiminen, urakehitys ja kokemus vieraasta kulttuurista. Vaikka komennukselle ei lähdettäisikään rahan vuoksi, se on yleensä myös taloudellisesti kannattavaa. (Saviaro & Helaniemi 2005, 23.)

Kun ulkomaille päätetään muuttaa perheenä, on parisuhteen oltava kunnossa. Ulkomaille ei kannata lähteä paikkaamaan jo ennestään rakoilevaa liittoa, sillä on turhaa kuvitella, että suhde, joka ei toimi kotimaassa toimisi sen paremmin ulkomaillaakaan. Päinvastoin poikkeukselliset olot voivat tuoda esille puolia, joihin ei kotimaassa ole törmätty. (Saviaro & Helaniemi 2005, 29.)

Mukaan lähtevän puolison kannattaa myös miettiä, onko hän valmis olemaan kotona lasten kanssa tai mahdollisesti yksin päivät, kun lapset ovat koulussa tai tarhassa. Löytääkö hän tarpeeksi mielekästä tekemistä, että ei pitkästy ja katkeroidu siitä, että on jättänyt ystävät, sukulaiset ja uran lähtiessään mukaan komennukselle. Tai jos hän haluaa ulkomailla töihin, onko töitä mahdollista saada ja miten saadaan hankituksi työluvat yms. On siis hyvä jo ennen komennukselle lähtöä miettiä omia motiivejaan komennuksen suhteen ja toimia sitten niiden mukaan. Jos puoliso aikoo mennä töihin, kannattaa selvittää, tukeeko lähettävä yritys hänen työnhakuprosessiaan. Kannattaa myös miettiä, mitkä ovat puolison mahdollisuudet palata työelämään komennuksen päätyttyä. (Saviaro & Helaniemi 2005, 30.)

3.4 Ekspatriaattilapset

Lasten valmistaminen muuttoon

Lapsia on hyvä valmistaa etukäteen komennukselle lähtöön. Lapselle kannattaa kertoa muutosta kuitenkin vasta, kun se on varmistunut. Muutosta kannattaa puhua positiivisena elämyksenä silti ymmärtäen, että lapsesta se voi olla enemmänkin pelottavaa kuin positiivista. Lasta täytyy kuunnella eikä saa aliarvioida hänen mielipiteitään. Lapselle on myös hyvä selvittää ulkomaille muuton syyt niin, että hän ne ymmärtää. On hyvä

varmistaa lapsen ymmärtävän, että vanhemmat ovat paikalla tukena aina, kun tarvitaan. (Saviaro & Helaniemi 2005, 30–31.)

Tiedon hankkiminen yhdessä on hauskaa ja myös hyödyllistä. Niin lapsi orientoituu ulkomaille muuttoon ja toivottavasti myös innostuu muutostakin enemmän. Tietoa voidaan hankkia internetistä, katsoa kartasta, missä maa sijaitsee ja katsoa kuvia internetistä ja kirjoista. Jos lasta ei oteta mukaan tutustumismatkalle, kannattaa sieltä ottaa mahdollisimman paljon kuvia. Kuvia kannattaa ottaa naapurustosta, uudesta kodista, tarhasta, koulusta jne. riippuen siitä, minkälaiseen elämäntilanteeseen kohdemaahan mennään. Lapselle on hyvä kertoa, että hän voi olla yhteydessä ystäviin ja sukulaisiin, jotka jäävät kotimaahan ja hän tapaa heitä aina kotilomillaan ja heidän vieraillessa kohdemaassa. (Saviaro & Helaniemi 2005, 30–31.)

Jos lapsella on ollut kotimaassa jokin rakas harrastus, kannattaa selvittää jo etukäteen, voiko hän jatkaa sitä myös uudessa kotimaassa. Esimerkiksi koulut tarjoavat monesti myös harrastusmahdollisuuksia. (Saviaro & Helaniemi 2005, 30–31.)

Lasten sopeutumista helpottavat luonteenpiirteet

Rutterin (1983) mukaan sopeutuminen on reaktio stressaaviin tapahtumiin ja tilanteisiin. Ihminen joko yrittää muuttaa uhkaavan tilanteen tai omaa arviotaan tilanteesta, jotta ei kokisi uhkaa. Sopeutuminen on täten siis ongelmien ratkaisua ja emotionaalisen stressin säätelyä, sekä ympäristön että sisäisten psyykkisten prosessien muuttamista. Rutter totesi tutkiessaan lapsia, jotka eivät häiriytyneet helposti vaikka heidän ympäristössään oli paljon stressitekijöitä, näissä lapsissa olevan joustavuutta eli erityistä kykyä sopeutua elämässä olevista stressitekijöistä huolimatta. Kaikissa lapsissa tällaista erityistä sopeutumiskykyä ei ole, mutta uskon kuitenkin, että saadessaan tarpeeksi tukea, myös muutkin lapset pystyvät sopeutumaan kunnialla.

Martin (1992) toteaa että pakolaislasten mielenterveys on pitkälti riippuvainen muun muassa perheen ja yhteisön antamasta huollosta ja turvasta, sekä vanhempien stressitilanteesta. Juurten repiminen ja turvattomuus voivat haitata lapsen fyysistä, älyllistä, psyykkistä ja sosiaalista kehittymistä. Väkivallan ja kidutuksen näkeminen on vaaraksi lapsille ja aiheuttaa heille monesti jälkikäteen oireita. (Kosonen 1994, 194.) Siirtolais-

lasten elämä on kuitenkin erilainen kuin pakolaisten, koska lähtö omasta maasta on useimmiten ollut vapaaehtoinen ja heillä on ollut aikaa valmistautua emotionaalisesti ja hankkia myös tietoa uudesta asuinmaasta etukäteen (Kosonen ym. 1994,195).

Martinin (1992) mukaan sama koskee myös ekspatriaattilapsia. Heidän sopeutumisen- sa ei ole läheskään yhtä hankalaa kuin pakolaislasten, koska heillä ei ole ollut elämäs- sään samanlaista turvattomuutta. Ekspatriaattilasten sopeutumisessa on kuitenkin joi- takin samankaltaisia piirteitä. Heidänkin sopeutuminen on pitkälti riippuvaista perheen ja yhteisön antamasta tuesta ja turvasta. Tämä on myös asia johon tulisi mielestäni kiinnittää lasten kohdalla enemmän huomiota. On myös todettu, että vanhempien so- peutuminen heijastuu suoraan lapsien sopeutumiseen. He vaistoavat vanhempien so- peutumisongelmat ja saattavat omaksua samanlaisen asenteen. Vanhempien tulisikin siis pyrkiä itse sopeutumaan parhaansa mukaan ja siten auttaa myös lasten sopeutu- mista.

Garmezyn (1983) viittaa omiin ja Rutterin tutkimuksiin, joiden mukaan joustavuuden ilmentymät, lasta stressiriskeiltä suojaavat tekijät, voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

1. Myönteiset persoonallisuuden piirteet: joustava reagointi, myönteinen luonne, ystävällisyys, herkkyys ihmissuhteissa, myönteinen minäkuva, sisäinen kont- rollin tunne, impulssien hallinta, yhteistyökykyisyys, emotionaalinen tasapaino ja aktiivinen osallistuminen koulussa. Erikseen on todettu, että tytöt ovat ris- kialttiimpia kuin pojat.
2. Lasta tukeva perhe ympäristö: ainakin jommankumman vanhemman lämmin suhtautuminen lapseen ja kiinnostus lapsen koulutyöhön.
3. Jokin perheen ulkopuolinen yhteiskunnallinen tekijä, joka tukee lapsen sopeu- tumisyrityksiä, esimerkiksi koulu. (Kosonen ym. 1994, 196.)

Canadian Task Forcen (1988) mukaan luokkatovereiden suhtautuminen uuteen maa- hanmuuttajaan, koulun ilmapiiri, ystävyysuhteet yli kulttuurirajojen sekä se, miten toiset kulttuurit ja erilaisuus otetaan huomioon päivittäisessä koulutyössä vaikuttavat uuden tulokkaan sopeutumiseen. Muiden maahanmuuttajien määrä koulussa ja erityi- sesti muiden samaa kieltä puhuvien läsnäolo vaikuttaa todennäköisesti maahanmuutta-

jalapsen sopeutumiseen positiivisesti. Siten hän ei koe olevansa ainut muista poikkeava yksilö ja saa vertaistukea muilta samaa kieltä puhuvilta. (Kosonen ym. 1994, 197.)

Mielestäni edellä mainitut asiat pätevät pysyvästi maahan muuttavan lapsen lisäksi myös ekspatriaattilapseen ja hänen sopeutumiseensa. Ekspatriaattilapsen sopeutumista helpottaakin monesti se, että hän käy useimmiten kansainvälistä koulua, jossa oppilaat tulevat monista eri maista ja heille kaikille on yhteistä se, että he ovat vieraassa kulttuurissa ja monet heistä myös joutuvat opettelemaan vieraan kielen, jolla koulussa opiskelevat. Kouluissa myös korostetaan toisten kulttuurien huomioonottamista normaalia enemmän. Todennäköisesti vaikeampaa lasten sopeutuminen on jos kansainvälisiä kouluja ei ole ja lapset käyvät koulua pelkästään paikallisten kanssa ollen mahdollisesti ainoita ulkomaalaisia ja erottuvia sen vuoksi joukosta.

Myös lasten kohdalla ulkomaille muutto tulisi nähdä positiivisena kokemuksen eikä pelkästään miettiä vaikeuksia, joita se mahdollisesti myös aiheuttaa. Kansainvälinen ilmapiiri, jossa opitaan hyväksymään eri maista tulevia ihmisiä sellaisina kuin he ovat, omine mielenkiintoisine piirteineen ja kulttuurisine tapoineen, on mielestäni suuri rikkaus. Koska maailma globalisoituu uskon, että ekspatriaattilapset saavat hyvää oppia elämäntielle monikulttuurisuuden kokemuksensa kautta. Tämä avaa varmasti monia ovia heille jatkossa jo pelkästään kielitaidon oppimisen kautta.

Lapset ovat yksilöitä niin kuin me aikuisetkin ja toiset heistä tarvitsevat enemmän tukea ja toiset vähemmän uuteen maahan sopeutuakseen. Vanhemmat ovat todennäköisesti niitä henkilöitä, jotka tuntevat omat lapsensa parhaiten ja osaavat heitä myös tukea. Jos apua tarvitaan, sitä voi hakea esimerkiksi koulusta tai tarhasta. Oman kokemuksemme mukaan varsinkaan alkuvaihe ulkomailla ei ole lapselle helppoa, mutta pikkuhiljaa hymy on taas ilmestynyt lapsen naamalle ja itsetunto on kasvanut kohisten kielitaidon myötä.

4 ASETTUMINEN KOHDEMAAHAN

4.1 Sopeutuminen vieraaseen kulttuuriin

Neoviuksen (2000) mukaan Tekniikan akateemisten tekemässä tutkimuksessa ennen-aikaista kotiutumista oli harkinnut peräti joka viides komennuksella oleva. Yleisimpiä syitä olivat puolison työ ja perheen sopeutumattomuus. (Sormunen 2000.)

Ulkomaille ja vieraaseen kulttuuriin muuttaminen on aina iso elämänmuutos. Asettautuminen uuteen maahan ja vieraan kulttuurin, tapojen ja asenteiden omaksuminen vaativat sopeutumiskykyä. Kotimaassa vähäpätöisinä pidetyt asiat saavat uudessa kulttuurissa erilaisia merkityksiä. Jopa tervehdykset, keskustelun tyyli ja arkipäivän kanssakäyminen aiheuttavat helposti ongelmia. (Saviaro & Helaniemi 2005, 74.)

Merkittävä tekijä sopeutumisessa on myös se kuinka hyvin ulkomaalaisiin suhtaudutaan kohdemaassa. Jos suhtautuminen on vihamielistä ja ulkomaalaisvastaista, on sopeutuminen huomattavasti vaikeampaa. Tällöin pelko omasta ja perheen turvallisuudesta on myös suurempi. Jos taas kohdemaan kansalaiset suhtautuvat ulkomaalaisiin ystävällisesti ja positiivisen uteliaina, on sopeutuminen huomattavasti helpompaa. (Saviaro & Helaniemi 2005, 74.)

Torbjornin (1982, 174) mukaan on selviä eroja, kuinka sopeutumisprosessi koetaan eri ekspatriaattien välillä. On todettu, että ne, jotka hakeutuvat komennukselle omaaloitteisesti ja joilla on aiempaa kokemusta ulkomailla asumisesta, sopeutuvat nopeimmin uuteen kulttuuriin. Ekspatriaattien puolisoitten ero ulkomailla ennen asumatomien sekä ilman omaa aloitetta komennukselle joutuvien ja ulkomailla ennen asuneiden sekä komennukselle itse hakeutuvien välillä, oli vielä merkittävämpi. Henkilön persoonallisuudella on myös iso vaikutus siihen, kuinka nopeasti uuteen kulttuuriin sopeudutaan. (Konivuori 2002, 54.)

Vaikka olisikin asuttu ulkomailla aiemmin, mahdollisuus vierailta kohdemaassa on tärkeä, sillä sitä kautta saa ensikäden tietoa kohdemaasta ja sen kulttuurista. Tämä tieto taas helpottaa epävarmuudesta aiheutuvia sopeutumisongelmia. (Steward & Gregsen 1991,3.)

Alle kouluikäisten lasten kanssa on helpointa lähteä maailmalle, koska heidän turvallisuuden tunteensa on ennen kaikkea kiinni vanhempien voinnista ja läsnäolosta. Pienet lapset myös helpommin leikkivät yhdessä vaikka heillä ei alkuun olisikaan yhteistä kieltä. (Junkkari & Junkkari 2003, 29.)

Lasten sopeutumista pidetään usein itsestään selvänä. Toki he usein sopeutuvat aikuisia helpommin, mutta muutto ulkomaille voi olla varsinkin aluksi lapselle hyvin stressaavaa (Saviaro & Helaniemi 2005, 80). Tutut sukulaiset ja ystävät jäävät kotimaahan ja kielikin on yleensä täysin uusi ja outo. Myös ympäristö ja ilmasto voi olla hyvin erilainen siitä mihin on totuttu ja tämä voi aiheuttaa lisää hämmennystä.

Murrosikäisille muutto voi olla hankalaa. Heidän ongelmansa ovat puolisoiden viihtymättömyyden ohella toinen olennainen syy siihen miksi ulkomaankomennus keskeytetään tai osa perheestä muuttaa kesken kaiken Suomeen. Tämä johtuu siitä, että tuon ikäisille kaveripiiri on tärkeää ja sen jääminen Suomeen voi osoittautua usein etukäteen ajateltua raskaammaksi kokemukseksi. (Junkkari & Junkkari 2003, 29.) Tämä ei kuitenkaan kokemukseni mukaan tarkoita sitä, että vanhempien tulisi unohtaa ulkomaankomennukselle lähteminen perheen murrosikäisten vuoksi.

Kulttuurishokki

Adlerin (2002, 264) mukaan kulttuurishokki on reaktio, joka muodostuu epävarmuudesta, jonka uuden ja siitä johtuen ennalta arvaamattoman, ympäristön kohtaamisesta aiheutuu. Kulttuurishokki on siis eräänlainen väliaikainen havainto- ja tulkintakyvyn häiriötila, jossa henkilö ei kykene objektiivisesti keräämään ja soveltamaan tietoa häntä ympäröivästä todellisuudesta. Kulttuurishokiksi luonnehdittu olotila kestää tavallisesti kolmesta kuuteen kuukautta. Tänä aikana häiritsevät tekijät vähitellen laantuvat ja arki alkaa muistuttaa ulkomaillakin enemmän normaalia elämää. Ekspatriaatti oppii vähä vähältä huomaamaan, mitä uudessa ympäristössä pidetään merkityksellisenä ja mikä sitä vastoin ei ole niin tärkeää.

Muuttajalle kirkastuu, milloin ”kyllä” tarkoittaa ”kyllä” ja milloin se sitä vastoin merkitsee ”ehkä” tai peräti ”ei”. (Mt. 266) Tästä johtuen liiketaloustieteellisessä ekspatriatitkertomuksessa kulttuurishokkia ei tulkita ainoastaan siksi taudiksi, jota ulkomaan-

komennukselle lähetetty työntekijä tulee vääjäämättä potemaan. Kulttuurisokin ilmaantuminen, ja sen eri vaiheiden läpi käyminen, on myös oire siitä, että uuteen ympäristöön sopeutuminen on toivotulla tavalla käynnistynyt. (Adler 2002, 264–265.)

Ihmiset kokevat kulttuurishokin eri tavalla. Lievimmillään kulttuurishokki on vain koti-ikävä ja epävarmuutta omasta kielitaidosta ja kyvystä asettautua uuteen ympäristöön. Pahimmillaan taas se voi johtaa masennukseen ja jopa komennuksen keskeyttämiseen. (Saviaro & Helaniemi 2005, 76.)

Kulttuurisokin tunnistaminen ja sen onnistunut läpi eläminen ovat oleellinen osa expatriaatin sopeutumistehtävää. Sitä ei voida täysin välttää, eikä niin tarvitse tehdä. Tärkeää sen sijaan on tiedostaa shokki ja sen oireet. Kulttuurishokkia pidetään yleensä kielteisenä ja ei-toivottuna kokemuksena, jonka olemassaoloa vähätellään. Siihen kannattaa kuitenkin asennoitua positiivisesti ja se tulisikin nähdä pikemmin henkisenä kasvuna ja oppimisprosessina. (Saviaro & Helaniemi, 2005, 77.)

Kulttuurishokkiin voi kuulua kuitenkin myös paljon negatiivisia tunteita ja asioita. Tällaisia on esimerkiksi halu riippuvuuteen omista maanmiehistä, jotka ovat olleet pidempään asemamaassa. Liiallinen huoli puhtaudesta esim. käsiä pestään ja desinfioidaan jatkuvasti ja taloa siivotaan turhankin innokkaasti, paikallisten tapojen ja kielen oppimisen vastustaminen, eristäytyminen, apatia, sekä pitkästyminen. Syömishäiriöt voivat myös olla merkki kulttuurishokista. Ruoka ei joko maistu ollenkaan tai sitten sitä syödään liian kanssa. Myös unettomuus tai liika nukkuminen voi olla shokin oireita. Lisäksi oireita voi olla suuri huoli mitättömästä kivusta, liioiteltu petetyksi tulemisen, sekä ryöstön tai loukkaantumisen pelko. Myös koti-ikävä voi olla oire kulttuurishokista. (Saviaro & Helaniemi 2005,76.)

Shokin oireet ovat muutoinkin yksilöllisiä ja poikkeavat iän, sukupuolen, kokemuksen ja perhetilanteen mukaan. Lisäksi joistain oireista on vaikea määrittellä milloin ne johtuvat kulttuurishokista, milloin taas jostain muusta syystä. (Saviaro & Helaniemi 2005, 77.)

Sopeutuminen prosessina

Vaikka sopeutuminen onkin hyvin yksilöllistä, voidaan siinä havaita tiettyjä yhtäläisyyksiä ihmisten välillä. Sopeutumista voidaan pitää prosessina, josta voidaan erotella neljä eri vaihetta: alkuinnostus, turhautuminen, hyväksyminen ja sopeutuminen. (Saviaro & Helaniemi 2005,76.)

1. Alkuinnostus eli kuherruskuukausivaihe, jota kestää yleensä yhdestä kolmeen kuukauteen (Saviaro & Helaniemi 2005, 78). Junkkarit (2003, 38) kuvaavat ulkomaankomennuksen alkuun liittyvää viehätystä seuraavasti: “Uuden maan maisemat, ihmiset, kieli ja kulttuuri tuntuvat kiehtovilta. Parhaimmillaan olo on kuin pitkällä mukavalla turistimatalla. Kotimaa unohtuu ja uudesta maasta ja paikkakunnasta nähdään pääasiallisesti myönteiset puolet; on niin paljon eksoottisia tutustumiskohteita.” Innostus on kuitenkin tilapäistä ja ennakoi edellä esiteltyä sokkivaihetta: “Kannattaa nauttia tästä alkuinnostuksen vaiheesta, koska se hiipuu ennen pitkää ja muuttuu toisenlaiseksi”.

Uutuudenviehätyksen myönteinen elementti liittyy siihen että ihmisen aistit havaitsevat normaalia herkemmin ympäristön olennaisia piirteitä ja tämän vuoksi ensimmäiset päivät ja viikot ovat hyvin tärkeää aikaa maahanmuuttajalle, koska juuri näistä aistein havaittavista erikoispiirteistä on helpointa lähteä opiskelemaan uuden ympäristön tapakulttuuria ja arvomaailmaa. (Junkkari & Junkkari 2003, 38.)

2. Turhautuminen. Niin mukavaa kuin se olisikin, kuherruskuukausivaihe ei kestä ikuisesti. Turhautumisvaiheessa uusi kulttuuri ja sen erilaiset toimintatavat koetaan ahdistavana. Ekspatriaatile itselleen erilainen työkuulttuuri tuottaa ongelmia ja myöskään perheen arjen rutiinit eivät suju ongelmitta. Suurin osa turhautumisesta johtuu kommunikointiongelmista. Oma avuttomuus ja riippuvuus muista lisää turhautumista. Erilaisuutta ei koetakaan enää pelkästään kiehtovana vaan kotimaasta palaa mieleen kaikki positiiviset asiat. (Saviaro & Helaniemi 2005, 78.)

3. Hyväksyminen. Hyväksymisvaiheessa kielitaito usein kohenee ja henkilö oppii uusia taitoja ja tulee sujuvasti toimeen uudessa kulttuuriympäristössään (Furnham, Bochner 1986, 131 – 132). Maahanmuuttaja myös lopulta hyväksyy sen tosiasian, että ympäristö ei tule muuttumaan, vaan hänen on itsensä muutettava ajatuksiaan ja tapo-

jaan toimia. Sopeutumisvaiheessa maahanmuuttaja tiedostaa oman identiteettinsä ja sen mikä siinä on tärkeää ja olennaista. (Saviaro & Helaniemi 2005, 79.)

4. Sopeutumisvaihe. Pikkuhiljaa arki alkaa sujua helpommin ja pystytään vähitellen nauttimaan uudesta ympäristöstä (Saviaro & Helaniemi 2005, 79). Sopeutumisvaiheessa isäntämaan elämäntapa koetaan vaihtoehdoksi ja nautitaan sen erityispiirteistä ”tässä ja nyt” – mielialalla (Sinkkonen.) Sopeutumisvaiheen onnistuneesti läpikäynyt henkilö tiedostaa entistä selvemmin oman kulttuuritaustansa ja sen vaikutukset omalla kohdallaan. Jos näin ei tapahdu, komennus voi päättyä keskeytymiseen. (Saviaro & Helaniemi 2005, 79.)

Ward ja Searle (1991) on jakanut sopeutumiseen kahteen eri kategoriaan, joista toinen on psykologinen sopeutuminen ja toinen sosiaalinen sopeutuminen. Psykologinen sopeutuminen koostuu hyvinvoinnin- ja tyytyväisyyden tunteista ja sosiaalinen kyvystä ”kuulua joukkoon” ja toimia interaktiivisesti maan kulttuurin kanssa

Kielitaidon oppiminen

Uuteen kulttuuriin sopeuduttaessa kommunikointi ja kielen oppiminen ovat avainasemassa (Kosonen, 1994). Masgoretin (2006) mukaan erityisesti kulttuurin oppimisen näkökulmasta kielitaito on tärkeä sopeutumista ennustava tekijä. Kielitaidon tärkeys johtuu kahdesta syystä: sen avulla ekspatriaatti selviää jokapäiväisistä arkielämän tilanteista ja lisäksi kielitaito helpottaa sosiaalisten suhteiden luomista uudessa kulttuurissa. Kielitaidon kehittyminen ja sen mahdollistama sosiaalisten suhteiden luominen kohdemaan kulttuurin jäsenten kanssa on koko ajan käynnissä oleva kulttuurin oppimisen prosessi. (Jortikka 2006, 25.)

Wardin ja Kennedyn (1993b) mukaan tutkimukset ovat osoittaneet, että kielitaidolla on selkeä yhteys sosiokulttuuriseen sopeutumiseen, koska sen avulla kontaktit vastaanottavan kulttuurin edustajiin ovat lisääntyneet ja sosiokulttuurisen sopeutumisen ongelmat vähentyneet (Jortikka 2006, 25).

Lapset kohdemaassa

Muutettaessa ulkomaille suhteet vanhempiin ja sisaruksiin tulevat entistä tärkeämmiksi. Perheyhteisön merkitys kasvaa ja luo turvallisuutta oudossa ympäristössä. Alle kouluikäisille lapsille muutto on todennäköisesti helpointa. Heidän turvallisuutensa perusta on vanhempien huolenpito ja läsnäolo. Kotimaassa alkaneet rutiinit olisikin hyvä säilyttää muuttamattomina. (Saviaro & Helaniemi 2005, 80.)

Jopa lapsen kehityksessä voi tapahtua pieni notkahdus ja esimerkiksi jo kuivaksi oppinut lapsi aloittaa yökastelun muuton jälkeen. Lapsi voi myös kummastella ja suorastaan pelätä outoa kieltä puhuvia ihmisiä, jotka saattavat myös näyttää hyvin erilaisilta kuin ihmiset kotimaassa. (Saviaro & Helaniemi 2005, 80.)

Ainakin monissa Aasian maissa, kuten täällä Kiinassa länsimaalaiset lapset ovat suuren ihastelun kohde. Mitä pienempi ja vaaleampi lapsi, sen enemmän huomiota hän saa. Ihmiset eivät tyydy ihastelemaan kaukaa vaan tulevat koskettelemaan ja hypistelemään lasta kysymättä vanhemmilta lupaa. Joitakin kertoja lapsi on myös yritetty nostaa rattaista syliin. Riippuu paljon lapsesta miten he tähän huomioon suhtautuvat. Toiset pelkäävät, jotkut taas sietävät sitä alussa ja sitten kyllästyvät siihen.

Sopeutuminen ekspatriaattina oloon

Todellisuudessa paikallisiin ihmisiin ja heidän elämänmuotoonsa sopeutumisen ihanne peittää alleen erilaisen todellisuuden. Ekspatriaattityöntekijän ja hänen perheensä on ennen kaikkea sopeuduttava olemaan ekspatriaatteja. Heidän varsinainen viiteryhmänsä ei ole vieras kansa tapoineen, vaan toiset ekspatriaatit, maassa elelevä ekspatriaattiyhteisö. Usein, mutta ei välttämättä tämä tarkoittaa oman maan kansalaisia. Asetelmaan viitataan myös Ruckensteinin (2004, 223) kirjan yhteenvedossa, jossa todetaan: "... suomalaisten keskinäiset verkostot rajoittuvat lähinnä ekspatriaattiyhteisöihin."

Myös oman kokemukseni mukaan ekspatriaattiyhteisöt ovat hyvin tiiviitä. Mitä nopeammin pääsee sisälle ekspatriaattiyhteisöön sen nopeammin alkaa viihtyä ja myös sopeutua maahan. Sopeutuminen ei mielestäni tarkoita sitä, että tuntee ja hyväksyy kaik-

ki paikallisten tavat, vaan sitä, että tuntee olonsa kotoisaksi uudessa asuinmaassa. Tärkeä tekijä on muilta ekspatriaateilta saatu tuki ja ymmärrys. Paikallisten ajattelumaailma voi olla hyvin erilainen ja keskustelut samansuuntaisista kulttuureista muuttaneiden kanssa ovat erittäin tärkeitä. Paikalliset eivät myöskään välttämättä ymmärrä samalla tavalla ongelmia, joita ekspatriaattiperhe kohtaa, koska heidän oma elämäntilanne on hyvin erilainen. Asiat, jotka ovat heille yksinkertaisia, voivat olla hyvinkin hankalia ekspatriaattiperheille.

Myös sillä on merkitystä kuinka erilaisista kulttuureista on kysymys. Jos ekspatriaattien oman maan kulttuuri ja tavat poikkeavat kovasti kohdemaan kulttuurista ja tavoista, voidaan olettaa, että sopeutuminen on vaikeampaa. (Ward ym. 1997,531.)

4.2 Puolisona komennuksella

Viimevuosina on alettu tieteellisesti tutkia ja ymmärtää puolison komennukselle sopeutumisen merkitystä. Muun muassa James ym. (2004, 123) toteavat tutkimuksessaan, että puolison sopeutumisella ja hyvällä parisuhteella on suuri merkitys myös ekspatriaatin itsensä sopeutumiseen. Muita sopeutumiseen merkittävästi vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi puolison itsetunto, komennuksella vietetyt vuodet ja puolisoitten keskinäinen kommunikointi.

Neoviuksen (2000) mukaan lähtevälle puolisolle komennus merkitsee usein katkosta hänen omalla työurallaan, joka voi myös vaikeuttaa työnsaantia paluun jälkeen. Pulmia tuottavat koulutusjärjestelmien erot, tutkintojen vastaavuudet, työluvut sekä eksoottisimmissa maissa kielitaito. Lisäpainetta tuovat vähäiset ystävyys-suhteet, kauaksi jäävät sukulaiset sekä lasten kieli- ja kouluongelmat. Koska komennuksella olevan työpäivät ovat kaiken lisäksi usein normaalia pidempiä, puolison kotiarki voi olla usein harmaata ja yksinäistä. Se taas ei voi olla heijastumatta myös perhe-elämään. (Sormunen 2000.)

Komennukselle lähtijällä on takanaan organisaation tuki, ja työuraa ajatellen se on usein selkeä jatke aiemmalle kokemukselle. Puolisolle muutto voi kuitenkin merkitä urakriisiä, jota yritys ei riittävästi huomioi. Hänen osuutensa saatetaan kuitata sillä,

että perheen myötämielisyydestä kysytään vain ekspatriaatilta. Monessa yrityksessä asia koetaan perheen sisäiseksi kysymykseksi, johon ei kehdeta tarttua syvemmin. Neoviuksen (2000) mielestä ulkomaankomennus ei kuitenkaan missään tapauksessa ole pelkkä työasia. Yritysten psykologisessa silmässä olisikin tässä suhteessa petraamista.(Sormunen 2000.)

Puolison sopeutumiseen on todettu vaikuttavan lähettävän yrityksen kiinnostus myös puolison mielipiteistä komennusta kohtaan, etukäteistiedon etsiminen ja perheen sekä kohdemaan ihmisten sosiaalinen tuki (Steward & Gregersen 1991,1). Harveyn (1985) mukaan kohdemaan kansalaisten sosiaalinen tuki on tärkeä useasta eri syystä. Ensinnäkin paikalliset auttavat ymmärtämään isäntäkulttuuria paremmin. Heiltä saa tietoa ja selityksiä epäselviin asioihin ja myös palautetta käyttäytymissääntöihin liittyvistä asioista. Lisäksi kohdemaan asumisen tasolla on merkitystä sopeutumiseen. (Steward & Gregersen 1991, 5.)

Ennen kohdemaahan muuttoa voidaan tehdä jo ennakoivaa sopeutumista vieraaseen kulttuuriin, joka voi huomattavasti vaikuttaa sopeutumiseen siinä vaiheessa, kun varsinaisesti saavutaan kohdemaahan. Tutkijoiden mukaan (Dawis & Lofquist 1984; Nicholson 1984; Torbjorn 1982) yksi tärkeä epävarmuutta vähentävä tekijä on aikaisempi kokemus ulkomailla asumisesta.(Steward & Gregsen 1991, 3.)

Louisin (1980) mukaan aikaisempi kokemus ulkomailla olosta auttaa yksilöiden sopeutumisessa, koska silloin heillä on jo yleisesti kokemusta ulkomailla olosta ja siitä minkälaisia tekijöitä se sisältää ja he voivat käyttää tätä tietoa hyödyksi nykyisellä komennuksella (Steward & Gregsen 1991,3). Uskon, että tämä pitää paikkaansa. Jos on aiemmin asunut ulkomailla, on jo oppinut ymmärtämään, että eri maiden tavat ja kulttuurit voivat olla hyvin erilaisia. Silloin on jo todennäköisesti myös oppinut hyödyllisiä keinoja edesauttaa omaa sopeutumistaan.

Puolison oma halu ja motivaatio komennukselle lähtemiseen on myös merkittävä tekijä sopeutumisen kannalta. Mikäli puoliso lähtee omasta halustaan komennukselle, on sinne myös helpompi sopeutua. Jos taas puoliso kokee, että hän ikään kuin uhraa oman elämänsä ja uransa komennuksen vuoksi, sopeutuminen on hankalampaa. Kansainvälinen komennus voi olla ekspatriaatille itselleen tärkeä askel uran kehittymisen

kannalta. Puolisolle se taas merkitsee usein keskeytystä omaan uraan (Stephens & Black 1988) ja pitkäaikaisiin ystävyysuhteisiin (Harvey 1985). Tästä johtuen puoliso ei aina välttämättä ole yhtä halukas lähtemään komennukselle kuin ekspatriaatti itse. Steward & Gregsenin (1991, 3) tutkimuksen mukaan, mitä halukkaampia puolisot olivat lähtemään komennukselle mukaan, sen innokkaammin he myös etsivät itsenäisesti tietoa kohdemaasta ja sitä kautta taas sopeutuivatkin sinne helpommin. Oma halu lähtemiseen saa myös puolisot panostamaan sopeutumiseen yhdessä enemmän.

Perheen tuella on todettu olevan myös suuri merkitys puolison sopeutumiseen. Ekspatriaatti itse työskentelee ja elää valtakulttuurin ihmisten parissa. Hän kohtaa todennäköisesti enemmän paikallisia ja on siten enemmän tekemisissä heidän kulttuurinsa kanssa ja on täten hyvä informaation lähde ja henkinen tuki puolisolle. Keskinäinen kommunikaatio onkin erittäin tärkeää. Myös mitä erilaisempi omasta kulttuurista kohdemaan kulttuuri on, sen tärkeämpää on todettu olevan perheen ja kohdemaan kansalaisten tuki. (Steward & Gregersen 1991, 9.)

Bungalow Bunnies

Adlerin (2002, 302–303) mukaan yritykset lähettävät työntekijöitä ulkomaille monien syiden vuoksi, mutta vaimo muuttaa ulkomaille ainoastaan siksi, että työnantaja on siirtänyt hänen aviomiehensä. Joillekin vaimoille lähtö tulee yllätyksenä, jopa jonkinlaisena sokkina.

Monet naiset kokevat itsensä valmistautumattomiksi muuttoon. He tietävät vähän tulevasta asemamaasta ja sen kulttuurista tai edes maan tarkkaa sijaintia. Usein naisen odotuksilla ja vieraalla todellisuudella on niukasti tekemistä toistensa kanssa. Uuteen maahan asettautuminen on yllätyksellistä ja jopa jännittävää. Asettautumiseen sekoittuu usein kuitenkin myös hämmennystä ja suoranaista pelkoa. (Mts. 310.) Jotta komennus olisi onnistunut myös puolison mielestä, hänen tulisikin olla halukas kasvamaan ihmisenä, muuttua ja ennen kaikkea ottaa riskejä elämässään (Bryson & Charise, 2005).

Naiset kuvaavat heillä olevan tunteja ja taas tunteja aikaa, muttei mitään järkevää tekemistä. He kokevat elävänsä ikään kuin kullatussa häkissä: on kaunis koti ja mahdollisesti palvelijoita tekemässä työt, mutta heiltä itseltään puuttuu merkityksen tunne.

(Adler 2002, 314.) Tämä johtaa valitettavasti kierteseen joka saa naiset entistä onnettomammaksi. Mitä enemmän vaimo valittaa ja kotona on ongelmia, sitä vähemmän aviomies haluaa viettää siellä aikaansa. Moni mies tunnustaakin olevansa pidempään toimistolla ja lähtevänsä useammin työmatkoille, kuin työn hoitaminen itse asiassa vaatisi. (Mts. 315.)

Adlerin (2002, 315) mukaan nainen ei selviäkään ulkomaille muutostaan pelkästään läpäisemällä onnistuneesti maahan ja kulttuuriin sopeutumisen vaiheet, sillä vasta niiden jälkeen nainen kohtaa tehtävistä vaikeimman eli hänen tulisi kyetä luomaan vieraisa oloissa itselleen tyydyttävä ja merkityksellinen elämä.

Suomalaisen ekspatriaattiperheen taloudellista liikkumavaraa ulkomaankomennus yleensä muuttaa positiiviseen suuntaan. Liikkumavaran lisääntymisen ohella vapaa-ajan luonnetta muuttavat sekä naisen kotona oleminen että mahdollisuus saada kokopäiväistä lasten- ja kodinhoitoapua. Useimmissa suomalaisperheissä kumpikin tilanne on uusi. Suomalaiset naiset eivät ole tottuneet jättäytymään ansiotyön ulkopuolelle kuin äitiyslomillaan.(Oksanen 2006, 64.) Monelle naiselle ansiotyön ulkopuolelle jättäytyminen on vaikeaa. Naiset ovat tottuneet elättämään itsensä ja toisille puolisonsa elätettävänä oleminen on hankalaa.

Oksasen (2006, 145) mukaan naisten ansiotyön ja itsensä elättämisen sijaan heidän lähtemisensä mukaan puolison komennukselle, osoittaa solidaarisuutta parisuhteessa. Hän nimeääkin Suomalaiset ekspatriaattikotirouvat siirtonaisiksi, jotka mukaan lähtemisellään osoittavat solidaarisuutta tilanteessa, jossa Suomalaisessa yhteiskunnassa vallalla olevat kulttuuriset käytännöt ja sosiaaliset rakenteet puoltavat painokkaasti toisenlaisia valintoja. Kansainvälistyneellä maailmantaloudella onkin näin yllättäviä seurauksia, kun suomalaisnaisten tulisi kyetä suostumaan mukaan puolisoitten ulkomaankomennuksille heidän elätettäväkseen.

Oksanen (2006, 145) myös pohtii, että toisaalta, mikäli me suomalaiset emme ole valmiita vastaamaan kansainvälisen talouden haasteisiin, niin aina löytyy heitä, jotka ovat. Tätä taustaa vasten miestensä ulkomaantyökomennuksille mukaan suostuvat siirtonaiset eivät ole solidaarisia ainoastaan parisuhteissaan, vaan he ovat solidaarisia sekä suhteessa lähettäviin yrityksiin että laajemminkin suhteessa yhteiseen hyvään.

Valitsemalla siirtolaisuuden naisista tulee toimijoita kansainvälisessä taloudessa siinä kuin varsinaisista ekspatriaattityöntekijöistäkin.

Rotkirchin (2002) mukaan ekspatriaattien puolisoista useat heistä kokevat että palkkatyöstä poisjääminen on hyväksyttävää ulkomailla, mutta ei Suomessa. Hän puhuu kirjassaan sukupuolisopimuksesta, jonka perusmallina hän esittää suomalaisen työssäkäyvän naisen olevan. Tämän mukaan joissakin tapauksissa mies ja ystävät patistavat palkkatöihin vaikka hän itse viihtyikin hyvin kotiäidin roolissaan. Haastattelun mukaan Suomessa kotiäitiys ei olisi myöskään taloudellisesti mahdollista ja sitä täytyisi selitellä. (Smeds ym. 2002,69.)

On siis myös varmasti paljon naisia, jotka ottavat komennuksen ajan tervetulleena vaihteluna arkeen ja ansiotyössä käymiseen. On kerrankin aikaa olla lasten kanssa kotona ja se on jopa ikään kuin hyväksyttävämpää kuin Suomessa ollessa.

Monet miettivät ennen komennukselle mukaan lähtöään ja vielä komennuksella ollessaan onko sillä negatiivista vaikutusta heidän uraansa ja työelämäänsä Suomeen paluun jälkeen. Ylä-Sulkavan (2001, 3) tutkimuksen mukaan komennuksella mukana ololla ei ole välttämättä negatiivista vaikutusta puolison uraan, toisin kuin on aiemmin oletettu. Hänen tutkimukseensa osallistuneet kokivat ulkomaankomennusajan positii-visena ja vapauttavana kokemuksena. Ulkomaankomennus mahdollisti elämänarvojen muutoksen ja mahdollisti uudelle alalle siirtymisen ja kasvatti kokemusta elämänhallinnasta mm. itsetunnon lisääntymisenä.

Doing Business in China opaskirja (88) nimeää ekspatriaattien työssäkäymättömät puoliset Bungalow Bunniesiksi ja kehottaa, että kahviaamujen, urheiluaktiiviteettien ja ostoksilla käymisen sijaan he voisivat tutustua enemmän myös itse Kiinaan ja siihen, mitä sillä on tarjottavana. Kirja kehottaa opiskelemaan paikallista kieltä ja tutustuman paikallisiin ihmisiin, opettelemaan Kiinalaisen ruoan laittoja ja suostuttelemaan aviomiehen lainaamaan autoaan ja kuljettajaansa, jotta vaimo pääsee tutustumaan paremmin oikeaan Kiinalaiseen ympäristöönsä eikä pelkää ekspatriaattiyhteisöön jossa he monesti elävät. Opaskirjan mukaan lapset tai koira ei ole este, jos perheellä on hyvä kotiapulainen eli ayi.

Vaikka opaskirjan käyttämä ”Bungalow Bunnies” onkin mielestäni jossain mielessä loukkaava nimike ekspatriaattien puolisoille, on kehoitus tutustua paikalliseen kulttuuriin osuva. Monet tuntemani vaimot kyllä opiskelevat Kiinan kieltä, mutta kontaktit rajoittuvat siitä huolimatta hyvin pitkälti muihin ekspatriaattiperheisiin.

4.3 Verkostoituminen

Ensiarvoisen tärkeää ekspatriaattiperheelle on verkostoitua muiden kanssa. Koska kotimaassa olevat sukulaiset ja ystävät ovat kaukana, on etsittävä uusia ystäviä ja tukiverkostoja. Turvallisuuden tunne on huomattavasti suurempi kuin tietää, että lähellä asuu ihmisiä, joilta voi tarvittaessa pyytää apua ja jotka osaavat puhua paikallista kieltä. Ideaalista on, jos pystyy verkostoitumaan sekä paikallisten että muualta muuttaneiden kanssa. Itse olen havainnut, että on helpointa ystäväystyä paikallisten naisten kanssa, jotka ovat naimisissa ulkomaalaisten miesten kanssa. Nämä naiset osaavat yleensä jo hyvin englantia ja heillä on ymmärrystä muita kulttuureja kohtaan.

Kannattaa kuitenkin ottaa huomioon, että myös heidän kanssaan ystäväystyminen voi viedä aikaa. Osa heistä on kyllästynyt menettämään aina ystäviä, koska ekspatriaatit tulee ja menee ja vain he jäävät.

Suomalaisuuden merkitys lisääntyy erityisesti, kun ollaan poissa Suomesta. Suomalaisen yhteenkuuluvaisuus yleensä kasvaa ja halutaan olla tekemisissä muiden samanlaiseen kulttuuriin kasvaneiden kanssa. (Tuomi-Nikula 1989a, 167.) Omasta etnisestä taustasta tulevien ystävien merkitys on tärkeä siirtolaisille, joiden ongelmat ovat usein sen laatuista, että vain toinen suomalainen voi niitä ymmärtää. Toisin sanoin omaan etniseen alakulttuuriin kuuluvilla ystäville on myös myönteinen vaikutus henkiseen hyvinvoinnille. (Dobler-Mikola, 1988, 6.)

Toisaalta nykyään puhutaan paljon myös siitä, että nykymuuttajat ovat korkeasti koulutettuja, itsenäisiä maailmankansalaisia, jotka eivät enää samalla tavalla tarvitse maamiestensä apua kuin ennen. Koulutus, kansainvälinen kokemus ja hyvä kielitaito varmasti auttavatkin nykymuuttajia sopeutumaan itsenäisemmin ilman muiden suomalaisten tukea - uuteen kulttuuriin. (Wilkman 2005, 84.)

Puolisot ovat usein eristäytyneitä vieraassa kulttuurissa ja tämä vaikuttaa heidän sopeutumiseensa kohdemaahan. Yritysten olisikin hyvä kiinnittää huomiota myös sosiaalisten tukiverkoston muodostamiseen ja ylläpitoon paikallisten kanssa, jotta sopeutumisongelmista ei aiheutuisi kalliita ja epämiellyttäviä komennuksen keskeytyksiä (Steward & Gregersen, 1991). Mielestäni täytyy kuitenkin huomioida että kohdemaan kieli voi olla sellainen jota ekspatriaatin puoliso ei osaa ja paikalliset taas saattavat osata huonosti englantia.

Osana verkostoitumista näen myös tulevien ekspatriaattien auttamisen. Ne, joilla tietoa on, antavat hankkimansa tiedon muiden käyttöön ja omalta osaltaan helpottavat uusien ekspatriaattien tiedon hankkimista ja elämää ulkomailla. TEK:in (2002, 20) jäsenilleen teettämän tutkimuksen mukaan toivotaan nimenomaan kerättävän konkreettisia maakohtaisia neuvoja kohdemaissa olevilta jäseniltä. Myös suuryrityskohtaisia ” näin yritys on edeltäjäsi kohdellut” paketteja ehdotetaan kerättäväksi, sekä laadullista tietoa ja kertomuksia komennuksista kaivataan. Konkreettisina palveluina muistilistat ja miten toimia ja mitä ottaa huomioon olivat suosittuja ehdotuksia. Lisäksi pidettiin tärkeänä listausta maittain niistä jäsenistä, jotka ovat olleet kussakin maassa. Se että ihmiset antaisivat yhteystietonsa ja olisivat käytettävissä, olisi erittäin hyödyllistä ja hyvää verkostoitumista.

Suomalaisyrityksissä käytetään liian vähän hyväksi yrityksen sisällä olevaa kokemusta ulkomailla olemisesta ja elämisestä, vaikka ulkomailta palanneet henkilöt ovat ensiarvoisen tärkeitä tiedonlähteitä kohdemaassa elämisestä (Saviaro & Helaniemi 2005, 37).

4.4 Koti-ikävä

Uskon että lähes kaikki ekspatriaatti perheet potevat ainakin jossain vaiheessa kokenusta koti-ikävää. Ikävää aiheuttaa ero sekä sukulaisista että ystävistä. Mitä läheisempiä ihmiskontakteja kotimaahan jää, sen enemmän heitä ikävöi. Omalla kohdalla ero vanhimmasta lapsesta on ollut vaikeinta. Myös Oksanen (2006, 113) toteaa suomalais-ta ekspatriaattiäiteyttä kuvaavaksi piirteeksi keski-ikäisten äitien ikävän kotimaahan

jääneitä aikuisia lapsiaan kohtaan. Tutkiessaan Singaporessa asuvia suomalaisia naisia hän totesi että Etelä-Kiinanmeren kainalossa asuvat äidit tietävät olevansa kaukana ja kokevat itsensä ajoittain avuttomiksi ja voimattomiksi. Allekirjoitan tämän sataprosenttisesti.

Lisäksi ikääntyvät tai sairaat vanhemmat voivat aiheuttaa huolta, surua ja syyllisyyttä (Saviaro & Helaniemi, 2005, 25). Myös tämä on henkilökohtaisesti tullut koettua, sillä isälläni oli syöpä ja tiesin ulkomaille muuttaessamme että en saata häntä enää koskaan nähdä. Niin sitten kävikin ja kaksi kuukautta Kiinaan muuttomme jälkeen isä nukkui pois.

Sen lisäksi että kaipaa ihmisiä jotka ovat jääneet kotimaahan, kaipaa myös tuttuja asioita, kuten ruokaa jota on tottunut syömään. Mitä erilaisempi kohdemaan kulttuuri kotimaan kulttuurista on, todennäköisesti myös sen erilaisempaa ruokaa siellä syödään. Tämä taas voi varsinkin alussa aiheuttaa paljon hankaluuksia ja lisätä koti-ikävää. Pikku hiljaa kuitenkin joko oppii syömään valtakulttuurin ruokia tai sitten oppii mistä voi hankkia ruokaa jota haluaa syödä. Tämä ei silti poista suomalaisen ruusileivän ja hapankorpan ikävää.

Yksi tapa lieventää koti-ikävää on yhteydenpito sukulaisten ja ystävien kanssa. Onneksi nykyaikana se on myös suhteellisen helppoa. Enää ei tarvitse odotella montaa viikkoa että posti toisi kirjeen, vaan yhteydenpitoon voi käyttää myös sähköpostia, Facebookia, Skypeä, Twitteriä, Messengeriä, tekstiviestiä (Lempiäinen 2009, 47) ja tietysti puhelinta. Puhelimella yhteydenpito voi vaan olla kovin kallista ja siksi monet turvautuvatkin muihin yhteydenpitovälineisiin.

Internet on korvaamaton apuväline myös kotimaan lehtien ja uutisten seuraamiseen. Lisäksi sitä kautta voi kuunnella myös suomen radiokanavaa ja katsoa televisiota, sekä sitä voi käyttää kotimaan laskujen maksamiseen. Joissakin maissa, kuten täällä Kiinassa, Internetin käyttöä kylläkin rajoitetaan ja valvotaan. Joillekin sivustoille kuten Facebookiin ja YouTubeen on pääsy kokonaan estetty. Kotimaisia lehtiä voi myös tilata ulkomaille paperiversiona, (Saviaro & Helaniemi 2005, 100)joka tosin maksaa enemmän kuin lehden tilaaminen Suomeen, koska tilauksen hintaan lisätään postituskulut ulkomaille.

Oman kokemukseni pohjalta kaikista tärkein ikävän karkotuskeino on panostaa uusien ystävyysuhteiden luomiseen. Ei kannata jäädä kotiin potemaan koti-ikävää vaan kannattaa hakeutua mahdollisimman aktiivisesti muiden samassa elämäntilanteessa olevien seuraan. Muut Suomalaiset ekspatriaatit sanoivat tänne muuttaessamme, että täällä ystävystyy ihmisten kanssa joiden kanssa kotimaassa ei välttämättä olisi missään tekemisissä ja se on totta. Ei ole varaa olla niin valikoiva ystävien suhteen ja loppujen lopuksi huomaa sen olevan suuri rikkaus. Tutustuu hyvin erilaisiin ihmisiin, jotka ovat kotoisin hyvinkin eksoottisista maista. Omasta mielestäni se on koko komennuksen parasta antia.

Yhteenveto

Teoreettisen viitekehyksen tutkimukseeni luo aiemmat ekspatriaateista, ulkomaankomennuksista, puolisoista sekä sopeutumisen teorioista tehdyt tutkimukset ja aiheesta kirjoitetut kirjat, joiden pohjalta olen pyrkinyt luomaan kuvan ekspatriaattiperheiden sopeutumiseen liittyvistä asioista. Monissa tutkimuksissa pääroolissa on komennukselle töihin menevä ekspatriaatti. Puolison sopeutuminen komennukselle on kuitenkin alkanut kiinnostaa tutkijoita myös, koska puolisoilla on havaittu olevan merkittävä rooli komennuksen onnistumisen kannalta.

Kansainvälisten selvitysten mukaan keskeytyneistä komennuksista jopa 80 prosenttia johtuu myös siitä, että puoliso ei viihdy vieraassa kulttuurissa (Paavolainen 1999, 22). Myös James ym. (2002) toteaa, että täytyisi kiinnittää enemmän huomiota puolison tyytyväisyyteen komennuksella, koska sillä on myös suuri merkitys ekspatriaatin itsensä tyytyväisyyteen. Lisäksi Steward & Gregersen (1991) toteavat, että ekspatriaatti on 100 % tuottava vasta sitten kun perhe voi hyvin.

Tutkimukset siis todistavat, että puolison rooli on tärkeä komennuksen onnistumisen kannalta. Joidenkin tutkimusten luoma kuva siitä, että puolison rooli on tärkeä vain, koska sillä on merkitystä ekspatriaatin hyvinvointiin ja työsuoritukseen, on toisaalta häiritsevää. Mielestäni puoliset ansaitsevat huomion itseensä muutenkin kuin vain miehen työtä ”edesauttavina” tekijöinä.

Aihetta on myös tutkinut mm. Annika Oksanen (2006) väitöskirjassaan Siirtonaisena Singaporessa, jossa hänen puolisoille tekemänsä haastatteluaineiston analyysin lähtökohtana on oletus, että naiset eivät tunnista kokemustaan kuiskaajan osasta, jota liiketaloustieteen ekspatriaattitutkimus heille tarjoaa. Toisaalta hän sanoo tutkimuksensa kontekstissa oleva kyse siitä, että sellaiset suomalaiset naiset, jotka päättävät suostua siirtonaiseuteen löytävät solidaarisuuden (lahjan) ideasta jotakin, johon tarttua toimiessaan yhteiskunnassamme vallalla olevia kulttuurisia käytäntöjä ja sosiaalisia rakenteita vastaan. Tällä hän tarkoittaa sitä että ulkomaankomennukselle mukaan suostuneiden naisten olosuhteet eivät vastaa ääneen lausuttua modernia naisihannetta, koska modernit naiset määrittyvät ennen kaikkea ammatin, ansiotyön ja taloudellisuuden itsenäisyyden nojalla ja mukaan suostuneet naiset ikään kuin tekevät uhrauksen lähtiessään komennukselle mukaan. (Oksanen 2006, 148.)

Tutkijat ovat siis heränneet huomaamaan puolison tärkeyden komennuksella, vain koska hän edesauttaa ekspatriaatin sopeutumista ja naiset taas lähtevät mukaan vain koska haluavat olla solidaarisia miehilleen. Onko todellakin näin? Uskon että on myös paljon naisia jotka lähtevät komennukselle omasta halustaan eikä pelkästään solidaarisuuden vuoksi miehiään kohtaan. Olipa syy siihen miksi naisten ja perheiden sopeutumiseen täytyisi kiinnittää huomioita mikä tahansa, tosiasia on, että siihen täytyisi kiinnittää huomiota enemmän ja se on myös tämän tutkimuksen tarkoitus.

Uskon Maslowin tarvehierarkiaan, jossa ihminen tyydyttää tarpeitaan edeten fysiologisista perustarpeista joita ovat esimerkiksi ruoka, juoma, katto pään päällä jne edeten turvallisuuden tarpeeseen, jonka jälkeen seuraa yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet, josta edetään arvostuksen tarpeeseen ja itsensä toteuttamisen tarpeeseen.

Aiemmat puolisoista tehdyt tutkimukset ovat keskittyneet enemmän ylempien hierarkian tarpeiden tyydyttämiseen, eli pohtimaan naisen arvostukseen liittyviä asioita ja sitä kuinka he taistelevat itsensä toteuttamiseen liittyvien kysymysten kanssa. Sopeutuminen kohdemaahan alkaa kuitenkin hyvin tavallisista arkipäivän asioista ja niiden sujumisesta. Tässä tutkimuksessa haluankin tuoda esille myös ”ruohonjuuritason” asiat jotka vaikuttavat puolisoitten ja lasten sopeutumiseen merkittävästi.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Aineiston keruu

Haastattelin tutkimusta varten kaksitoista ekspatriaatin puolisoa, jotka kaikki olivat naisia. Otokseeni ei sattunut yhtään miestä, koska he ovat puolisoina vielä harvinaisia, vaikkakin yhä useammin yritykset lähettävät myös naisia työkomennukselle. Neoviuksen mukaan (2000) naisekspatriaatteja on kuitenkin vain noin 10–15 prosenttia ekspatriaateista.

Jossain vaiheessa tutkimusta pohdin haastattelevani myös lapsia ja ekspatriaatteja itseään, mutta totesin tutkimuksen paisuvan liian suureksi ja omien resurssien käyvän vähiin. Koska halusin nimenomaan naisen näkökulman komennukseen uskon, että tutkimuksen kannalta oli riittävää pelkästään komennuksella mukana olevan puolison haastattelu. Uskon myös, että äidit hyvin pitkälle tuntevat lapsensa ja pystyvät sen vuoksi kertomaan kuinka lapset ovat sopeutuneet ja mitkä asiat he ovat kokeneet vaikeiksi.

Haastateltavat koostuivat naisista, joihin olen täällä Kiinassa ollessani tutustunut tai joiden yhteystiedot olen saanut tuttavien kautta selville. Koska tutkin nimenomaan perheiden sopeutumiseen vaikuttavia asioita, valitsin otokseeni vain ekspatriaatin puolisoita, joilla oli myös lapsia.

Koska Guangzhoussa ei ole paljon suomalaisia verrattuna muihin Kiinan suurkaupunkeihin eikä täällä myöskään toimi virallista Suomikerhoa tai -seuraa, olen tyytyväinen löytäessäni kahdeksan suomalaista puolisoa haastateltavaksi. Loput neljä haastateltavaa olivat ulkomaalaisia, joista kaksi Saksalaista, yksi Australialainen ja yksi Ranskalainen. Heidät haastattelin englannin kielellä. Ainoastaan Ranskalaisen haastateltavan kohdalla minusta tuntui että kieliongelmat hieman haittasivat tutkimusta.

Sen lisäksi, että suomalaisia perheellisiä tutkittavia olisi ollut vaikea löytää, en halunnut rajata tutkittavia pelkästään Suomalaisiin, vaan halusin samalla selvittää kokevatko myös muista maista muuttaneet ekspatriaatin puoliset samankaltaisten asioiden

olevan vaikeita tai ongelmallisia. Minua kiinnosti myös selvittää minkälaisia käytäntöjä, eri maista tulleilla on komennusta koskien.

On tutkijoita, jotka pitävät tärkeänä, että tutkittaviin ja yksityiseen minään säilyy tietynlainen etäisyys. Esim. Siirtonaisena Singaporessa tutkimusta tehdessään Oksanen (2006, 40) on halunnut ottaa etäisyyttä puolisoita haastatellessaan haastateltaviin ja pyrkinyt löytämään haastateltavat muusta kuin lähipiiristään. Itse en pitänyt tätä tarpeellisenä enkä myöskään haastatteluita tehdessäni huomannut millään tavalla ongelmalliseksi sitä, että osan haastateltavista tunsin jo entuudestaan. Minusta se oli pikemminkin etu kuin haitta tutkimuksen kannalta. Ihmiset voivat aristella arkaluontoisten asioiden kertomista tuntemattomalle, mutta tutulle voi paljon paremmin avautua. Myös Oksanen (2006,40) toteaa tutkimuksessaan että ”privaattiminän” suojele oli eräänlaista hätävarjelun liioittelua, sillä sanottavaa hyötyä siitä ei ollut”.

Haastattelujen suorittaminen

Suoritin haastattelut helmi- ja maaliskuun välisenä aikana vuonna 2010 Kiinan Foshanissa ja Guangzhoussa. Neljä haastatteluista suoritin Guangzhoun kahviloissa koska haastateltavat asuivat pitkän matkan päässä omasta asuinalueestani. Olin etukäteen päättänyt että pyrin haastattelemaan naisia muualla kuin kahviloissa, koska pelkäsin taustamelun olevan häiritsevää. Käytännön pakosta haastattelut kuitenkin suoritettiin kahviloissa, jotka olivatkin yllättävän rauhallisia ja miellyttäviä haastattelupaikkoja.

Neljä haastatteluista suoritin kotonani ja kaksi haastateltavien kotona. Meillä kotona tehdyt haastattelut suoritettiin lasten läsnä ollessa (oman ja haastateltavien) ja vaikka kotiapulaisemme hoitikin lapsia, olivat haastattelut huomattavasti rauhattomampia kuin kahvilassa suorittamani haastattelut. Haastatteluiden järjestäminen ilman lasten paikalla oloa olisi ollut kuitenkin käytännössä hyvin vaikeaa. Kaksi haastatteluista suoritin Skypellä, koska haastateltavat olivat jo muuttaneet takaisin Suomeen komennuksen loputtua.

Nauhoitin haastattelut digitaalisen nauhurin avulla, jonka jälkeen litteroin ne sana sanalta. Englanninkieliset haastattelut litteroin englanniksi mikä vei vähän enemmän

aikaa, mutta pidin sitä kuitenkin tärkeänä jotta kaikki haastattelun nyanssit säilyvät samana.

Haastattelujen pituus vaihteli 35–92 minuutin välillä. Yhteensä kaksitoista haastattelua kesti 11 tuntia ja 11 minuuttia. Litteroituja sivuja kertyi 143 kappaletta.

Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa, eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yleisesti myös todetaan, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä pikemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia totuusväittämiä. (Hirsjärvi ym. 2000, 152.)

Suoritin tutkimuksen teemahaastatteluna vaikkakin myös teemahaastattelun käyttöön tiedonkeruumenetelmänä voi liittyä ongelmia, koska tutkijan esiymmärryksestä syntyvät teemat ja hänen haastattelussa käyttämänsä kieli saattavat ohjata tutkittavien ajattelua ja ilmaisuja. Tällöin tutkittavien omien mielipiteiden esille tulo voi estyä. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997, 156.)

Tutkimushaastattelulla on erityinen tarkoitus ja erityiset osallistujaroolit: haastattelija on tietämätön osapuoli, kun taas haastateltavalla on tieto asiasta. Haastatteluun ryhdytään tutkijan aloitteesta, ja tutkija myös ohjaa tai vähintäänkin suuntaa keskustelua tiettyihin puheenaiheisiin. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22.) Pohdin, onko roolini haastattelijana vaikea sen vuoksi, että minulla on myös omakohtainen kokemus aiheesta. Pyrin kuitenkin haastattelutilanteissa olemaan neutraali niin, että en tuonut omia kokemuksiani paljon esille vaan annoin haastateltavien puhua vapaasti

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kuitenkaan kaikkia. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin. Teemahaastattelulle on myös ominaista, että haastateltavat ovat kokeneet tietynlaisen tilanteen. Haastattelu suunnataan siis tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin

kokemuksiin. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tuntemuksia, kokemuksia ja myös sanatonta kokemustietoa. Teemahaastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.)

Tutkimukseni otosjoukko koostui naisista joille kaikille on yhteistä tietynlainen tilanne, eli ekspatriaatin puolisona ja äitinä komennuksella olo. Teorian ja omien kokemusten pohjalta luomieni teemojen kautta olen pyrkinyt saamaan esille haastateltavien kokemuksia, ajatuksia ja tuntemuksia, jotka ovat hyvin merkittäviä tutkimukseni kannalta.

Yleinen tapa on muokata teema-alueet intuition perusteella. Vaikkakin luova ideointi on tarpeen tutkimusta tehtäessä, pelkästään intuition perusteella tehdyn haastattelurunгон vaikeudet ilmenevät myöhemmin tutkimuksen kuluessa. Myös aineiston analysointi on hankalaa, koska minkäänlaisia teoreettisia kytkentöjä ei ole. Toinen tapa muodostaa teema-alueet on etsiä ne kirjallisuudesta. Tällöin etsitään aiemmissa tutkimuksissa tutkittuja asioita ja teemoja muusta alaan liittyvästä kirjallisuudesta, ja yhdistellään tästä materiaalista käytettävät teemat. Kolmas tapa teemojen muodostukseen on johtaa ne teoriasta eli teoreettinen käsite muutetaan mitattavaan muotoon, teemahaastattelussa haastatteluteemoiksi. Hyvässä tutkimuksessa käytetään kaikkia edellä mainittuja keinoja yhdessä teema-alueita muodostettaessa. (Eskola & Vastamäki 2001, 33.)

Pyrin tutkimuksessani yhdistelemään kaikkia edellä mainittuja asioita teema-alueita luodessani. Intuitio teema-alueita luodessa on peräisin oman aiheeseen liittyvän kokemuksen pohjalta. Lisäksi olen tutustunut hyvin laajasti aiheesta kirjoitettuun kirjallisuuteen, artikkeleihin ja muiden aihetta sivuaviin tutkimuksiin ja olen käyttänyt niistä saamiani tietoja teema-alueiden luomisen pohjana.

Valittujen teema-alueiden täytyy olla niin väljiä, että tutkittavan ilmiön todellinen monipuolisuus paljastuu. Teema-alueiden pohjalta haastattelua voidaan jatkaa ja syventää niin pitkälle, kuin tutkimusintressit edellyttävät, ja haastateltavan edellytykset sekä kiinnostus sallivat. Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu myös, että tutkijan lisäksi myös tutkittava toimii tarkentajana. Omilla vastauksillaan hän ikään kuin tarkentaa ja syventää teema-alueita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66–67.) Teemahaastattelussa tutkit-

tavat todellakin tarkensivat teemoja paremmin ja toivat esille paremmin omia ajatuksiaan ja tuntemuksiaan, kuin mitä he olisivat tehneet lomakekyselyssä. Tämä tuli mielestäni hyvin ilmi tutkimuksen aikana. Haastateltavat eivät vastanneet pelkästään esitettyihin kysymyksiin vaan he toivat esille myös muita teemoihin liittyviä asioita.

Haastattelijan tehtävänä on huolehtia, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelusta toiseen (Eskola & Vastamäki 2001, 26–27). Kävin tekemissäni haastatteluisa läpi kaikki teema-alueet, niin kuin edellä mainitun teorian mukaan kuuluukin. Noudatin siinä ehkä liiankin orjallisesti myös järjestystä vaikka niin ei olisi tarvinnut tehdä. Haastatteluiden laajuus taas riippui hyvin pitkälti siitä kuinka minkälaisia haastateltavat olivat ja kuinka avoimesti ja syvällisesti he kysymyksiin vastasivat. Pysin lisäksi kysymyksiä herättelemään passiivisempia haastateltavia, mutta enimmäkseen annoin haastateltavien vapaasti puhua.

Teema-alueiden varmentamiseksi olisi hyvä tehdä esihaastatteluja. Niiden avulla voidaan tarkentaa kohdejoukkoa, teema-alueita ja sanavalintoja. Vasta tämän jälkeen voidaan laatia lopullinen haastattelurunko. Esihaastattelun tarkoituksena on testata haastattelurunkoa, ja sen avulla voidaan arvioida haastattelun keskimääräinen kestoai-ka.(Hirsjärvi & Hurme 2000, 72–73.)

Testasin teema-alueita ja kysymyksiä suorittamalla koehaastattelun. Totesin että teemat ovat hyvät, mutta kysymyksissä on turhaa päällekkäisyyttä ja karsin niistä osan pois. Laatimani kysymykset olivat ehkä jopa liian tarkkoja teemahaastattelun kysymyksiksi, mutta koin ne silti hyviksi haastatteluja tehdessäni. Laadin kysymykset niin ettei niihin voinut vastata lyhyesti kyllä tai ei vastauksilla, vaan haastateltavan oli pakko selostaa asiaa laajemmin.

Tutkimustyyppinä etnografinen tutkimus

Tutkimukseni on tutkimustyyppiltään etnografinen tutkimus. Andersonin (1992) mukaan etnografista tutkimusta käytetään useilla tieteenaloilla tutkimaan erilaisten yhteisöjen kulttuurisia järjestelmiä. Etnografia ei ole yksittäinen tiedonkeruumenetelmä vaan pikemminkin tutkimukseen tyyli, jossa tavoitteena on ymmärtää ihmisen toimin-

taa ja sosiaalisia merkityksiä tietyssä ympäristössä. Vaikka itse tutkimuksen yksityiskohdat saattavat vaihdella, etnografinen tutkimus sisältää yleensä luonnollisissa olosuhteissa tehtävää periodimaista kenttätyötä sen kulttuurin tai ryhmän parissa, joka on tutkimuksen kohteena. Ajatuksena on tietoinen kohteeseen sisälle meneminen, siihen henkilökohtaisesti tutustuminen, havainnointi ja oppiminen. (Vuorinen 2005.)

Koska itse asun ja elän elämääni tällä hetkellä ekspatriaatin puolisona tutkittavieni keskellä, toteutuu henkilökohtainen aiheeseen tutustuminen ja havainnointi mielestäni tässä tutkimuksessa hyvin.

Etnografinen tutkimus sisältää osallistuvaa havainnointia, haastatteluja ja muita tiedonkeruutapoja. Tutkimuksen yksityiskohdat vaihtelevat paljon tilanteen mukaan, ja itse tutkijalla on tutkimuksessa aina hyvin suuri merkitys. Tiedonkeruun lisäksi etnografiaan kuuluu aina myös aineiston kuvailu ja analyysi. (Vuorinen 2005,63.) Myös tässä tutkimuksessa aineistoa eli haastattelujen tuloksia kuvaillaan ja analysoidaan.

Blombergin ym. (1993) mukaan etnografisen tutkimuksen tekijä toimii eräänlaisena kääntäjänä tai välittäjänä kohteen ja tutkimustulosten välillä. Kenttätyön avulla saadaan selville, mitä ihmiset tekevät; tutkijan tehtävänä on analysoida ja tulkita tuloksia. Etnografia ei ole koskaan puolueetonta, vaan tutkijan rooli vaikuttaa merkittävästi lopullisiin tuloksiin. (Vuorinen 2005,63.) Vaikka haastattelujen aikana pyrin olemaan neutraali enkä tuonut esille paljon omia näkökantojani, uskon että roolini tutkijana kuitenkin vaikuttaa tutkimuksen tulokseen.

Hughesin ym (1992) mukaan Etnografisen tutkimuksen tulokset ovat aina monella tapaa välittyneitä. On tutkijan vastuu ja myös tehtävä määrätä, mitä on relevanttia havaita ja mitä ei. Tutkimukselle on tyypillistä se, että tutkija omaksuu aloitusvaiheessa mahdollisimman vähän ennako-odotuksia tutkittavasta kohteesta. Analyysi lähtee siitä, mitä tutkimuksen kohteet eli ihmiset oikeasti tekevät jokapäiväisesti luonnollisessa ympäristössään. (Vuorinen 2005,65.)

Vaikka itsellä olikin oman kokemuksen vuoksi jo vahva käsitys sopeutumiseen vaikuttavista tekijöistä, pyrin tutkimuksessa työntämään tämän taka-alalle ja keskityin tuomaan esille haastatteluihin osallistuneiden naisten äänen.

Esitietolomake

Laadin esitietolomakkeen jonka haastateltavat täyttivät ennen haastattelun aloittamista. Käytin esitietolomakkeella saatuja tietoja myös taustatietoina haastattelussa ja kysyin haastateltavilta lisäkysymyksiä esitietolomakkeen vastausten mukaan.

Tiedustelin kuinka kauan haastateltavat ovat asuneet Kiinassa kahdesta eri syystä. Jos komennus on vielä alkuvaiheessa, voi perheellä olla ensimmäinen kulttuurishokki päällä ja tunnetila voi olla hyvin erilainen verrattuna siihen kun kohdemaassa on asuttu jo pidemmän aikaa. Toisekseen jos kohteessa on asuttu jo kauan, voi varsinkin alkuaikojen hankaluudet helposti olla jo unohtuneet.

Tutkijoiden mukaan yksi epävarmuutta vähentävä tekijä on aikaisempi kokemus ulkomailla asumisesta (Steward & Gregsen 1991, 3), tämän vuoksi tiedustelin haastateluun osallistuvilta naisilta olivatko he olleet aiemmin komennuksella mukana. Halusin myös selvittää ovatko haastattelemani puoliset töissä vai kotona, koska sillä on tutkimusten ja esim. Junkkarin & Junkkarin (2003, 100) mukaan merkitystä kuinka kohdemaan sopeudutaan.

Myös puoliset ovat monesti korkeasti koulutettuja ja tämän vuoksi minua kiinnosti selvittää onko tulos sama tässäkin tutkimuksessa. Lisäksi tutkimusten mukaan muuttajan statusasemalla on vaikutusta vieraaseen kulttuuriin sopeutumisessa. Furnham & Bocherin mukaan (1990) korkeammin koulutettujen ihmisten on todettu olevan sopeutuvaisempia uusiin tilanteisiin kun vähemmän koulutettujen (Majuri 2000, 34).

Asunnon ja kotiympäristön viihtyvyydellä on merkittävä tekijä myös sopeutumiseen liittyen (Kealey ym. 1996, 23). Tämän vuoksi tiedustelin haastateltavilta minkälainen asumisen taso kohdemaassa heidän mielestään on, verrattuna kotimaan asumisen tasoon

Tiedustelin sosioekonomista statusta haastateltavilta siksi, että yksi motivaatioista ulkomaille lähtöön on monesti myös palkka ja muut taloudelliset etuudet (Saviaro & Helaniemi 2005, 23) ja halusin tietää onko heidän mielestään komennus ollut myös

rahallisesti perheille kannattavampi. Komennukselle lähetettävälle työntekijälle antaa etukäteisvalmennusta Ulkomaankäytännöt Suomessa 2006- tutkimuksen mukaan puolet kyselyyn osallistuneista yrityksistä. Puolisoille antaa mahdollisuuden osallistua valmennukseen vain vajaa kolmannes yrityksistä ja lapsille alle neljäsosa yrityksistä. (Laine 2006.) Koska aiempien tutkimusten mukaan valmennusta ei kovin yleisesti tarjota, minua kiinnosti tietää olisiko tämän tutkimuksen tulos vastaava.

5.2 Teemojen esittely

Laadin taulukko 2. olevat viisi pääteemaa haastattelujen pohjaksi.

TAULUKKO 2. Teemahaastattelun teemat

- Mitä on hyvä tietää ja tehdä ennen kohdemaahan muuttoa
- Arjen sujumiseen vaikuttavat asiat kohdemaassa
- Lasten sopeutumista helpottavat asiat
- Elämän tarkoitus on ikävän karkoitus
- Yrityksen komennusprosessien kehittäminen

Yllämainittuihin teemoihin päädyin aihetta sivuavien tutkimusten ja teorian vuoksi, sekä omien kokemusteni pohjalta nousseiden tutkimuskysymysten vuoksi. Jotta voidaan pohtia kuinka yritykset omalla toiminnallaan voisivat helpottaa ja edesauttaa ekspatriaattiperheiden sopeutumista, täytyy ensin saada selville minkäläisten asioiden perheet kokevat olevan heille tärkeitä, minkälaisista asioista heidän arkensa koostuu ja mitkä asiat he kokevat vaikeiksi ulkomailla ollessaan. Lisäksi on hyvä tietää mitkä asiat tuovat iloa ja helpottavat ulkomailla elämistä ja olemista. Tämän vuoksi ensimmäiset neljä teemaa keskittyvät selvittämään näitä asioita ja viimeisessä teemassa kohdistan kysymykset selvittämään yrityksen komennusprosessien kehittämistä haastateltavien kokemusten pohjalta.

Ennen kohdemaahan muuttoa

Selvitin mitä haastateltavat ajattelivat komennukselle lähdöstä ja minkälaisia käytännön järjestelyjä he tekivät sitä varten. Aiempien tutkimusten mm. Törbiörinin (1982, 174) ja Konivuoren (2002, 54) mukaan mitä positiivisemmin lähtijä suhtautuu komennukselle lähtöön sen helpompi hänen on sinne sopeutua.

Selvitin myös millä keinoilla tietoa oli yritetty hankkia ja oliko tiedon saamisen suhteen ollut ongelmia. Tiedon hankkiminen ennen komennukselle lähtöä ei ollut mielestäni helppoa ja halusin tietää mitä mieltä muut komennukselle lähteneet ovat asiasta. Kokivatko he myös tiedon saamisen ongelmalliseksi vai oliko heistä tietoa ollut helppoa saada ja oliko sitä ollut tarjolla riittävästi.

Halusin myös selvittää minkälaisia asioita on hyvä huomioida varsinaisen muuton suhteen ja mitä mukaan kannattaa ottaa. TEK:in (2002,20) tutkimuksen mukaan konkreettisina palveluina ekspatriaatit nimenomaan haluavat muistilistoja miten toimia ja mitä ottaa huomioon, sekä maakohtaisia neuvoja kohdemaissa eläviltä. Terveystenhoito on asia, joka askarruttaa monia ulkomaille muuttavia, tämän vuoksi selvitin myös terveydenhuoltoon liittyviä asioita.

Arjen sujuminen

Arjen sujuminen -osiossa tutkin kuinka perheiden arki alkoi sujua kohdemaahan muuton jälkeen. Minkälaisien asioiden he kokivat olevan vaikeita varsinkin alussa ja kuinka käytännön asiat kuten ruoan ostaminen ja liikkuminen hoituivat, sekä tuliko heille eteen asioita joista olisi ollut hyvä tietää jo etukäteen. Myös Alanko & Rousku (1998, 99) toteaa että monesti kotimaassa yksinkertaisina pidetyt käytännön asiat voivat olla ulkomailla varsinkin alkuvaiheessa todella vaikeita ja ne voivat tuntua jopa ylittämättömän hankalilta.

Selvitin myös saivatko haastateltavat apua mistään ja kuinka heitä autettiin selviämään. Lisäksi tiedustelin käytännön neuvoja joita he haluaisivat jakaa muille komennukselle lähtijöille.

Lasten sopeutumista helpottavat asiat

Selvitin kuinka perheet olivat kertoneet lapsille muutosta ja kuinka he olivat valmistelleet lapsia muuttoon. Saviaron & Helaniemen (2005, 30) mukaan lapsille kannattaa kertoa muutosta vasta kun se on varmistunut ja lasta täytyy kuunnella aliarvioimatta hänen mielipiteitään. Kysyin myös haastateltavien mielipidettä siitä mitä asioita kannattaa huomioida lasten ja muuton suhteen vielä kotimaassa ollessa, esimerkiksi lasten kouluasioiden ja kielenopiskelun suunnittelua.

Koululla ja päiväkodilla on paljon merkitystä lasten viihtymisen suhteen. On siis tärkeää panostaa siihen että ne ovat laadukkaita ja sopivan matkan päässä siitä missä asutaan. Asuttaessa ulkomailla koulu toimii myös eräänlaisena sosiaalisen kanssakäymisen ja harrastustoiminnan keskuksena, siksi koulun valinta on tärkeää paitsi itse koululaiselle myös koko muulle perheelle (Alanko & Rousku 1998, 91.)

Elämän tarkoitus on ikävän karkoitus

Tässä teemaosiossa halusin selvittää kuinka puoliset kokevat komennuksella olon ja mistä asioista he löytävät iloa elämäänsä ulkomailla ollessa.

Aikaisempien tutkimusten mukaan esim. (Oksanen 2006) puolisoilla voi olla tunne, että he ovat komennuksella jotenkin sivuroolissa ja eivätkä ole omaan tilanteeseensa tyytyväisiä. Halusin selvittää oliko tutkimukseeni osallistuvilla haastateltavilla vastavia tuntemuksia ja kokemuksia.

On erittäin tärkeää myös löytää sosiaalisia kontakteja ulkomailla olon aikana. Tämän vuoksi tiedustelin haastateltavilta, ovatko he aktiivisesti etsineet kontaktia muihin ekspatriaatteihin ja paikallisiin.

Monien tutkimusten ja kirjallisuuden, esim. Saviaron & Helaniemen (2005, 122) ja Alangon & Rouskun (1998, 119) mukaan parisuhde joutuu usein koetukselle komennuksella ollessa. Tämän vuoksi halusin selvittää kokevatko tutkimukseeni osallistuvat

puolisot tämän ongelmalliseksi ja kysyin, onko parisuhde joutunut heidän mielestään koetukselle komennuksen vuoksi ja millä tavalla.

Yrityksen komennusprosessien kehittäminen

Tällä teemalla pyrin selvittämään, kuinka yritykset ovat ottaneet huomioon komennukselle mukaan lähtevät perheet. Minkälaista valmennusta tai tietoa he olisivat kaivanneet enemmän ennen komennukselle lähtöä ja jo siellä ollessa ja kuinka yritykset huomioivat sen että mukaan komennukselle lähtee myös puoliso ja lapset.

Selvitin myös sopimukseen liittyviä asioita ja sitä kuinka sopimuksien teko oli sujunut ja onko jälkikäteen tullut esille asioita joita olisi pitänyt ottaa paremmin huomioon. Lisäksi selvitin, mihin asioihin yritysten tulisi erityisesti kiinnittää puolisoiden mieltä huomiota perheitä ajatellen.

5.3 Aineiston analyysi

Kenttämuistiinpanoja voidaan analysoida eri tavalla. Tässä tutkimuksessa analysointitapana on sisällönanalyysi. Hämäläisen (1987) mukaan tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä.

Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, koska hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Analyysillä luodaan selkeyttä aineistoon, jotta sen perusteella voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Aineiston analyysi perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja koodataan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Tätä analyysia tehdään tutkimusprosessin joka vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Analyysin tekemiseksi ei ole olemassa yksityiskohtaisia sääntöjä. Sisällön analyysissa voidaan lähteä etenemään kahdella tavalla joko aineistolähtöisesti induktiivisella otteella tai deduktiivisesti käyttäen aineiston luokittelussa hyväksi jotain aikaisempaa

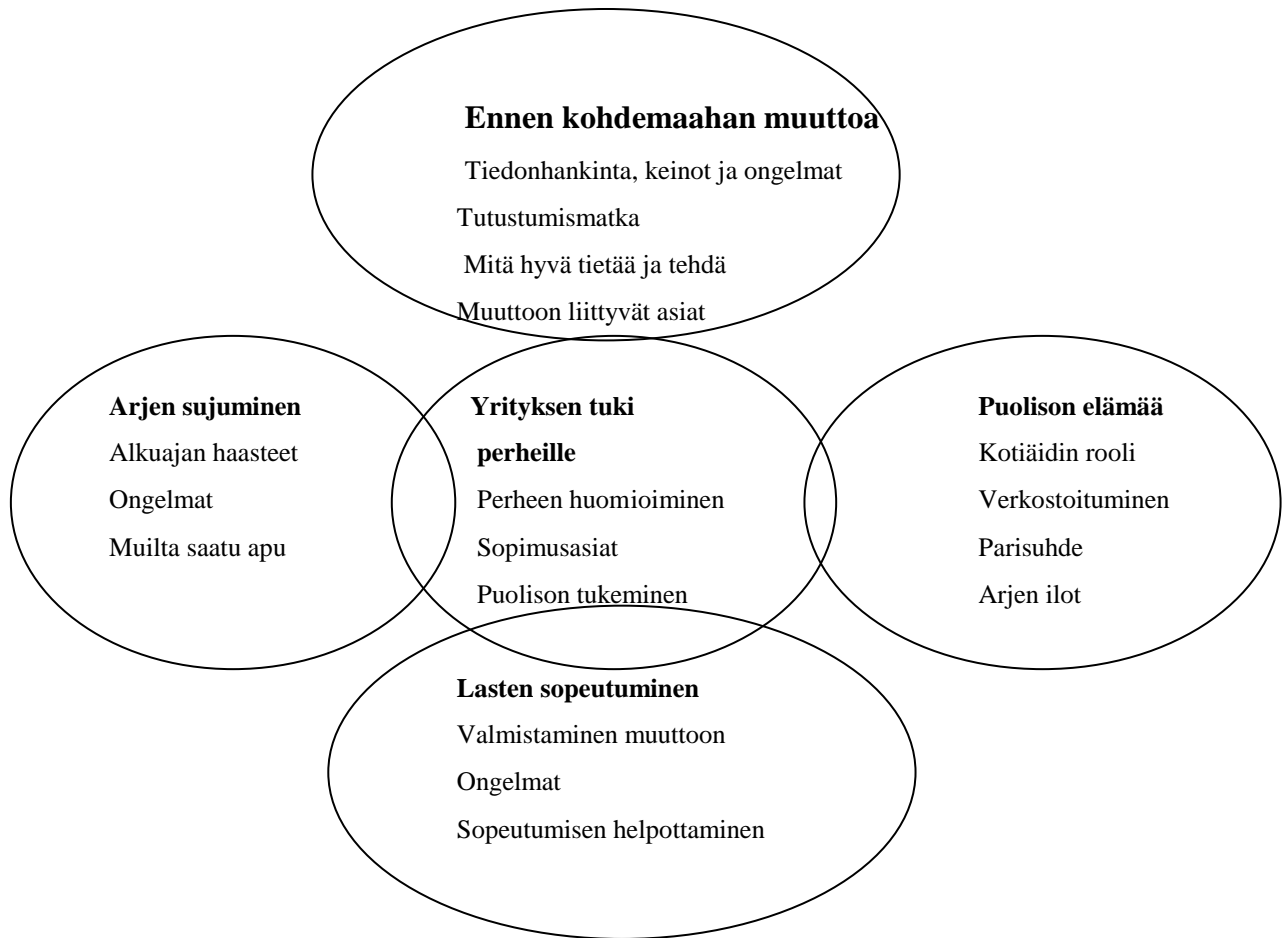
käsitejärjestelmää. Tutkijan on myös ratkaistava, keskittyykö hän vain siihen, mikä on ilmiselvästi ilmaistu vai analysoiko hän myös piilossa olevia viestejä. Analyysiyksikön määrittäminen on ensi askel kohti analysointia sekä induktiivisessä että deduktiivisessä lähestymisessä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Tässä tutkimuksessa pyrin analysoimaan myös piilossa olevia viestejä. Analyysiyksikönä käytin ajatuskokonaisuutta, jonka vuoksi lainaukset, joita haastatteluista käytän, ovat melko pitkiä.

Olen käyttänyt teemojen luomiseen aiempaa teoriaa ja omaa kokemusta asiasta, joten ne ovat minusta hyvin perustellut ja toimivat. Pohdin kuitenkin pitkään ja syvällisesti kuinka voisin muokata teemoja analysointivaiheessa haastattelujen pohjalta, mutta tulin siihen tulokseen, että se ei ole tarpeellista. Totesin, että tutkimukseni teemat ovat hyvät enkä alkanut niitä väkisin muovaamaan uudennlaisiksi

Litteroituani haastattelut, luin ne läpi useita kertoja ja luokittelin aineiston haastatteluissa käyttämiini teemoihin. Tämän jälkeen luin taas useaan kertaan luokitellun aineiston ja aloin poimia sieltä tärkeitä asioita jotka korostuivat litteroiduissa haastatteluissa. Tulokset osiossa kerron aineistosta esiin nousseita asioita ja analysoin niitä. Annan myös haastattelemini naisten puhua ja esitän suoria lainauksia haastattelusta. Lainaukset ovat tarkoin valikoituja esimerkkejä ja antavat mielestäni hyvin kuvan naisten arjesta ja sen ongelmista. Ne tuovat elävästi esille naisen kokemuksen ja äänen komennuksella olemisesta

Alla olevassa kuvio 1. on pääteemat ja niiden alle muodostuneet alateemat.



KUVIO 1. Tutkimuksen teemat ja luokittelut

Tulosten luotettavuus

Kvalitatiivisen aineiston keruussa käytetään aineiston riittävyteen, kylläisyyteen, viittaavaa saturaatio käsitettä, jonka Eskola ja Suoranta (1996) ovat suomentaneet aineiston kylläntymiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija kerää aineistoa päättämättä etukäteen montako tapausta hän tutkii. Hän voi aloittaa esimerkiksi haastattelut ja jatkaa niitä niin kauan kuin haastattelut tuovat tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Aineisto on riittävä kun samat asiat alkavat kertaantua haastatteluissa. Tällöin on tapahtunut saturaatio. Tämä on siis ikään kuin olemassa tietty määrä aineistoa, joka tuo esiin teoreettisesti merkittävän tuloksen. (Hirsjärvi ym. 2000, 169.)

Tuomi & Sarajärvi (2002, 92) on toisaalta sanonut että mikäli aineistoa aiotaan jollakin tapaa kvantifioida- vaikkapa vain ilmaisuilla ”useimmat”, ”eräät” tai ”ei kukaan”,

puhumattakaan numeroista ja niiden vertailusta-, on parempi olla sanomatta tutkimusaineiston koon johtuvan aineiston kylläntymisestä keräämisvaiheessa.

Haastattelin kahtatoista ekspatriaatin puolisoa tutkimusta varten. Haastattelut olivat todella mielenkiintoisia ja alussa minusta tuntui että haastateltavat toivat aina esille jotain uutta, mitä muut eivät olleet sanoneet. Pikkuhiljaa samat asiat tulivat kuitenkin esille yhä useammin ja tulin siihen tulokseen, että kaksitoista haastattelua on riittävä määrä tähän tutkimukseen. Jos haastatteluissa olisi edelleen tullut merkittävää lisätietoa, olisin pyrkinyt löytämään lisää haastateltavia. Koska analysoidessani tuloksia käytän edellä mainittuja kvantifioinnin keinoja, en siis kuitenkaan totea, että saturaatio olisi tapahtunut.

Perehtyessäni muihin vastaaviin tutkimuksiin esim. Jortikka (2006) ja Majuri (2000) niissä oli myös haastateltu kahtatoista puolisoa. Muutkin ovat siis huomanneet samalla haastateltavien määrällä tutkiessaan vastaavia asioita asioiden alkavan toistaa itseään.

Oli mielenkiintoista, mutta myös hankalaa poimia ajatuskokonaisuuksia tekstistä, koska naiset eivät vastanneet pelkästään tiettyihin kysymyksiin tietyssä järjestyksessä, vaan vastatessaan johonkin muuhun kysymykseen he samalla saattoivat antaa vastauksen myös ihan toiseen kysymykseen. Haastattelujen analyysissa täytyi perehtyä koko haastatteluun, koska esitettyyn kysymykseen annettu vastaus ei saattanutkaan olla koko totuus, mikä paljastui kun haastattelua kertasi kokonaisuutena. Eräässä haastattelussa äiti esim. sanoo ensin, lasten sopeutuneen todella hyvin, ei mitään ongelmia ollut. Toisessa vaiheessa haastattelua kuitenkin käy ilmi, että äidin saattaessa alussa lapset kouluun he jäivät sinne vuolaasti itkien, mutta alettuaan kulkea koulubussilla tilanne muuttui ja itkua ei enää ollut. Tämä kertoo minulle tutkijana, että alussa sopeutuminen ei kenties ollutkaan niin helppoa kuin minkä kuvan äiti tilanteesta ensin antaa. Pyrinkin tutkimuksessa löytämään myös piilossa olevia viestejä haastatteluista.

Pohdin myös aineiston reliäabeliutta ja validiutta. Reliäabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta ja tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Validiuttaas mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2000,213.)

Tutkimukseen valittu otosjoukko oli edustava tutkimuksen aiheeseen nähden. Tutkin ekspatriaattien puolisoiden ja lasten sopeutumista ja tutkittavani olivat kaikki ekspatriaattien puolisoita jotka olivat parhaillaan tai olivat vasta olleet ulkomailla perheen kanssa komennuksella ja joilla oli äiteinä ensikäden tietoa myös lasten sopeutumisesta.

Äänitin ja litteroin haastattelut sanatarkasti ja suoritin analysoinnin niiden pohjalta lukemalla niitä ensin useaan otteeseen läpi. Uskon, että sain luotettavasti ja kattavasti naisten äänen ja mielipiteet kuuluville.

Tuloksia en toki voi sellaisinaan yleistää kaikkia ekspatriaattiperheitä koskeviksi, mutta uskon niiden antava osviittaa yleiseen tarkasteluun aiheesta ja kenties herättää jatko-tutkimuksen aiheita

Pohdin jossain vaiheessa, tekisinkö tutkimuksen käyttäen Delfoi- menetelmää, mutta päädyin kuitenkin perinteisempään teemahaastatteluun. Uskon, että tässä tutkimuksessa teemahaastattelu oli riittävä menetelmä tuomaan esille naisten näkökulman sopeutumiseen ja siihen kuinka yrityksen tulisi heidät paremmin ottaa huomioon komennuksella. Jos tutkimuksen tarkoitus olisi kuitenkin ollut perehtyä syvällisemmin naisten komennuksen heissä herättämiin tunteisiin, olisi esimerkiksi Delfoi-menetelmän käyttö hyödyllistä. Haastatteleamalla naisia useamman kerran, päästäisiin pintaa syvemmälle ja esille varmasti tulisi asioita joita yhdellä haastattelukerralla ei tule ilmi. Puolisoiden sopeutumisesta on tehty tutkimuksia aiemminkin, mutta kukaan ei ole tietääkseni käyttänyt niissä Delfoi menetelmää. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisikin syventää aiempaa tutkimusta Delfoi menetelmällä ja vertailla niiden esille tuomia eroja

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Esitiedot haastateltavista

Osa haastateltavista piti tärkeänä että heidän henkilöllisyytensä säilyy anonyymina. Tämän vuoksi en ole käyttänyt työssäni haastateltavien oikeita nimiä, vaan numeroin haastateltavat H1-H12 ja käytin tätä luokittelua tunnisteena eri haastateltavien välillä.

Haastateltavista seitsemän henkilöä kuului ryhmään 26 - 35 vuotiaat ja viisi ryhmään 36 - 45 vuotiaat. Joukossa ei siis ollut hyvin nuoria äitejä eikä myöskään yli 45- vuotiaita. Haastattelussa mukana alle puoli vuotta Kiinassa asuneita oli yksi perhe, kuusi viiva kaksitoista kuukautta asuneita oli neljä perhettä, yksi viiva kaksi vuotta asuneita oli viisi perhettä, kaksi viiva neljä vuotta asuneita oli yksi ja enemmän kuin kuusi vuotta asuneita oli myös yksi perhe.

Ensimmäinen ulkomaankomennus oli kyseessä seitsemän perheen kohdalla ja kun taas viisi oli ollut jo aiemmin komennuksella mukana. Pari haastateltavaa myös mainitsi, että miehet olivat olleet aiemmin komennuksella joko yksin tai omassa lapsuudessa perheen mukana.

Yksi kriteerini otokseen mukaan valittaville haastateltaville oli se, että heillä on komennuksella mukana myös lapsia, sen vuoksi tiedustelin lasten määrää. Yhden lapsen perheitä oli neljä kappaletta, kahden lapsen perheitä viisi ja kolmen lapsen perheitä kolme.

Lasten iät tulivat myös ilmi haastatteluissa. Tämä on siinä mielessä tärkeä kysymys, koska aiheesta aiemmin kirjoitetun teorian mukaan lasten sopeutuminen on helpompaa, mikäli lapset ovat alle kouluikäisiä (Saviaro & Helaniemi 2005, 80). Yli 15-vuotiaita lapsia oli vain kahdella perheellä, yli kuusivuotiaita lapsia oli neljällä perheellä ja kahdeksan perheen lapset olivat alle kuusivuotiaita.

Kotona haastateltavista oli kymmenen henkilöä. Yksi haastateltava oli ollut ensin vuoden kotona ja sitten toisen töissä ja yksi haastateltavista teki osa-aikaista työtä kotona käsin.

Tutkimuksen mukaan puolisoista suurin osa oli suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon. Kahdeksan oli suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon. Ammattikoulun käyneitä oli kolme ja yksi yo- merkonomi, joka vastaa opistotason koulutusta. Keskusteluissa kävi ilmi, että mukana olevat puoliset edustivat hyvin kirjavaa ammattijoukkoa, oli uskonnonopettaja, juristi, muutama opettaja, yrittäjä, kotiäiti, diplomi-insinööri jne.

Yllättävän harvan vastaajan mielestä asumisen taso oli parantunut kohdemaassa ollessa, sillä vain kaksi vastasi tason olevan parempi kuin kotimaassa. Huonommaksi asumisen tason luokitteli seitsemän haastateltavaa ja kolmen mielestä asumisen taso oli säilynyt samana.

Kysymykseen sosioekonomisesta tilanteesta kohdemaassa yhdeksän haastateltavan mielestä tilanne oli parantunut, kahden mielestä se oli huonompi ja yhden mielestä säilynyt samana. Keskusteluissa kävi kuitenkin ilmi, että koska joukossa oli paljon pienten lasten äitejä, monet olisivat olleet kotimaassaan vielä kotona lasten kanssa eikä perheellä ei olisi ollut molempien puolisojen tuloja käytössä nykyhetkellä myöskään siellä.

Viisi perhettä oli saanut valmennusta yrityksen puolesta ja seitsemän perhettä oli jäänyt ilman valmennusta. Tiedustellessani, onko tarjottu valmennus ollut riittävää vain kolme vastasi kyllä ja yhdeksän mielestä valmennus ei ollut riittävää.

Selvitin tutkimuksessa olivatko haastateltavat etsineet tietoa etukäteen ja minkälaisia eri tapoja he olivat tiedon hankkimiseen käyttäneet. Kysymykseen etsittekö itse aktiivisesti tietoa, yksitoista haastateltavaa vastasi kyllä ja vain yksi ei ollut tietoa aktiivisesti hakenut.

Tiedon hankkimiseen perheet olivat käyttäneet erilaisia keinoja joista ehdottomasti suosituin tiedonhankintakanava oli Internet, tätä oli tiedon hankkimiseen käyttänyt kymmenen perhettä. Kirjoista tietoa oli etsinyt neljä perhettä, oppaista kolme, Vero- toimistoa oli käyttänyt kolme ja samoin Kelaa kolme perhettä. Lehdistä tietoa sen sijaan oli hakenut vain yksi perhe. Toiseksi suosituin tiedonhankintakanava Internetin jälkeen olivat muut ulkomailla työskennelleet. Tätä tiedonhankintakanavaa oli käyttänyt tiedon hankintaan yhdeksän perhettä. Facebook oli ollut tiedonhankintakanavana vain yhdellä perheellä, keskustelupalstoja oli käyttänyt kolme perhettä ja yksi vastaaja vastasi muu kohtaan kirjoittamalla ystävät.

Kysymykseen: "Löysittekö tietoa riittävästi?", vastasi kolme haastateltavaa kyllä, kahdeksan vastatessa ei. Yksi ei vastannut ollenkaan koska ei tietoa ollut myöskään aktiivisesti etsinyt.

Kahdeksan haastattelemistani puolisoista oli käynyt etukäteen tutustumismatkalla. Kolmen haastateltavan kohdalla kävi ilmi, että vaikka puoliso ei ollut itse päässytäkään tutustumismatkalle, oli ekspatriaatti käynyt yksin kohteeseen tutustumassa ja hankkinut muun muassa asunnon.

Haastattelujen tulokset

6.2 Ennen kohdemaahan muuttoa

Tiedon hankintakeinot ja ongelmat

Tutkimuksen tuloksena suosituin tiedonhankintakeino Internetin jälkeen oli muut ekspatriaatit. Osa näistä tiedonhankinnassa käytetyistä ekspatriaateista oli edelleen kohdemaassa, osa oli maasta jo takaisin kotimaahan palanneita, taikka johonkin toiseen maahan komennukselle muuttaneita. Sosiaalisia medioita kuten Facebook:ia ei tiedon hankkimiseen ollut juurikaan käytetty.

" We were in a way little bit lucky because we had friends they had already moved to Dubai, so we could talk to them and they made us suggestions and gave tips"(H 1)

Tutkimuksen tulos siitä että Internet on suosituin tiedonhankintakeino jonka jälkeen tulee muut ekspatriaatit, noudattaa myös aiempaa tutkimusta aiheesta, sillä myös TEK:in (2002,17) tutkimuksessa tämä sama tuli ilmi.

Tutkimuksen päätulos tiedon hankkimisen suhteen oli se, että tiedon saaminen koettiin hankalaksi. Tämä johtui siitä että paikallisilta oli hankalaa saada tietoa kieliongelmien vuoksi, sekä sen vuoksi että paikalliset sihteerit ja esimiehet monesti käyttivät esimerkiksi erilaisia kauppoja ruoan ostamiseen ja muihin hankintoihin kuin ekspatriaatit, eivätkä sen vuoksi osanneet neuvoa länsimaalaiseen kulttuuriin tottuneita ekspatriaat-

tiperheitä. Heillä ei siis ollut tietoa eikä kokemusta tarpeeksi siitä mitä ”länsimaalaisen arjen” pyörittämiseen olisi tarvittu.

Tutkimuksessa tuli ilmi että olisi kaivattu paljon enemmän tietoa yrityksen puolesta jo ennen kohdemaahan muuttamista. Olisi haluttu mm. enemmän käytännön tietoa kohteesta. Siitä mitkä asuinalueet olisivat parhaimpia ja soveliaimpia perheen asumiseen sekä missä ostospaikat sijaitsevat. Tietoa olisi tarvittu myös esimerkiksi poliisien tiedotteista ja virallisista käytännöistä. Lisäksi apua olisi kaivattu muissakin byrokratiaan liittyvissä asioissa kuten työluvan- ja viisumin hakupapereissa, sekä siitä missä pitää rekisteröityä ja milloin, sekä verotukseen liittyvissä kysymyksissä. Myös vakuutuksiin liittyviin kysymyksiin olisi kaivattu selkeää tietopakettia.

Ekspatriaatit järjestivät usein muuton itse ja olisivat kaivanneet yrityksen apua myös sen organisoinnissa. Lisäksi kaivattiin tietoa siitä mitä lääkkeitä ja elintarvikkeita voi ottaa mukaan, voiko kansainvälisellä ajokortilla ajaa autoa, miten pankkitilin avaaminen ja rahan siirto tapahtuu ja vieraisiin liittyvät viranomaiskäytännöt.

”Olisi myös hyvä saada jonkinlainen tietopaketti alueella sovellettavista viranomaismääräyksistä kuten mihin pitää rekisteröityä, mitä se edellyttää, kuka hoitaa, miten alueella voi liikkua, soveltuuko kansainvälinen ajokortti, pankkitilin avaaminen, rahan siirto ja vaihto, asunnon vuokraukseen ja vieraisiin liittyvät määräykset, mitä lääkkeitä ja elintarvikkeita saa viedä kohdemaahan”. (H 7)

Tarkkoja Internetsivuja joista tietoa oli yritetty löytää, haastateltavat eivät muistaneet enää. Yksi vastaajista kuitenkin muisti heidän käyttäneen Teknisten Akateemisten liiton kautta saamaansa nettiopasta, joka oli myös maakohtainen. Muuten oli yleisesti yritetty etsiä Google-hakukoneella Guangzhouta, ostospaikkoja, tietoja kouluista sekä asuinalueista.

Internetistä yleistiedon saamisen koettiin olevan suhteellisen helppoa, vaikkakin sen etsimiseen piti käyttää paljon aikaa. Ongelmallisena haastateltavat kokivat paikallistiedon saamisen ja esimerkiksi pelkästään Kiinan kielellä olevat sivut jotka hankaloitivat tiedon saamista. Todettiin myös että tietoa on hankalampi saada muutettaessa kohdemaassa kaupunkiin tai alueelle jossa muita ekspatriaatteja on vähemmän.

”Yleistiedon saaminen on kohtuullisen helppoa, mutta pienen kohdepaikkakunnan osalta tiedonsaanti on hyvin vaikeaa johtuen lähinnä paikkakunnan koosta ja kielestä. Lapsi meni paikalliseen kouluun ja koulun nettisivuja ei käytännössä ollut olemassa-kaan, asuinalueita ei löytynyt Google-haulla. Tällaiset asiat vaikeuttaa tiedon- saamista”. (H 7)

” Especially South China our area I did not find much information. I tried to look from the Internet housing areas to find anything and I tried to look to find school, but in the area there was only Country Garden school and it was only Chinese, no change it in English.” (H 9.)

Koska itsenäisen tiedonhankkimisen todettiin olevan hankalaa ja aikaa vievää, tutkimukseen osallistuneet kaipasivat lisää tietoa ja selkeää tietopakettia yritysten taholta. Tietopaketissa toivottiin olevan mm. seuraavissa kappaleissa käsiteltäviä asioita.

Etukäteisvalmennus

Valmennuksen on todettu olevan tärkeää ennen komennukselle lähtöä. Tiedustelin siis haastateltavilta valmennukseen liittyviä asioita. Esitietolomakkeella valmennusta ilmoitti saaneensa viisi haastateltavaa, mikä on yllättävän suuri määrä ottaen huomioon, että esimerkiksi Sormusen (2000) mukaan Ekonomiliiton tekemässä tutkimuksessa vain viisi prosenttia perheistä oli saanut ennen ulkomaan komennustaan jonkinlaista lähtövalmennusta. Vain yksi tutkimukseen osallistuneista oli kuitenkin saanut kokonaisvaltaista lähtövalmennusta joka oli ostettu yrityksen ulkopuolelta:

”Me käytiin valmennuksessa nimenomaan tätä Kiinan komennusta varten joulukuun alussa tai marraskuun lopussa tai siinä main ja se oli mun mielestä ihan asiallinen. Oltiin kyllä jo sama valmennus kerran käyty läpi edelliselle komennukselle ja tota se oli tiedollisestikin ihan hyvä. En tiedä ei koettu, että olis ollut varsinaisesti mitään ongelmia.” (H 5)

Kolme oli saanut kielivalmennusta jo ennen komennusta, jotka he olivat laskeneet lähtövalmennukseksi. Vain yhtä oli komennukselle lähettävä yritys haastatellut ennen

lähtöä. Mielestäni olisi hyvä käytäntö, jos yritys vähintään haastattelisi puolisoa ennen lähtöä ja selostaisi myös puolisolalle komennukseen liittyvää prosessia ja mitä suurin piirtein on odotettavissa kohdemaassa oltaessa. Näin myös puolisolalle muodostuisi realistinen kuva komennuksesta.

“Before leaving France I met someone to talk about expatriate life just to check and agree of new life and little bit to explain me that it will be another life for me. Just to check that I know, not to work and not to speak the language of the country and to be far away from the family and lot of things.” (H 12)

Vain yksi myös mainitsi, että lähettävä yritys oli käyttänyt uudelleensijoittamis- eli relocation yrityksen palveluja kohdemaassa. Tämä on mielestäni kovin valitettavaa, koska on todettu, että relocation palvelut edesauttavat ekspatriaatin ja hänen perheensä asettautumista asemamaahan. Palveluiden järjestämisen tavoitteena on, että lähtijä pystyy tehostamaan ajankäyttöään ja voi keskittyä työhön (KPMG Finland 2008). Relocation yritykset esittelevät perheille kouluja ja päiväkoteja, sairaaloita, eri asuinalueita ja tutustuttavat paikkakuntaan esittelemällä mm. ostospaikkoja. Varsinkin puolisolalle palvelusta on paljon hyötyä, erityisesti jos muita kontakteja ei ole vielä muodostunut.

”No ei ollut varsinaista valmennusta. Ne käytti sellasta relocation compania ja niillä oli sitten sellanen paketti, jossa oli tietoa paljon ja oli kyllä tosi hyvä ja oli hyödyllistä oli tsekkilista mitä pitää tehdä ja muuta, mutta se oli aika yleinen mun mielestä siinä ei ollut mitään Kiinaan liittyvää vaan yleistä, et se ei ollut mun mielestä riittävää. Sit tietysti sai niinkun kysymällä niin paljon tietoo Kiinalaisilta yhteyshenkilöiltä, jotka esim. hoiti tavaroiden lähettämistä ja muuta, mutta paljon joutu itte tietoa hankkimaan”. (H 2)

Puolisot kokivat ongelmallisena sen, että heille ei tarjottu etukäteisvalmennusta. Varsinkin kohdemaan kulttuurista olisi haluttu jo etukäteen tietoa, koska se olisi auttanut ymmärtämään miksi ihmiset käyttäytyvät erikoisesti ja eri tavalla kuin mihin kotimaassa on totuttu. Myös Alangon & Rouskun mukaan (1998, 103) tiedon saanti kulttuurista helpottaa sopeutumista, koska silloin on helpompi ymmärtää miksi ihmiset käyttäytyvät tietyllä tavalla.

“From the company my husband had the meeting to explain Chinese culture, but not for me and I think it’s a problem because I meet Chinese people too. Maybe just what I miss - because the company explained to them we have a house and a driver and yeah and people who can speak English with us and people who can help us every day and every time so that is not the problem but to - a little bit of information of culture”. (H 12)

”No ois kyllä kaivannut tietoa. Meillä ei ollut minkään näköistä tietoa kun tultiin. Kulttuurista ja minkälaiseen kaupunkiin on menossa, mitä sieltä löytyy ja mitä välttämättä ei löydy. Miten ihmiset käyttäytyy jossain tilanteessa ja minkä takia. Jos kysyy esim. vähän jotain ihmeellistä niin kaveri rupee nauraman ja ihmettelet et miksi se nauraa ja se nauraakin sen takia että on hämillään ja nauraa sen takia, eikä sen vuoksi, että häntä huvittaa se kysymys.” (H 6)

Tämän tutkimuksen mukaan valmennusta olisi siis kaivattu paljon enemmän. Samoilla linjoilla on Lehtonen (2009), joka tutkimuksensa johtopäätöksissä toteaa, että valmennus tulisi ulottaa myös mukana seuraavaan puolisoon ja lapsiin, koska heillä on suuri vaikutus ja merkitys ekspatriaatin omaan sopeutumiseen ja sitä kautta komennuksen työtehtävien suorittamiseen. Hänen mukaansa, jos puolison ja lasten sopeutuminen sujuu vaivatta, vaikuttaa se myös ekspatriaatin sopeutumiseen myönteisesti. Myös esimerkiksi Tungin (1981,198) tutkimuksen mukaan yrityksissä, joissa tarjottiin työntekijöille valmennusta ennen komennukselle lähtöä, keskeytysprosentti oli huomattavasti pienempi.

Mitä on hyvä tietää ja tehdä ennen muuttoa

On paljon asioita jotka täytyy muistaa hoitaa ennen lähtöä ja osata hoitaa oikein, jotta elämä kohteessa olisi helpompaa. Poimin haastatteluista asioita joita ekspatriaatit pitivät tärkeinä ennen kohteeseen muuttoa:

TAULUKKO3. Asiat joita pitää kotimaassa hoitaa ennen muuttoa

- Lasten päivähoitoon ilmoittaminen
- Harrastusten lopetukset
- Asunnon vuokraus/ myynti
- Jos asuntoa ei myydä tai vuokrata, selvitä kuka huolehtii siitä poissaolon aikana
- Verotuksen muutosten selvittäminen
- Ystävien tiedottaminen
- Postin kääntö tai edelleen lähetys jollekin muulle
- Lemmikkien hoito, tai jos ottaa mukaan selvittäminen kuinka se onnistuu
- Kielen opiskelu, jos sille aikaa
- Kohdemaan koulu/ päivähoitopaikkoihin haku
- Yrittää löytää kontaktihenkilö jolta voi saada tietoa
- Muuttofirman etsiminen ja selvitä kuka pakkaa tavarat
- Muuttoilmoitus
- Laskut suoraveloitukseen
- Maahan tuloon tarvittavat paperit passit, viisumit, työluvut yms. pitää muistaa hoitaa kuntoon
- Ilmoitus kelaan ulkomaille muutosta ja anomus suomen sosiaaliturvan piirissä säilymisestä
- Terveystarkastus, eli tarkastukset ja rokotukset ajoissa kuntoon
- Myös hammaslääkäriin kannattaa käydä ennen muuttoa

Tutkimuksessa tuli ilmi että on tärkeää hoitaa käytännön asiat kotimaassa kuntoon ennen komennukselle lähtöä. Tämä luo tärkeän pohjan komennuksen onnistumiselle. Jos kohdemaassa täytyy oman ja lasten kulttuurishokin ohella huolehtia siitä tuliko kaikki hoidettua kunnolla ennen lähtöä ja mitä keskeneräisiä asioita jäi muiden hoidettavaksi hankaloittaa se merkittävästi sopeutumista ja irtautumista kotimaasta.

”Alun käynnistymiseen vaikuttaa irtaantuminen Suomesta ja se jäi niin kuin toisten huollettavaks ja niitä asioita piti täältä käsin sitten myös hoitaa. Anopin kanssa olin

*myös paljon yhteydessä puutarhan hoidosta ja en varsinaisesti irtaantunut siitä ke-
vään varrella ja oli ikävää”. (H 5)*

Tutustumismatkalla huomioitavia asioita

Tutustumismatkaa pitivät kaikki haastateltavat tärkeinä. Joissakin tapauksissa päätös komennukselle lähdöstä oli jo tehty ennen tutustumismatkaa, joissakin taas päätös tehtiin vasta tutustumismatkan jälkeen. Suotavaa kuitenkin olisi että päätös tehtäisiin vasta sen jälkeen kun pariskunnan molemmat osapuolet ovat päässeet näkemään kohdemaan ja saamaan vaikutelman siitä haluavatko he siellä asua, niin kuin seuraavasta haastattelusta käy ilmi.

“And first we said that I or we have to go with my husband for few days and have a look how is my personal feeling about this country and the people, how the people react when they see me and how will I react to them. So I said I would really make my decision after this journey, after the impression and the feelings that I have. So then we came to China we figured where I can buy food and the schools we checked and yah, my feeling was little bit surprising myself but it was really good, so we made a decision that we can make it here”. (H 1)

Naiset pitivät todella tärkeänä sitä, että myös vaimo pääsee mukaan tutustumismatkal-
le ja osallistumaan erityisesti asunnon ja asuinpaikan valintaan. Myös Kealeyn ym.
(1996, 23) mukaan on tärkeää että myös puoliset voivat osallistua tutustumismatkaan
ja asunnon valintaan.

*”Ruvettiin tutkimaan eri asioita kohdemaassa ja sit asuinpaikkoja mitä olis lapsille,
mitkä on mulle, että onko tää, niinku mietittiin onko siellä meillekin elämää, joka on
meaningful, että ei vaan mennä sinne istumaan ja turvallisuutta mietittiin ja sit tehtiin
totta kai se käynti itse paikalla, että sai itse nähdä sen kaupungin ja maan ja niin
poispäin.” (H 11)*

*”No... Aikaa pitää olla riittävästi koska tämä ihan valtava alue. Aikaa pitää olla pal-
jon, paljon enemmän kun luulee. Meillä oli suunniteltu että yhdessä päivässä me löyde-*

tään talo jossa pitää asua. Eihän siitä hyvä tullu sehän päättö ihan katastrofin. Jälkeenpäin ajatellen, aivan liian vähän aikaa varattu siihen.” (H 3)

Koska tutustumismatka on tärkeä, olen koonnut tutkimuksestani seuraavat asiat joita haastateltavat korostivat mitä pitäisi huomioida, jotta tutustumismatka olisi onnistunut:

TAULUKKO 4. Tutustumismatkalla huomioitavat asiat

- Kannattaa miettiä jo kotimaassa mitä haluaa tutustumismatkalta
- Tutustumismatkaan täytyy varata riittävästi aikaa
- Mukana täytyy olla joku joka tuntee alueet ja osaa puhua englantia
- Asuinalueen valinta on tärkeää, valitkaa se siis huolella
- Perheelle sopivanlaisen asunnon löytäminen on tärkeää
- Hanki jo tutustumismatkalla tietoa siitä mistä mitään löytyy
- Lasten kouluihin/ tarhaan tutustuminen
- Sairaalaan tai lääkärikeskukseen tutustuminen
- Kannattaa tehdä lista mitä asioita asunnossa on jo valmiina ja mitä tarvitsee tuoda mukana
- Kaupoissa käynti silmäillen mitä niistä saa ja mitä pitää tuoda mukana
- Ensimmäisten ihmissuhteiden rakentaminen kannattaa aloittaa jo tutustumismatkalla
- Hanki englanninkielinen kartta ja yritä saada itsesi kartalle ennen kuin valitset asuinalueen

Haastateltavat toivat myös esille, että tutustumismatka on ihan erilainen verrattuna varsinaiseen muuttoon. Tutustumismatkalla on auto kuljettajineen käytössä aamusta iltaan ja mukana yleensä joku joka osaa tulkata asioita. Asutaan hotellissa ja palvelu pelaa. Tutustumismatkaan kannattaisikin heidän mielestään asennoitua niin että ei odota samaa kun kohteeseen oikeasti muuttaa, vaan on myös valmistautunut kohtaamaan ongelmia, joihin tutustumismatkalla ei välttämättä törmää.

”Kaikki on eksoottista ja ihmeellistä. Tutustumismatka ei tunnu yhtään samalta kun tänne sitten oikeesti tulee. Ne on niinkun kaks eri maailmaa täysin, ei voi verrata.”
(H2)

”Toki hyvä olis asunto kaikkien nähdä miun mielestä naisten, mutta jos tuut tänne viikoks kaheks et saa tavallaan minkään näköistä kuvaa sillon, täällähän on sillon niin helppoa, asut hotellissa, palvelut pelaa. Sillon firman auto oottaa aamusta iltaan oven suussa ja pääset millon mihinkin. Sitten kun muutat tänne, niin ei sulla ole firman autoo siinä, eikä kukaan ole laittanut aamupaloja”. (H 10)

Myös Alanko & Rousku (1998, 98-99) kirjoittaa alkuinnostuksesta jota ulkomaille muuton alkuvaiheessa tunnetaan. Asutaan hyvässä hotellissa jossa palvelu on ystävällistä ja jopa yllälistä, tutustutaan ympäristöön ja sen nähtävyyksiin ja syödään ulkona, olo on kuin lomalla. Minusta voisi verrata tätä alkuinnostusta siihen mitä tutkimukseen osallistuneet naiset ovat tunteneet tutustumismatkalla. Kun he sitten oikeasti muuttivat kohteeseen, he huomasivat, että todellisuus onkin kaukana tutustumismatkan luomasta illuusiosta helposta elämästä.

Asumiseen liittyviä seikkoja

Asunnon valinta on yksi tärkeimmistä asioista joka täytyy hoitaa ennen muuttoa (Kealey ym. 1996, 23). Siihen tulee siis perehtyä huolella ja miettiä jo etukäteen mitä haluaa. Tämä korostui myös tässä tutkimuksessa sillä naiset pitivät tärkeänä, että he pystyvät olemaan mukana asunnon valinnassa. Asunnon valinta on yleensä perheen yhteinen päätös kotimaassa ja vielä suuremmalla syyllä sen pitäisi olla yhteinen päätös myös kohdemaassa. Vaimo on yleensä kuitenkin se joka kotona viettää suurimman osan ajasta, joten on todella tärkeää että hän siellä myös viihtyy.

Alla taulukossa 5. listattu tutkimuksesta asioita mitä haastateltavat pitivät tärkeinä seikkoina asuntoa valittaessa.

TAULUKKO 5. Asunnon valintaan vaikuttavat seikat

- Kannattaa miettiä etukäteen haluaako kohdemaassa asua omakotitalossa vai kerros- tai rivitalossa. Sekä haluaako asua keskustassa vai taajamassa.
- Hintatasot vaihtelevat paljon alueittain, kannattaa siis huomioida tämä seikka
- Taloihin tutustuessa kannattaa kiinnittää erityistä huomiota onko talo ylipäättään fyysisesti sellaisessa kunnossa että siellä voi asua.
- On hyvä tarkistaa löytyykö talosta lämmittimiä talvea ajatellen tai ilmastointi kesän kuumuutta silmällä pitäen. Myös kosteus tuottaa ongelmia ainakin Kiinassa, joten on hyvä tarkistaa onko ilmastointilaitteessa myös kosteudenpoistaja.
- Turvallisuus on myös tärkeä seikka asuntoa valittaessa.
- Sijainti puolison työpaikkaan nähden. Jos päivät menevät autossa istumiseen, perheelle jää vähemmän aikaa.
- Sijainti lasten kouluun tai tarhaan nähden. Onko kävelymatkan päässä tarhasta tai koulusta vai millä keinoin sinne pääsee, onko koululla kuljetusta kyseiseltä alueelta ja kuuluuko se hintaan vai maksaako erikseen ja paljon.
- Sijainti kulkuyhteyksien puolesta. Minkälaiset kulkuyhteydet ovat alueen ulkopuolelle. Onko bussi-, juna- ja metroyhteydet lähellä tai onko mahdollista käyttää yrityksen autoa kuljettajineen
- Löytyykö alueelta harrastusmahdollisuuksia
- Onko lähikauppoja, missä ja minkälaisia
- Muut ekspatriaatit ovat myös ensiarvoisen tärkeitä, joten kannattaa selvittää että alueella asuu myös muita ekspatriaatteja
- Mitä enemmän englanninkielisiä palveluja alueelta löytyy sen parempi
- Pankki ja raha-automaatti on myös hyödyllisiä asioita olla lähellä asuntoa
- Onko asunto kalustettu ja onko kalustus tyydyttävää
- Onko asunnossa jääkaappia, pesukonetta, uunia, mikroa jne..

Varsinkin jos kohdemaata on hyvin erilainen verrattuna kotimaahan, on paljon asioita joita ei tule edes mieleen huomioida, ellei joku ole etukäteen niistä maininnut. Näin asunnon valintaa kommentoi yksi haastateltava:

”No... mun mielestä pitää kattoa että talo on fyysisesti siinä kunnossa että siellä pystyy asumaan, sitten semmonen asia mitä ei tullut ajateltua on että on ihan hirvittävän kuuma, tarvitaan viilennystä, on ihan hirvittävän kostee, tarvitaan kosteuden poistoa, on ihan älyttömän kylmä koska eristyksen on nolla, tarvitaan lämmitystä. Tämmönen lämmityksiasia esim. ei mitään havaintoa, että sellasta pitäis tiedustella onko talossa vai ei. ” (H3)

Eräs haastateltava kommentoi asuinalueen valintaa pohtien, että on tärkeää miettiä ”onko siellä mullekin elämää?”. Naiset korostivatkin että asuinalueen valinta on hyvin tärkeä sekä puolison että lasten kannalta. Alueen valintaa on hyvä miettiä suhteessa miehen työhön ja lasten kouluun ettei jo entuudestaan pitkät työ- ja koulupäivät jatku entisestään pitkien matkojen vuoksi, sillä tämä aika on aina pois perheen yhteisestä ajasta. Kannattaa myös ottaa huomioon että vaikka fyysinen matka ei olisikaan kovin pitkä, liikennemuutokset ja kaaosmainen liikenne pidentää monesti matkoihin käytettyä aikaa huomattavasti.

On myös tärkeää että asuinalueella on muita ekspatriaattinaisia jotta sosiaalisten suhteiden luominen on helpompaa ja yhdessä voidaan harrastaa, käydä ostoksilla, jakaa kokemuksia ja siten luoda sitä mielekästä elämää. Myös ostos ja harrastusmahdollisuuksien läheisyys helpottaa elämää kohteessa huomattavasti.

Terveydenhoito

Puolisot korostivat että jo ennen komennukselle lähtöä tulee kiinnittää terveydenhoitoon liittyviin asioihin huomiota. Kaikki haastateltavat olivat ottaneet rokotukset jo kotimaassa ja täydentäneet rokotusohjelmaa ja käyneet terveystarkastuksissa lomilla käydessään. Pienten lasten kohdalla myös komennuskohteen kansainvälisillä klinikoilla oli käyty täydentämässä Suomessa aloitettua rokotusohjelmaa. Haastateltavat pitivät rokotusten ottamista tärkeänä tekijänä joka oli hyvä hoitaa kuntoon ajoissa.

”Aikataulu on hyvä huomioida koska esim. Kiinan rokotusohjelmaan meni n. 3-4 kk aikaa. Pitää siis aloittaa ajoissa rokotusten ottaminen. Sitten on hyvä ottaa mukaan rokotusselvitys myös englanniksi. Me otettiin mukaan omat vitamiinit ja lapsen lääkkeet. Myöhemmin tuotimme flunssalääkkeitä ja Buranaa Suomesta lisää. Erityisesti

lasten terveystarkastusten aikataulut kannattaa miettiä etukäteen eli ajoitetaanko Suomen aikataulun mukaan esim. lomilla ollessa”. (H 7)

Koska pienemmistä lapsista rokotusten ottaminen oli vastenmielistä, äidit olivat käyttäneet lahjontaa apuna, jotta lapsille ei muodostuisi komennukselle lähtemisestä negatiivista kuvaa rokotusten ottamisen vuoksi.

Toinen tärkeä asia minkä moni haastateltava mainitsi terveydenhuoltoon liittyen, oli komennusvakuutusten hoitaminen kuntoon. Sen he kokivat tärkeänä koska ei voi tietää mitä voi sattua ja terveydenhuolto ulkomailla voi olla yllättävä kallista. Lisäksi varsinkin lapset tuntuivat sairastelevan ulkomailla ollessa normaalia enemmän varsinkin alkuaikoina, ennen kuin tottuivat erilaiseen bakteerikantaan ja ilmastoon.

” We thought the top priority was to get international medical insurance. I wanted to have it for the kids”. (H8)

Alla taulukko 6. tutkimuksista koottu terveydenhoitoon liittyvät asiat jotka hyvä huomioida.

TAULUKKO 6. Terveystarkastuksessa huomioitavat asiat

- Vakuutukset pitää olla kunnossa koko perheelle
- Rokotukset:
 - Rokotusohjelma kannattaa aloittaa tarpeeksi ajoissa.
 - Jos ei ehdi kaikkia ennen muuttoa kannattaa selvittää pystyykö tehosteita ottamaan lomilla.
 - Onko kohdemaassa turvallista ottaa rokotuksia?
- Lääkkeitä kannattaa ottaa mukaan, koska alussa ei osaa kieltä ja sen vuoksi voi olla vaikea löytää. Lisäksi Kiinassa on myös lääkkeissä epäaitoja tuotteita markkinoilla.
- Selvitä hyvissä ajoin terveystarkastusten tarpeellisuus. Kohdemaan viisumista riippuen tarvitaan lääkärintarkastus mahdollisesti jo kotimaassa, vasta kohdemaassa tai molemmissa.
- Kuka maksaa terveystarkastukset ja tehdäänkö ne yksityisellä vai kunnallisella puolella.

- Kannattaa etsiä valmiiksi ja käydä tutustumassakin mieluiten sairaalaan tai lääkäriasemaan jota aikoo käyttää kun tarvetta siihen tulee. Selvittää myös se että niissä puhutaan englantia tai on mahdollisuus käyttää tulkkia.
- Terveydenhoito voi poiketa paljon siitä mihin on totuttu, sekä tasoltaan että menetelmiltään. Täällä esim. tiputukseen laitetaan pienestäkin asiasta kuten korvatulehduksesta
- Lasten terveystarkastukset, ajoitetaanko Suomessa käydessä vai hoidetaan-ko kohteessa

Naiset kertoivat heidän pelänneen etukäteen sitä onko terveystarkastukset laadukkaita ja pohtineensa jo valmiiksi mihin lapsensa vievät jos lääkärissä käynti on tarpeellista. Jotkut suomalaisista olivat mm. soittaneet Guangzhoussa olleelle suomalaiselle lääkärille ja kyselleet terveydenhoitoon liittyviä kysymyksiä. Myös internetistä oli etsitty tietoa kansainvälisistä klinikoista ja selvitetty etukäteen niiden osoitteet valmiiksi.

Naiset suosittelivat että olisi hyvä käydä jo etukäteen tutustumassa paikalliseen sairaalaan tai terveystarkastukseen ja selvittää valmiiksi miten toimitaan jos tarvetta lääkärikäynnille ilmenee. Varsinkin sairaalan käytännöt ja hoitomuodot tuntuivat oudoilta ja herättivät aluksi hämmennystä. Suonensisäisten lääkkeiden runsas käyttö oli outoa ja pelottavaa sekä lapsista että vanhemmista. Jokaiseen vaivaan tuntui olevan myös eri lääkäri ja joku haastateltavista totesi että ”*vievät kuin pässiä narussa*” lääkäriltä toiselle. Kansainvälisten terveystarkastusten palvelu todettiin kuitenkin laadukkaaksi ja luotettavaksi. Osa myös käytti paikallisen sairaalan palveluja huolimatta siitä että ne alussa epäilyksiä herättivätkin.

Yhteenvetona terveydenhoitoasioita tulee siis pohtia jo etukäteen ja hoitaa rokotukset ja terveystarkastukset ajoissa kuntoon. On myös hyvä selvittää etukäteen mihin aikoo mennä kohteeseen jos terveydenhuoltopalveluita tarvitaan. Sairaalaan tai lääkärikeskukseen kannattaa mielellään käydä jo etukätesmatkalla tutustumassa, mutta viimeistään sitten kun kohteeseen on jo muutettu ennen kuin varsinaista tarvetta niiden käyttöön edes ilmenee.

Mukaan otettavat tavarat

Ulkomailla asuessa omat tutut tavarat saattavat nousta arvoon arvaamattomaan. Riippuu paljon perheestä ottaako se mukaan koko omaisuutensa vai pelkästään tarkkaan valikoituja asioita. Seuraavassa otteita sekä puolesta että vastaan. Ensimmäinen esimerkki on ääripää tavaroiden mukaan ottamisen puolesta.

“This was one of our decision to take all the furniture with us. I just left few things. Because for us we thought we have to take as much home with us that we can that it makes our life with kids easier. And me, I really like to lay in my own bed, not think about who have been sleeping there before..” (H1)

Seuraava taas tavarahan mukaan ottamista vastaan:

” No jos nyt pitäis uudelleen lähtee ulkomaille, mie ainakin ottasin vaan vaatteet mukaan ja jotain henkilökohtaista kamaa hygienia ja näin, mutta sitten sopis firman kanssa se, että täällä saa tietyn rahamäärän ja täällä ostetaan. On ihan tyhmää lähteä Suomesta kantamaan tänne kun täältä saa mitä tarviit.” (H 10)

Suurin osa oli kuitenkin sitä mieltä, että on hyvä ottaa mukaan edes jonkun verran tavaroita kotoa, jotta saa myös uuteen kotiin ulkomailla tuttua kodin tuntua. Lisäksi varsinkin lapsille koettiin tärkeäksi ottaa mukaan mahdollisimman paljon tuttuja leluja ja kirjoja, sekä kotimaan kielellä olevia elokuvia.

Jokainen tekee omannäköisensä ratkaisun sen suhteen paljonko tavaraa komennukselle vie mukana, moni kuitenkin kyselee muilta mitä kannattaisi ottaa mukaan.

” Täällä oli yks Suomalainen nainen ja sen kanssa olin sähköpostiyhteydessä ja kyselein saako täältä lääkkeitä ja saako vaatteita ja onko mitään mitä ehdottomasti kannattaa ottaa mukaan” (H10)

Koska ekspatriaatit kyselevät paljon muilta mitä mukaan kannattaa ottaa, katsoin tarpeelliseksi kerätä tutkimuksen pohjalta listan (taulukko 7) mitä mukaan kannattaa ainakin harkita ottavansa. Myös henkilökohtaisesti koin erittäin hyödyllisenä sen, että

voimme kysellä muilta etukäteen mitä kannattaa ottaa mukaan, ettei ole tarvinnut harmitella niin paljon jälkikäteen että ei ole ottanut mukaan tarvittavia asioita. Mukaan tarvittavat tavarat tietysti vaihtelevat hyvin paljon kohteesta riippuen, mutta on myös perusasioita joihin kohteella ei ole vaikutusta:

TAULUKKO 7. Mukaan otettavat tavarat

<ul style="list-style-type: none"> • Valokuvia läheisistä 	<ul style="list-style-type: none"> • Kotimaan lippu
<ul style="list-style-type: none"> • Sanakirjoja 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsille turvaistuimet, syöttötuolit, babysitterit, vaunut, pyörän turvaistuimet
<ul style="list-style-type: none"> • Kirjoja ja muuta mieleistä lukeamista 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuivahiivaa
<ul style="list-style-type: none"> • Läksiäislahjat 	<ul style="list-style-type: none"> • Rokotuskortit
<ul style="list-style-type: none"> • Lasten lelut 	<ul style="list-style-type: none"> • Vitamiineja
<ul style="list-style-type: none"> • Leivinpaperia 	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsille maitojauhetta, puurojauheita, lastenruokapurkkeja
<ul style="list-style-type: none"> • Lempimausteita 	<ul style="list-style-type: none"> • Deodoranttia
<ul style="list-style-type: none"> • Lempireseptit 	<ul style="list-style-type: none"> • Lempishampoo ja hoitoaine
<ul style="list-style-type: none"> • Elokuvia kotimaan kielellä 	<ul style="list-style-type: none"> • Vohvelirauta
<ul style="list-style-type: none"> • Lempiruokatarvikkeita 	<ul style="list-style-type: none"> • Jos on lääkitystä esim. kolesteroli jne., kysy voiko saada pidemmäksi aikaa lääkkeet mukaan
<ul style="list-style-type: none"> • Harrastusvälineitä 	<ul style="list-style-type: none"> • Juhlakoristeet kuten joulu, vappu- ja pääsiäiskoristeet
<ul style="list-style-type: none"> • Salmiakkia, suklaata 	<ul style="list-style-type: none"> • Esitteitä kotimaasta ja muuta kulttuuriin liittyviä asioita joita lapset voivat käyttää esitellessään kotimaataan esimerkiksi koulussa tai tarhassa.

<ul style="list-style-type: none"> • Kuivaleipää 	<ul style="list-style-type: none"> • Mattoja, koska lattiat ovat talvella hyvin kylmät ja mitä pienemmät lapset sen enemmän ne ovat tarpeen
<ul style="list-style-type: none"> • Kuumelääkettä, särkylääkettä jne. 	<ul style="list-style-type: none"> • kuumemittari

Tutkimuksessa tuli ilmi, että negatiivisia yllätyksiä varsinkin elintarvikkeiden lähetyksen suhteen tuli:

”Siinä tuli sellanen ikävä yllätys, kun oltiin, kun mejän poika syntyi tammikuun alussa ja oltiin ajotettu lähtö pari kuukautta sen syntymän jälkeen niin tota, että varustautaan jo etukäteen kun hän käy syömään kiinteitä ja oltiin ostettu kaks Prisman kärryllistä purkkiruokaa matkaan ja sit oltiin pakkaamassa tavaroita ja muuttofirma ilmoittaaki, että ei saa ottaa elintarvikkeita kiinaan tai että ei voi laittaa kuormaan. Jouduttiin jättämään kaikki pois, tämmösiä pieniä takaiskuja tuli jo siinä vaiheessa ja jännitti sitten mitenhan tässä nyt sitten käy”. (H5)

Ne joilla kontakteja oli, kyselivät muilta ekspatriaateilta mitä he olivat lähettäneet ja käyttivät hyväkseen tätä tietoa. Muuttofirmojen tiedot ja käytännöt ovat hyvin kirjavat ja ilman kunnollista opasta tai kontakteja muihin ekspatriaatteihin, voi käydä yhtä ikävästi kuin edelliselle haastateltavalle ja kärryllinen lasten ruokaa jää lähettämättä. Suomen näkökulmasta katsottuna ruoan mukaan ottaminen tuntuu vähäpätöiseltä asialta, mutta kun ulkomailta asioita katsoo, mukana tuodun ruoan merkitys nouseekin yllättävän suureksi. Tämä johtuu siitä, että läheskään kaikkea mitä kotimaassa on totuttu syömään ei ulkomailta saa, tai se ei ole tarpeeksi turvallista, jotta sitä haluaisi lapsilleen syöttää.

Tutkimuksessa tuli myös ilmi, että naiset ajattelivat pääsääntöisesti lapsia, myös sen suhteen mitä mukaan otettiin, omat tarpeet jäivät toissijaisiksi. Poikkeuksetta kaikki vauvaikäisten lasten vanhemmat kertoivat ottaneensa mukaan maitojauhetta kotimaasta, koska Kiinassa on ollut ongelmia maidon terveellisyyden kanssa ja vanhemmat pelkäsivät, että maidossa on edelleen melamiinia.

”Tietysti ollaan tuotu lastenruokia ja puurojauheita ja maitoakin ollaan tuotu, kun oli täällä se melamiinijuttu viime vuonna” (H 6)

“I just prepared for the kids make sure the kids are ok, like I bought heaps of formula like I have way too much formula its going to go wasted but I went crazy. I prepared myself more for the kids, I didn’t want to stress going to the shops and buy it for them I wanted to have it here, bring them over. So I prepared more for the kids less for myself.”(H 8)

Yksinkertaisten asioiden kuten leivinpaperin löytäminen voi olla lähes mahdoton tehtävä varsinkin alussa, ennen kuin opitaan tuntemaan mistä mitään voi ostaa. Kukapa tulisi asioista tietämättä ajatelleeksi että leivinpaperin tuominen on edes tärkeää. Paikalliset eivät normaalisti sähköuuneja käytä, joten taloista ei sitä myöskään vakiona yleensä löydy. Länsimaalaiset yleensä päätyvät uunin ostamaan, mutta leivinpaperin löytäminen onkin jo hankalampi asia. On siis hyvä jos muilta saa jo etukäteen tietoa ja voi varautua ottamalla mukaan hyödyllisiä tavaroita.

6.3 Arjen sujuminen kohdemaassa

Alkuajan haasteet

Alkuinnostusta eli kuherruskuukausivaihetta, jolloin kaikki tuntuu hienolta ja auvoiselta ja jota kestää yleensä Saviaro & Helaniemen (2005, 78) mukaan yhdestä kolmeen kuukauteen, kuvasi vain kaksi haastateltavaa. Onkin yllättävää, että se tuli ilmi vain näistä kahdesta alla olevasta haastattelusta.

”No se tais olla ihan alussa aika helppoa koska aurinko paisto sit se oli sellasta, että niitä neljää haarukkaa yritti sisustaa niillä ja (naurua) neljä lautasta laitto nätisti kaappiin ja ne ruoatkin mitä oli järjesti nätisti ja siivoili vähäsen ja yritti pitää ja pör-räs ympäri asuntoa ja ajatteli voi tää on ihanan iso. Jaa-a se oli se ihastuminen ja sit ajettiin seinään näitten käytännön asioiden kanssa, rutiinit tuli ja arki rupes pyöri-mään ja oli omat tavarat ja oma aikataulu niin sit kyl sujui ihan hyvin”(H 11)

”Mä muistan Vietnamissa se ensimmäinen puoli vuotta sitä voi sanoa sellaseks honey mooniks oikein, mut sit niinkun, et se on vaikeeta, kun tulee niitä ongelmia, vaikka sä olisit töissäkin ja sitä taistelet sitten ja taistelet sitä koti-ikävää vastaan, mut sit, kun pääset sen puolen vuoden yli, niin se näyttää sulle suunnan pystytkö olemaan vai et”.
(H 4)

Tämän tutkimuksen mukaan honeymoon loppui lyhyeen tai sitä ei edes ollut. Tähän voi mielestäni vaikuttaa se, että mitä erilaisempi kohdema on kotimaahan verrattuna, sen pikemmin myös käytännön ongelmat asioiden hoitamisessa tulee esille. Myös sillä on merkitystä kuinka erilaisista kulttuureista on kysymys ja ero haastateltavien kotimaiden ja Kiinan välillä on merkittävä. Kieli, käytös ja tapakulttuuri ovat hyvin erilainen Euroopassa verrattuna Kiinaan. Myös Wardin ym. mukaan (1997,531) jos ekspatriaattien oman maan kulttuuri ja tavat poikkeavat kovasti kohdemaan kulttuurista ja tavoista voidaan olettaa että sopeutuminen on vaikeampaa.

Alkuinnostusta seuraa turhautumisvaihe. Saviaron ja Helaniemen (2005,78) mukaan turhautumisvaiheessa oma avuttomuus ja riippuvuus muista lisäävät turhautumista. Tämä oli havaittavissa myös tutkimukseeni osallistuvien puolisoitten kohdalla. Turhautuminen tuli nopeasti käytännön asioiden hoitamisen vaikeutena ja varsinkin kielimuurin seurauksena. Myös omien arkea helpottavien tavaroiden puuttuminen vaikeutti alkuajan sujumista. Kun kontti tavaroineen saapui, helpottui myös monen perheen arkikuviot. Tähän saattoi kuitenkin mennä jopa neljä kuukautta aikaa ennen kuin tavarat viimein saapui perille. Naiset sanoivatkin, että olisi hyvä jos yritykset varoittaisivat etukäteen pitkästä ajasta jota konttia saattaa joutua odottamaan, jotta siihen voitaisiin varautua paremmin esimerkiksi pieniä lapsia ajatellen.

”Mut sit tuli aika nopeesti sellasia käytännön asioita vastaan että pari päivää ja sit oli jo kirje portin aisassa kiinni ja ei sitä ymmärtänyt mitä siinä luki eikä ayi ymmärtänyt mitä mä sanoin eikä se ymmärtänyt mua, sellasta vaikeutta tuli käytännön asioista, tuli niinku vastaan sellasia yksinkertaisia. Sit ei ollut internettiä aluksi niin yhteydenpito ja kaikki tollanen tuntu että apua nää on sellasia perusasioita ja nää ei toimi ja sit rupes vähän menemään vähän alamäkeen jopa ja ajatteli että tästä ei tule mitään (naurua) sit tuli muuttokuorma ja tuli enemmän asioita hoidettavaks ja arki taas alkoi enemmän pyöriä”. (H 11)

”No eihän se alku helppoa ollut. Nyt miettii miten siitä kaikesta on selvinnyt. Kun oli aikaero ja kaikki ja kun ei ollut omia tavaroita. Mulla oli vaikeinta se että kaksoset joutu nukkumaan tavallisissa sängyissä ja ne sieltä tipahtelee ja piti viritellä tuolia ja yöt oli tosi vaikeita. Ja just syöminen kun ei ollut syöttötuolia, sitä oli silleen vähän pihalla miten lasten kanssa pystyy liikkumaan. Ensimmäinen kuukausi oli aika vaikeeta ja siinä niinku kaverit oli apuna”. (H 2)

Tutkimuksessa korostui omien tavaroiden ja kodintunnon merkittävyys perheiden sopeutumisessa. Alkuajan haasteisiin kuuluikin kodin mieleiseksi tekeminen joka ei välttämättä ulkomailla ole helppoa. Naiset kuvaavat miten alussa oli vain aivan välttämättömät tavarat joiden kanssa piti yrittää pärjätä ja pyörittää arkea. Tämä ei varsinkaan lasten kanssa ollut helppoa. Ei ollut kuin matkalaukulliset vaatteita, muutama astia, lakanat sänkyyn ja taloutta täytyi yrittää pyörittää niiden avulla ennen kotimaasta lähetettyjen tavaroiden saapumista. Paikalliset siisteyskäsityksetkin olivat hyvin erilaiset verrattuna siihen mihin on kotimaassa totuttu ja muutto uuteen taloon saattoi alkaa niin että täytyi siivota ensin koko asunto perin pohjin.

“I was so pissed because they said they cleaned everything but everything was not clean like my opinion (naurua.) We have to buy everything like a cup a plate, fork everything. But we know our container will arrive so we just buy 5 cups, 5 spoons (naurua) funny. But really, I remember when our container arrived it was really after that it was like home, before it was terrible, I could not sleep, I don't know. I didn't feel comfortable but then it was really home”. (H 1)

Yhtenä motiivina komennukselle lähtemisessä on yleensä myös raha (TEK 2002, 5) ja monelle tutkimukseen osallistuneelle tuli yllätyksenä miten kallista muutto ja asettuminen kohdemaahan loppujen lopuksi oli. Varsinkin lasten takia kotiin piti tehdä paljon hankintoja, koska kaikkea tarvittavaa ei voinut tuoda mukana. Vaikka suurimman osan mielestä komennuksella olo oli rahallisesti kannattavaa jotkut kuitenkin miettivät onko komennusajasta loppujen lopuksi rahallisesti sittenkään niin paljon hyötyä ja olivat hieman pettyneitä. Nämä asiat pitäisikin muistaa huomioida jo siinä vaiheessa kun muuttoja vielä mietitään ja sopimusta hiotaan.

“Start up here is quite expensive the first months I found out that... we are thinking we have to get that we have to get that because we got the kids and they constantly need things that... I think by the time you decide to leave you spend so much money making yourselves comfortable. I don't know sometimes if its even worth this transition or this move I don't know, we came here specifically to help pay this house we built what was really expensive and we wanted to pay off quicker, and off course my husband used to come here quite frequently and the separation between us was not healthy and we said we all come with him and then we pay off the house quicker but we are spending so much money here”. (H 8)

Yksi ratkaisu tähän ongelmaan voisi olla erään haastateltavan esille tuoma starttipaketti, jonka yritys voisi antaa. Yritys voi maksaa sekä kontin tuonnin, että pienen starttirahan. Tai konttia ei tuoda ollenkaan ja saadaan suurempi rahasumma sen sijaan.

”Ja sit että firmat tarjois niin sanottua starttirahaa tänne, että todellakin otettais vaatteet mukaan ja asunnot on usein kalustettuja ja moni haluaakin kalustetun, mutta että firmat tarjoaa tälläsen starttipaketin että astiat ja petivaatteet ja lakanat mitä nyt tarvii päivittäiset”. (J 10)

Myös Alangon ja Rouskun (1998, 23) mukaan muuttokustannuksista täytyy muistaa sopia työsopimusta tehtäessä. Muuttokustannukset voivat olla yllättävän suuret ja on tärkeää huomioida sopimusta tehtäessä, etteivät ne jää työntekijän itsensä maksettavaksi. Asettautumisesta ulkomaille uusiin oloihin ja tästä aiheutuvista kodin sisustamiseen ym. kohdistuvista lisäkustannuksista työnantaja voi korvata eräissä tapauksissa osan. Tätä korvausta kutsutaan puhekielessä ” verhorahaksi”. Mikäli asemamaan verosäännöksissä on erityisverokohtelu, tällaisia korvauksia varten voi saada pienen veroedunkin.

Toisaalta tutkimuksessa tuli ilmi omien tavaroiden tärkeys ulkomailla asuttaessa, joten jos omia tavaroita ei otettaisi ollenkaan, sopeutuminenkin voisi olla hankalampaa. Toisaalta taas koska kontin perille tulossa voi mennä useampi kuukausi aikaa ja sinä aikana joutuu ostamaan kuitenkin paljon arjessa tarvittavia asioita tai selviytymään ilman tarvittavia tavaroita, mikä voi olla todella hankalaa lasten kanssa. Lisäksi varsinkin pienten lasten osalta kontissa tulevat tavarat voivat käydyä jo tarpeettomiksi ja

vaatteet pieniksi. Mielestäni yritysten pitäisikin tarjota erilaisia vaihtoehtoja joista perheet voisivat valita heille sopivan.

Puolisoiden ongelmalliseksi kokemat asiat

Puolisot totesivat olevan tärkeää että he saavat todellisen kuvan jo etukäteen siitä minkälaiseksi elämä kohdemaassa muodostuu. Mitä realistisemmat odotukset, sen helpommin sopeutuminen onnistuu. Myös tutkijat (Torbiörn 1982; Furnham-Bocher 1990) neuvovat, että mahdollisimman realistiset odotukset ovat parempia kuin suuret odotukset, jotka voivat johtaa pettymyksiin (Majuri 2000, 32).

Yhdeksi suureksi ongelmaksi kohosi kohdemaassa liikkuminen. Lähes poikkeuksetta puolisot kuvasivat liikkumisen hankaluutta ja paikasta toiseen siirtymiseen käytetyn ajan pituutta. Seuraavassa haastattelun katkelmassa epärealistisen ruusuiseksi maalattu kuva ja liikkumisen ongelmat yhdistyvät:

”Just not having a car or not having personal driver, when my husband painted this picture of china it was like you are going to have the life of luxury you’ll have a driver you have someone to clean your house and look after your kids. It’s so far from the truth, its lot more work. Yeah, that`s what makes it harder..” (H8)

Tutkimukseeni osallistuneille naisille myös tunne oman itsenäisyyden kärsimisestä oli vaikeaa. Kotimaassa on totuttu huolehtimaan itse kaikesta ja liikkumaan itsenäisesti paikasta toiseen ja kohdemaassa ei pääse ilman hankaluuksia edes liikkumaan ja hoitamaan päivittäisiin arkiasioihin liittyviä asioita.

“You feel you are totally unindpendent. In Germany you are strong woman or I was a strong woman. You can drive your car by yourself what is also what you can’t do in China because I am so scared about the traffic here.” (H 1)

Liikkumiseen liittyy myös turvallisuuskysymykset, jotka varsinkin lapsiperheitä koskettaa syvästi. Liikenne on kaaosta ja paikalliset turvallisuuskäytännöt eivät ole kotimaan luokkaa. Takseissa ei ole turvavöitä ja lapsia ei siten pysty turvallisesti kuljettamaan niissä. Myös turvaistuinten käyttö on mahdotonta jos joudutaan käyttämään pel-

kästään takseja liikkumiseen. Huoli lasten turvallisuudesta liikenteessä tuli ilmi tutkimukseeni osallistuneiden puolisoiden taholta. Jotta liikkuminen oli ylipäätään mahdollista, päädyttiin ottamaan jopa riskejä lasten turvallisuuden kannalta.

“Sillon alussa vauvan kanssa liikkuminen oli täällä tosi ongelmallista autolla. Koska varsinkin pientä vauvaa haluis pitää turvaistuimessa kiinni turvavöisäs ja takseissa-han niitä ei yleensä ole. Et kun meillä oli ajatus, että ei käytettäis niitä takseja, kun niissä ei ole niitä turvavöitä. Mutta kyllä me sitten käytettiin vaikka se aika huteralta tuntuikin pitää kaukalo irrallaan autossa kun puhuttiin kuitenkin alle puolivuotiaasta lapsesta”. (H5)

”Ja tota, sitten ... se liikkuminen autolla oon kokenut hankalaksi koska harvalla loppujen lopuksi on niitä kuskeja. Sitten kun muutettiin tänne niin meidän muutokuor-massa tuli tytöllekin turvaistuin mutta todettiin aika nopeesti syksyllä että meidän on pakko antaa tässä asiassa periksi kun poikakin oli jo yli puoli vuotias ja pois kaukaloista ja ollaan siirrytty ajamaan takseilla, eli noin 90% tapauksista ilman turvavöitä tai mitään että sitten vaan jätetään herran haltuun.” (H 5)

Liikkumisen hankaluudet mainittiin tutkimuksen monessa eri vaiheessa. Liikkuminen ilman yritykseltä saatua autoa kuljettajineen koettiin hankalaksi ja lasten kanssa jopa vaaralliseksi. Tämä onkin asia johon yritysten kannattaisi myös kiinnittää huomiota. Yrityksille on loppujen lopuksi pieni menoerä tarjota auto kuljettajineen perheen käyttöön verrattuna siihen, että kohdemaan kaoottisessa liikenteessä todellakin tapahtuu jotain peruuttamatonta ja komennus keskeytyy sen vuoksi. Lisäksi auton käyttömahdollisuus vähentäisi naisten riippuvuuden tunnetta muista ja lisäisi merkittävästi naisten itsenäisyyden tunnetta.

Myös kotimaassa helpoksi koettujen käytännön asioiden hoitaminen koettiin vaikeaksi ruoan ja veden hankkimisesta lähtien kun kielitaitoa ja paikallistuntemusta ei ollut. Naiset kuvasivat haastatteluissa kuinka yksinkertaisten asioiden hoitaminen vei paljon aikaa ja energiaa. Tämä korostui varsinkin alkuaikojen vaikeutena koska ei tiedetty mistä ruokaa ja vettä voisi helpoiten hankkia. Pidemmän päälle opittiin tuntemaan paikat mistä mitäkin saa. Tästä huolimatta arjen hankintojen hoitamiseen kulutettiin enemmän aikaa kuin kotimaassa, koska matkat ovat pitkiä ja esimerkiksi ruokaa täytyy

monesti käydä ostamassa useasta eri paikasta, sillä tarvittavia asioita ei löydä yhdestä ja samasta paikasta niin kuin kotimaassa on tottunut löytämään. Lisäksi ruoan turvallisuus askarrutti monia. Myös Alanko & Rousku (1998, 110) toteaa nämä samat ongelmat valmentautumisopissaan. Esimerkkinä heillä on juuri Aasian suurkaupungit joissa on omat katunsa tai korttelinsa eri tuoteryhmille juuri niin kuin täällä on.

”Kyllä oli babysteps kun jokainen yksinkertainenkin asia kuin vedenhankkiminen kotiin oli hankalaa. Mulla meni puol päivää, laahustin ympäri kylää ja etin mistä sitä vettä sai tilattua kotiin. Mut sit pikkuhiljaa. Aina jos sit löytyi vahingossa jonkun, joka pystyi auttamaan niin silleen vaan.” (H 3)

“And to buy food is difficult to buy healthy food, in Germany you can buy biological vegetables, fruits, fatless milk, yogurt everything and here hello you can not even find it and even if you find it its unbelievable expensive. So yeah, you have to find out the places where to go”. (H 1)

Erittäin suureksi ongelmaksi koettiin myös kielimuuri. Tutkimukseni mukaan sen lisäksi, että paikalliseen kulttuuriin oli vaikea päästä kunnolla sisälle jos ei puhu yhtään kieltä, niin oli myös vaikeaa hoitaa päivittäisiä perusasioita. Riippuu paljon kohde- maasta ja sen asukkaiden kielitaidosta miten helppoa heidän kanssaan on kommunikoida. Kiinassa ja varsinkin tässä osassa Kiinaa paikallisten englannin kielentaito ei ole kovin hyvä ja siksi myös kommunikointi ja perusasioiden hoitaminen on hankalaa.

”Anything it is really hard because you have the huge language problems over here. You don’t understand a one word you have no possibility to talk to one or even just to say hello, its impossible. You always have to ask for help, you need help in any situation, to call a taxi, is hello how to do that” (H 1).

”Sit kun ei ollut kiinan kielen taitoa oli sellasta jankkaamista ja tuskaisaa pinnan venyttämistä että mitähän toi tarkoittaa. Ne ei ymmärtänyt minua minä en ymmärtänyt niitä. Sit sellasta turhaa odottamista, koska ei tiennyt, että olisi voinut tehdä jollain toisella tavalla”. (H 3)

Monet haastateltavat korostivat, kuinka tärkeää on opiskella paikallista kieltä, jotta pystyy hoitamaan yksinkertaisia asioita kuten arjen hankintoja, liikkumaan takseilla, kysymään neuvoa, tilaamaan vettä ja kaasua, kommunikoimaan kotiapulaisen ja vuokraisännän kanssa jne. Tutkimuksessani esille tullut tarve oppia kieltä tukee myös opin- näytetyöni teoriaosuudessa käsittelemääni kielen oppimisen merkitystä sopeutumi- seen. Myös Kososen (1994), Masgoretin (2006) ja Jortikan (2006, 25) mielestä kie- lenoppiminen ja kommunikointi ovat avainasemassa ja tärkeä sopeutumista ennustava tekijä.

Koska kielenoppimisen on todettu olevan hyvin tärkeää sopeutumisen kannalta, yritys- ten tulisikin omalta osaltaan tukea myös puolisoiden kielenopiskelua. Parasta olisi, jos heidän olisi mahdollista opiskella kieltä jo etukäteen ennen kohteeseen muuttoa, mutta jos se ei ole mahdollista esimerkiksi komennukselle lähtemisen nopean aikataulun vuoksi, heille tulisi tarjota kieliopintoja viimeistään kohdemaassa ollessa.

Varsinkin alkuaikoina puolisoiden ongelmana oli yksinäisyys. Mitä vähemmän puo- lisoilla oli kontakteja muihin ekspatriaattivaimoihin ja perheisiin ennen muuttoa, sen vaikeammaksi ja yksinäisemmiksi he alussa olonsa tunsivat. Tämän vuoksi olisikin todella hyödyllistä löytää sosiaalisia kontakteja muihin samassa tilanteessa oleviin jo ennen muuttoa ja viimeistään heti muuton jälkeen pyrkiä löytämään heitä aktiivisesti. On myös tärkeää pitää edelleen yhteyttä kotimaahan jääneisiin ystäviin ja sukulaisiin.

“So yeah, the support from the husband is not that much because they are really working so many hours and they have daily life like routine similar than in Germany, but for us the women it is definitely the hardest part. You have no friends anymore, you have no daily life, you have no contacts at all. You can not talk in your own lan- guage in your mother tong; it drives you a little bit crazy sometimes specially in the beginning”. (H 1)

“Periaatteessa arki alkoi teoriassa rullaamaan hyvin mutta ite oli hyvin onneton ole- miseen. Tuntui että moneen viikkoon ei ees tavannut ketään ihmisiä kun pelkästään siivoojia ja niitä pakollisia ja tota se alue osoittautukin hyvin hiljaksesk paikaks, siellä ei asunut ylipäättään ketään ihmisiä paljon. Sit hiljalleen kuitenkin rupesin tutustu-

maan niihin ihmisiin. Asuttiin yli puolitoista kuukautta, ennen kuin tyttö aloitti tarhan ja sit kun vie ja hakee, niin tulee niitä kohtaamistilanteita”. (H 5)

Myös yritykset ovat tärkeässä roolissa ja voivat omalta osaltaan auttaa löytämään kontakteja muihin. Tutkimuksen mukaan yritykset eivät kuitenkaan olleet panostaneet tutustuttaakseen uudet ekspatriaattit muihin yrityksessä työskenteleviin ekspatriaatti-perheisiin tai muilla tavoilla auttanut heitä löytämään sosiaalisia kontakteja, vaikka tämä olisi erittäin tärkeää perheiden sopeutumisen kannalta. Varsinkin alkuaikoina puoliset kaipasivat kipeästi sosiaalista tukiverkostoa jolta voi kysellä asioita ja joille voi purkaa pahaa oloaan.

Pari poikkeusta yritysten keskuudesta kuitenkin löytyi ja puolisoja yritettiin tutustuttaa muihin ekspatriaattien puolisoihin. Käytännöt kuitenkin vaihtelivat myös saman yrityksen sisällä eri ekspatriaattien kohdalla. Toisille esimerkiksi esimiehen vaimo ystävineen oli esitellyt kaupunkia ja jotkut oli kutsuttu syömään, suurinta osaa ei kuitenkaan ollut otettu huomioon mitenkään yrityksen puolelta.

”Kun kävin tutustumismatkalla niin yhtiön tai oliko se nyt yhtiön vaan Guangzhoun tän pomon vaimo naisystävineen esitteli mulle kaupunkia ja ruokailua ja shoppingia ja heidän kautta sain heti hyvät kontaktit... Kun mä tapasin nää kaks ne kerto mulle muista Suomalaisista ja sain netin kautta myös niiden vähän yhteyttä ja kyselyä vähän”.

Tutustuminen muihin tapahtuu monesti lumipallotekniikalla niin kuin edellä on kuvattu. On tärkeää löytää ensimmäinen kontakti, tämän kautta löytyy sitten uusia ihmisiä ja taas uusia ihmisiä. Puolisoiden kannattaa myös olla itse aktiivisia ja pyrkiä löytämään kontakteja. Varsinkin alussa on hyvä panostaa siihen, että tutustuu muihin jotta saa luotua turvaverkon jolta saa tarvittaessa apua.

Muilta saatu apu

Tutkimuksessa keskeiseen rooliin sopeutumisen kannalta nousi muilta ihmisiltä saatu apu. Auttajina toimivat yritysten puolelta ekspatriaattien työpaikkojen sihteerit ja esimiehet tai heidän puolisonsa sekä myös yrityksen autonkuljettajat. Haastateltavat kui-

tenkin kritisoivat yritysten panosta heidän auttamisekseen. Monesti auttajana oli yrityksen puolesta henkilö, jolla ei ollut tarpeeksi kokemusta ja tietoa niistä asioista, jotka ovat ekspatriaattiperheille tärkeitä. Heillä ei ollut tarpeeksi tietoa ja tuntemusta asuinalueista, joita ekspatriaateille esiteltiin, eikä myöskään ruokakaupoista, joista ekspatriaatit ruokansa hankkivat. Perheet olisivat kaivanneet enemmän apua ja informaatiota yrityksen puolesta varsinkin alkuvaiheessa, kun juuri on muutettu kohde- maahan.

”Kyl ne se on vaan, että täälläkin paikalliset mieluusti neuvo, mut kun ne ei tiedä ja kun täällä on niin köyhää porukkaa, että jos jotain erikoiskauppaa etit, ne ei ees tiedä, että sellasta on olemassa. Ne ei käytä ja just oli eilen aamulla puhetta että työpaikalakin oli sanottu että on ihan turha kysyä kun on sellasia aikuisia naisia jotka ei ole ikinä olleet Guangzhoun keskustassa nää tehdastyöläiset, nehän tulee tuolta maalta Guangzhouhun ja työskentelee täällä ja menee lomilla kotia. Ei ne kerta kaikkiaan tiijä”. (H 8)

“Se sihteeri, joka meillä oli firmassa osoitettu, että auttaa meitä, oli kyllä täys puupää - ihan nollatulos. Ihan siitä oli enemmän haittaa kun hyötyä, että jos ois heti löytänyt sen verkoston, että olis voinut kysellä englanniksi, että mitäs tää mites tää niin olis helpottanut huomattavsti, mutta se että yrittää yksin pähkäillä ja ettii tietoa sanakirjan avulla oli kaikesta hankalinta”. (H 3)

”Ensinnäkin kun meillä oli se kiinalainen sihteeri, se ei puolia kysymyksistäkään ymmärtänyt eikä pystynyt aina selittämään ja ei se aina tiennyt niistä asioista ja sehän on hirveen turhauttavaa sillon ja totta kai hän kun kysy otti sit selvää, mutta kun joka asiasta piti sit ottaa selvää, että mikään ei toimi, niin sit tulee loppujen lopuks sellanen olo, että en mä nyt viitti kysyä, Mä yritän loppujen lopuks pärjätä tai kysyn joltain toiselta, kun taas tulee sama tilanne vastaan”. (H11)

Haastateltavien mukaan olisi tärkeää, että yritys nimeäisi tietyt henkilöt hoitamaan erilaisia ekspatriaatteihin liittyviä asioita ja näillä ihmisillä myös olisi tietoa ja osaamista siltä sektorilta. Varsinkin alussa, kun kielitaitoa ei vielä ole, eikä tunne paljon muita ihmisiä, on erittäin tärkeää olla henkilö yrityksen puolesta, jolle voi tarvittaessa soittaa ja joka ymmärtää ja pystyy auttamaan ja tulkkamaan mihin kellonaikaan ta-

hansa. Yrityksen tulisi siis luoda ikään kuin alun turvaverkko, josta perheet voivat luottaa saavansa apua.

”Pitäs olla ennen lähtöä sellanen osoitetiedosto, että jos sulla on sellanen ongelma soita sille, että kyllä se yrityksen henkilöstöstä pitäs saaha se tieto ja alun tukiverkko jos ei muuta saatavilla, että tämä on se ja se henkilö että voit soittaa sille. Ja sit ne henkilöt jotka on nimetty että tää hoitaa ja tietää tän asian ja tää tän pitää kanssa pitää paikkansa ja niiden pitää oikeesti tietää ne asiat ja oikeesti auttaa kun niille soittaa, muuten se on ihan hölö hölö hommaa ja huomaat sit kun on vetelät housussa että tuo ei tajua mistään mitään vaan on täys tonttu. Se ei voi olla niin että firma nimittää tää on mejän kuljetusvastaava mutta se ei tiedäkään sit asiasta mitään”. (H 3)

Toiset ekspatriaatit olivat tutkimuksen mukaan merkittävin avun lähde, heiltä sai informaatiota, henkistä tukea, kuljetusapua ja jopa lastenhoitoapua tarvittaessa. Tästä asiasta lisää opinnäytetyön verkostoituminen osiossa.

Merkittäväksi arjen sujumisen kannalta muodostui myös kotiapulaisten eli ayien rooli. Kaikilla tutkimukseeni osallistuneilla ekspatriaattiperheillä oli kotiapulainen. Kaikki haastateltavat myös pitivät kotiapulaisen roolia tärkeänä, jotta arki sujuisi helpommin. Ilmansaasteista johtuen siivoamaan joudutaan paljon useammin kuin mihin kotimaassa on totuttu ja koska lähiomaisten ja kotimaassa olevien ystävien tukiverkosto puuttuu, on apulainen myös lasten hoidon kannalta tärkeä apu. Auttaa myös paljon arjen asioiden hoitamisessa, kun lapset voi jättää apulaisen hoidettavaksi siksi aikaa. Ilman apulaista myös harrastusmahdollisuudet kutistuu olemattomiin lasten hoito-ongelmista johtuen.

Tutkimuksesta kävi kuitenkin ilmi myös ristiriitaiset tunteet, joita kotiapulaisen palkkaaminen herätti, sillä kotimaassa ei apulaisiin ollut monestikaan totuttu. Suurin osa vastaajista otti mahdollisuuden apulaisen palkkaamiseen kuitenkin kiitollisena vastaan. Vain kolme vastaaja oli sitä mieltä että apulaisen jatkuva läsnäolo oli häiritsevää ja heille riittää että apulainen käy pelkästään muutamana päivänä viikossa. Alla olevissa haastatteluissa katkelmia sekä apulaisen puolesta että vastaan.

“I can not help it but it’s not for me to have some in my house most of the day I feel uncomfortable. I would like to run naked through the house if I feel like, I don’t feel free and I can’t breathe. So I reduced the hours 3 times a week”. (H 1)

“It is so good to have ayi at home (naurua) to clean the house and to do what I hate to do for clothes and what I think is very important because have more time for husband and for children. I don’t like how Chinese people talk about the ayi because they are not very respectful. But my ayi looks after my daughter, she is not a simple ayi she is also a nurse and very important, finally I never feel alone because she is there”. (H 12)

Myös Junkkari & Junkkari (2003, 90) on todennut kirjassaan, että kotiapulaisesta on myös apua asioiden hoitamisessa. Kielitaitonsa ja paikallistuntemuksensa vuoksi apulainen voi varsinkin aluksi toimia tarpeellisena yhdyssiteenä uuteen kulttuuriin. Hän osaa tilata ja neuvotella korjausmiesten kanssa, neuvoa, mitä mistäkin kaupasta saa ja tehdä ostoksia paikallisilta toreilta.

6.4 Elämän tarkoitus on ikävän karkoitus

Kotiäidin elämää

Joidenkin tutkimusten, kuten esimerkiksi Oksasen (2006, 149) Siirtonaisena Singaporessa tutkimuksen mukaan, naiset suostuvat komennukselle mukaan pääasiassa, koska haluavat olla solidaarisia puolisoitaan kohtaan. Hänen mukaansa Suomessa määräajaksi pieniä lapsia hoitamaan jäävien kotiäitiys eroaa merkittävästi ekspatriaattikotirouvuudesta, jonka keskiössä on parisuhde, ei äitiys. Hänen tutkimuksessaan sellaiset suomalaiset naiset, jotka päättävät tarttua siirtonaiseuteen löytävät solidaarisuuden ideasta jotakin, johon tarttua toimiessaan yhteiskunnassamme vallalla olevia kulttuurisia käytäntöjä ja sosiaalisia rakenteita vastaan. Myös Julkusen (1994, 190) mukaan miestensä ulkomaantyökomennuksille mukaan suostuneitten suomalaisnaisten olosuhteet eivät vastaa ääneen lausuttua modernia naisihannetta, sillä modernit naiset määrittyvät ennen kaikkea ammatin, ansiotyön ja taloudellisen itsenäisyyden nojalla.

Koska teoriasta nousee hyvin vahvasti edellä mainittu näkökanta siihen, että komennuksella mukana olevat puoliset kokisivat olevansa ikään kuin sivuroolissa komennuksella ja heidän identiteettinsä kärsii siitä, että he eivät ole ansiotyössä halusin selvittää tuntuuko haastateltavistani myös tältä.

Kaikki naiset olivat sitä mieltä että heillä ei todellakaan ole sivurooli vaan pikemminkin päinvastoin. He tekevät oman osansa yhteisen perheen hyväksi ja se on heidän mielestään myös tärkeää komennuksen onnistumisen kannalta. Komennus on ikään kuin perheen yhteinen yritys, jossa jokainen tekee oman osansa sen onnistumiseksi. Perheet pitivät tärkeänä, että he ovat lähteneet yhdessä komennukselle eikä niin että puoliso olisi lähtenyt yksin, niin kuin yhdessä yrityksessä oli jopa yritetty ehdottaa.

Naiset myös totesivat lasten kouluasioiden hoitoon menevän paljon enemmän aikaa kuin kotimaassa. Koulupäivät olivat pitkiä ja sen lisäksi lapsilla oli paljon koulutehtäviä, joiden tekemisessä täytyi olla apuna ja lisäksi koululla oli erilaisia tapahtumia joihin osallistuminen oli usein äitien tehtävä.

”No tota, en oikeestaan ole kokenut olevani sivuroolissa, kun on kolme lasta ja ne on kaikki pieniä lapsia niin et kyl se elämä niiden ympärillä aika paljon pyörii ja itse ja myös puoliso on sitä mieltä, että on tärkeätä, että ollaan yhdessä täällä ja saadaan perheenä olla yhdessä”. (H 2)

”No en ainakaan koe sivuroolissa olevani. Täällä tää asuminen on niin erilaista kuin suomessa just päivittäisten asioiden hoitamiseen menee aika paljon aikaa ja yleensäkin jos joutuu täällä jotain asioita hoitamaan niin ei niitä töitten jälkeen kerkee. Just kun on kolme lasta niin koulutehtävien hoitaminen vie paljon aikaa, tosin isommat nyt tekee ite mutta pienemmän kanssa pitää koko ajan käydä niitä läpi ja auttaa ja tukea siinä ja sitten koululla on aika paljon tapahtumia ja sitten tossa on niinkun ruoan laittoa ja kaupassakäyntiä mitä pitää hankkia lapsille ja kotia, se on niinkun se minun tehtävä”...(H 10)

Tutkimuksesta ei myöskään tullut ilmi, että naiset olisivat kokeneet lähteneensä mukaan komennukselle vain sen vuoksi, että he halusivat olla solidaarisia puolisojaan ja heidän urallaan etenemistä kohtaan. Osa naisista oli keskustellut ja pohtinut komen-

nukselle lähtemistä jo aiemmin puolison kanssa ja periaatteessa odotettiin vain sopivaa komennusta ja kohdetta johon voitaisiin turvallisesti lasten kanssa lähteä.

Joillekin naisille komennukselle lähtö oli myös pako hankalasta elämäntilanteesta. Näistä naisista tuntui, että komennus tarjosi hyvän mahdollisuuden olla erossa omista tai puolison vanhemmista, jotka puuttuivat liikaa perheen elämään. He nauttivatkin saadessaan viettää aikaa pelkästään oman perheen kesken ilman, että isovanhemmat puuttuivat perheen elämään liian paljon. Myös Saviaron & Helaniemen (2005, 23) mukaan yksi motiivi komennukselle lähtemiseen voi olla pako nykyisestä elämäntilanteesta.

“I am happy because I get to spend so much time with the kids, because back in Germany my mother-in-law had so much more involvement that I felt less a mother for them than now I feel like a mom. Actually it’s really nice. I am really happy to be here that way. Also I feel it’s less pressure here, not so much influences here from his family or my family pulling us in one direction, we are really on our own, what is really nice”. (H 8)

Naiset ajattelivat komennusta yhtenä vaiheena elämässään, jonka jälkeen palataan taas normaaliin elämään ja työssä käymiseen. He pohtivat kuitenkin myös sitä, minkälaisia vaikutuksia komennuksella on heidän uraansa ja kuinka se mahdollisesti vaikeuttaa heidän työhön paluutaan siinä vaiheessa, kun palataan kotimaahan. Vaikka he olivatkin tyytyväisiä komennuksella oloon, pelättiin sitä, miltä komennusaikainen poissaolo työelämästä näyttää cv:ssä kun työtä aletaan taas hankkia kotimaahan palattua ja miten se vaikeuttaa työhön pääsyä.

”Noo, joo sivuroolissa voisin kokea olevani sen takia kun ei itse ole töissä niin on niin että puoliso tekee töitä ja saa hyvän työkokemuksen ja cv:hen siitä hyvän merkinnän ja lapset käy koulua ja saa siitä erinomaisen kokemuksen ja hyvän merkinnän cv:hen mutta mitäs mulle, ei mitään eli siinä mielessä kyllä joo”. (H 3)

”En koe olevani sivuroolissa oikeestaan suhteessa puolisooni, ennemminkin niinkun kun seuraa kun mies joutuu painamaan töitä ja stressaa ja sillä tavalla toisinaan tulee sellanen olo miten paljon enemmän hän joutuu kantamaan kun mitä ite pystyy. Mutta

toisaalta on sellanen käsitys että tää on meidän yhteinen business ja hän ei täällä jaksais olla jos me ei oltais mukana. En täällä koe olevani sivussa kun tavallaan omasta elämästäni. Tavallaan siitä mitä työelämää ajattelen. Olen kaksi vuotta pois työelämästä jossa en ole vielä oikeestaan ees juuri kerennyt ollakaan. Miten sen selitän kun oon takasin, miten minut otetaan vastaan töihin?”(H 5)

Myös Ylä-Sulkavan (2001) tutkimuksessa naiset pohtivat komennuksella mukanaolon vaikutusta uraan. Uralla etenemiseen ei komennuksella kuitenkaan ollut merkittävää vaikutusta. Vaikka naiset olivatkin sivussa työelämästä ja heillä oli ulkomailta palatesaan osaamattomuuden tunteita työelämää kohtaan, heillä oli myös komennuksen tuomaa itsevarmuutta josta oli apua myös työelämän haasteissa.

Tämä vaikeuksista selviytyminen ja sen mukanaan tuoma itsevarmuus kävi myös ilmi tässä tutkimuksessa. Vaikka naiset varsinkin alkuaikoina tunsivat avuttomuutta ja kaipasivat apua asioiden hoitamisessa, he oppivat hoitamaan ja selviytymään niistä itse ja tämä taas toi heille lisää itsevarmuutta. Tosin eräs haastateltava toi esille sen, ettei itse osaa arvostaa, että on oppinut pärjäämään ja hoitamaan asioita ulkomailta ollessa, koska siitä tulee pidemmän päälle niin itsestään selvää. On tarvittu ystäviä herättämään huomaamaan, että kokemus on merkittävä ja että muutkin arvostavat naisen panosta arjen sujumiseen.

Henkilökohtaisesti uskon, että jos komennukselle lähettävät yritykset omalta osaltaan kiinnittäisivät puolisoihin ja lapsiin enemmän huomiota samalla tunnustettaisiin myös heidän merkityksen komennuksen onnistumisen kannalta. Tämä myös lisäisi entistä enemmän naisten oman roolin arvostamista komennuksen onnistumisen suhteen. Myös Steward & Gregersen (1991,1) ovat samoilla linjoilla todetessaan, että puolison sopeutumiseen on todettu vaikuttavan lähettävän yrityksen kiinnostus myös puolison mielipiteitä kohtaan. Saman toteaa mielestäni myös yksi haastateltava alla olevassa katkelmassa:

“From the company I don’t think I have side role. Maybe we are lucky, the boss is also quite family man and I think he knows that if the family is happy the man is happy and he can make a good job”. (H 1)

Naiset pitivät komennusta hyvänä mahdollisuutena olla lasten kanssa kotona. Kotimaassa töihin olisi jo palattu aiemmin lasten vielä ollessa pienempiä tai sitten perheillä olisi ollut rahallisesti paljon tiukempaa äidin ollessa kotimaassa hoitamassa lapsia.

”Tää oli yks syy, että kun lähettiin, niin kotonahan minä olen kuitenkin, niin on hyvä aika olla poissa Suomesta, kun en kuitenkaan olis töissä. Koko perhe voittaa ja varsinkin kun pystyn pidemmän ajan olemaan. Olisin varmasti töihin jo hakeutumassa jos oltais Suomessa tai pitäis olla. Nuorempi on jo vuoden ikänen”. (H 5)

”Pidin aikanaan myös vain 6 kk äitiysloman, joten komennus soi mahdollisuuden olla vähän niin kuin kotiäiti mikä oli hyvä”. (H 7)

“For me and for my children its better because of course I don’t work so I have a lot of time to look after my children and to do activities for me so it’s good experience”. (H 12)

Myös Rouskun ja Alangon (1998, 120) mukaan ulkomailla kotiäitinä oleminen on tavallaan helpompaa ja hyväksyttävämpää kuin Suomessa. Siihen voi asennoitua myös vähän kuin sapattivapaana, palkkiona monista ansiotyön ja kotitöiden täyttämistä vuosista. Näin mielestäni myös tutkimukseeni osallistuneet naiset ajattelivat. Ainakin Suomessa paineet työelämään palaamiseen ovat paljon suuremmat ja komennuksella on ikään kuin normaalimpaa olla kotiäitinä.

Eri maissa kotiäitiyteen myös suhtaudutaan eri tavalla. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisikin selvittää eri maalaisten ekspatriaattien puolisoitten sopeutumista laajemmin. Tässä tutkimuksessa oli mukana vain neljä ulkomaalaista eikä vertailua eri maista tulevien kesken voi tehdä niin pienen otosmäärän pohjalta. Onko ”vain” kotona olo ja sopeutuminen helpompaa sellaisista kulttuureista tuleville, joissa kotirouvana olo on yleisempää ja sitä myöten myös arvostetumpaa kuin suomalaisille? Tämä olisikin mielenkiintoinen kysymys selvittää.

Tässä tutkimuksessa lähes kaikilla haastateltavilla oli pieniä lapsia ja uskon, että sillä oli merkittävä vaikutus siihen, etteivät puoliset kokeneet olevansa sivuroolissa ja olivat tyytyväisiä kotona oloon. Uskon kuitenkin, että muissa tutkimuksissa esiin tulleet

tarpeettomuuden ja turhautumisen tunteet ovat todellisia. Varsinkin pitkällä komennuksilla ja lasten ollessa kouluiässä ja päivät poissa niiden tunteiden kanssa moni puoliso varmasti kamppailee ja yrittää keksiä itselleen mieleistä tekemistä ja oikeutusta jouten oloon.

Meidän sukupolven ihmiset on todellakin kasvatettu ansiotyöhön ja sen tuomaan ”paikka maailmassa oikeutukseen”. Kuten Rotkirch (2002,69) sanoo, vaikka itse viihdyisikin kotiäitinä, saattavat mies ja ystävät patistella palkkatöihin. Paineet työelämään palaamiseen siis ovat suuremmat kotimaassa kuin komennuksella ollessa. Ulkomailla palkkatyöstä pois jääminen on hyväksyttävämpää, mutta siitä huolimatta naisilla voi olla tunne, että heillä ei ole oikeutta nauttia jouten olostakaan varsinkin, kun mies tekee pitkiä päiviä töissä. Tämä tuli ilmi myös tässä tutkimuksessa. Tekemissäni haastatelussa naiset myös kuvasivat, miten hankalaa on yrittää selittää kotimaassa oleville ystäville, kuinka he päivänsä kuluttavat. Naisilla oli tunne, että kotimaassa olevat ystävät ajattelevat heidän vain laiskottelevan ja käyvän erilaisissa hoidoissa päivät pitkät tekemättä mitään järkevää. Tämä käy ilmi myös seuraavasta haastattelusta.

” I did not have that much time in Germany like I have here, so I have to fill it with things, with nice things and it also took me while, more than a while is that I allowed to be that happy. I have so much time now and you can do these nice things and you even got comments from your friends what do you do all day the kids are in school, you have an ayi, hmm öö öö very nice (kiihtyneesti puhuu) what are you doing there, but it tooks me the whole day to buy food, to go somewhere to look something and that is something they really do not know and do not understand”. (H 1)

Vaikka puoliset itse siis pitivät omaa rooliaan merkityksellisenä, heillä oli välillä tunne, että muut eivät sitä tarpeeksi arvosta, eivätkä ymmärrä minkälaisista asioista heidän arkensa ulkomailla koostuu.

Verkostoituminen

Tutkimuksessa korostui verkostoitumisen tärkeys. Naiset mainitsivat poikkeuksetta sen, kuinka tärkeää oli löytää kohdemaassa sosiaalisia kontakteja muihin ihmisiin. Nämä kontaktit olivat hyvin tärkeitä monesta eri syystä. Varsinkin alussa muiden kaut-

ta hankittiin paljon tarvittavaa tietoa kohdemaan tavoista ja arjen pyörittämisestä siellä. Kyseltiin kauppojen ja muiden merkittävien paikkojen sijaintia ja kulkuyhteyksiä niihin ja mitä mistäkin pystyy hankkimaan. Tiedusteltiin veden hankkimista ja mitä uskaltaa syödä tai juoda. Puhuttiin turvallisuusnäkökohdista ja miten ne täytyy ottaa huomioon. Keskusteltiin terveydenhoidosta ja siitä mihin kannattaa mennä, jos sairastuu. Sosiaaliset kontaktit, olivat usein muita ekspatriaatteja. Nämä kauemmin kohdemaassa olleet, toimivat oppaina ja näyttivät paikkoja, joista arjen pyörytykseen tarvittavia asioita voi ostaa, sekä myös tapoja kuinka eri tilanteissa tulee toimia. Sosiaaliset suhteet toimivat siis merkittävänä informaation lähteenä.

Myös Sykes & Eden (1985) ovat todenneet, että sosiaalinen tuki vähentää stressiä ja on erityisen tehokasta siirtymävaiheessa, sillä jos ihmisellä ei ole toimivaa sosiaalista verkostoa uudessa kulttuurissa, hän altistuu helpommin stressille (Jortikka 2006, 22).

Monet ekspatriaatit auttavat toisiaan, koska heillä on jo kokemusta omasta muutosta ja siitä selviytymisestä. Apua saatiin informaation lisäksi kuljettamalla uusia perheitä paikasta toiseen ja auttamalla heitä hankkimaan tarvittavia tavaroita.

”Ensimmäinen kuukausi oli aika vaikeeta ja siinä niinku kaverit oli apuna, jos ei Taru olis jaksanut kuskata minua lasten kanssa joka paikkaan mukana, niin olis koti-ikävä yllättänyt paljon pahemmin. Mut kaverit autto ja kun oli seuraa, niin se helpotti”. (H 2)

“In the beginning it was so nice so helpful that there was Tanja and Xuemei and Annie and Taru and they showed me places where to buy all things”. (H 9)

Sen lisäksi että tarvitaan sosiaalisia kontakteja, joilta saa tietoa, tarvitaan myös kontakteja jotta voidaan jakaa kokemuksia jonkun sellaisen kanssa, joka on samassa tilanteessa ja ymmärtää, miltä tuntuu olla ulkomailla ekspatriaatin puolisona. Naiset kokivat erittäin tärkeänä sen, että he pystyivät jakamaan näitä kokemuksiaan muiden vastaavassa tilanteessa olevien kanssa. Tutkimukseni tulos tukee muita vastaavia tutkimuksia joissa on todettu sama asia vertaisryhmän hyödyllisyydestä ja tarpeellisuudesta esim. Dobler-Mikola (1988,6).

”I remember I was hmm, one time I went to this school bus and I met Hanna there this Finnish woman and I just arrived and stand in front of her and cried like hell. I was just crying and she said I totally understand because you feel so, yeah”. (H 1)

“Before living here I was not social person I did not like to speak with people I did not like to meet people because I never knew what to say. Here I think its easy because we have a lot of foreigners and we have the same, not the same problems, but same life, its easy to share what we think”.(H 12)

Tutkimuksessa korostui erilaisten naisten yhdistysten merkitys kontaktien löytämiseksi. Lähes jokainen mainitsi paikallisen GWIC organisaation eli paikallisen naistenjärjestön - Guangzhou Women Internationalin, jonka kautta saa paljon tarvittavaa tietoa ja jonka tapaamisissa tai harrastuskerhoissa voi tutustua muihin ekspatriaatteihin. Tutkimuksessa naiset suosittelivat ottamaan yhteyttä tähän yhdistykseen jo ennen kohde- maahan muuttoa ja hankkimaan sitä kautta kontakteja ja informaatiota jo etukäteen. Yhdistyksellä on mm. eri asuinalueilla toimivat edustajat, joihin voi ottaa yhteyttä ja kysellä eri asuinalueisiin liittyvistä asioista. Kyseinen informaatio voi olla korvaamattoman hyvänä apuna asuinalueita valittaessa. Lisäksi suositeltiin myös lähialueiden naisten yhdistysten toimintaan osallistumista ja äiti-lapsikerhoihin liittymistä.

”Sillon tavallaan ensimmäinen, millä rikoin ensimmäisen alkuyksinäisyyden, olin yhteydessä tähän Skandinavian women`s clubiin ja pelkästään, että sai keskustella jonkun kanssa. Siihen mennessä en ollut ees missään sähköpostilistoilla. Näihin tietysti kannattaa hakeutua mahdollisimman nopeesti. Jo sekin tavallaan avas sitä sitten ja sit tutustuin muutenkin sielä asuviin suomalaisnaisiin”. (H 5)

Suomalaisten mielestä oli huono asia, että tässä kohteessa ei ole virallista Suomikerhoa tai yhdistystä, mikä olisi heidän mielestään hyödyllinen ja hyvä olla olemassa. Tämä tukee myös Tuomi-Nikulan (1989a, 167) väittämää, että kotimaisuuden merkitys lisääntyy kun ollaan pois kotimaasta ja yhteenkuuluvuus kasvaa ja halutaan olla tekemisissä muiden samanlaiseen kulttuuriin kasvaneiden kanssa.

Tämä tuli esille myös muun maalaisten haastatteluista. Naisilla oli tunne, että muut ekspatriaatit ymmärtävät heitä paremmin kuin paikalliset, mutta oman maalaiset ym-

märtävät kaikista parhaiten samanlaisen kulttuuritaustan ja kielen vuoksi. Ranskalaisilla onkin täällä aktiivisesti toimiva France Association ja myös saksalaisilla on oma yhdistyksensä.

Myös Majuri (2000, 2) toteaa tutkimuksessaan Suomalaisten naisverkostojen toimivan kohdemaassa emotionaalisen ja informatiivisen tuen antajina ja edistävän siten sopeutumista sekä muodostavan naisen ja perheen hyvinvointia suojaavan verkoston. Toisaalta hän myös toteaa kääntöpuolen, joka väistämättä seuraa, jos seurustellaan pelkästään oman maalaisten kanssa. Paikallisiin tutustuminen on kulttuuriin syvällisemmän sopeutumisen edellytys ja sopeutumista ei samalla tavalla tapahdu, jos sosiaaliset suhteet rajoittuvat pelkästään oman maan kansalaisiin tai muihin ekspatriaatteihin.

Hyväksi keinoksi tavata uusia ihmisiä paljastui muut ekspatriaatit. He toimivat linkkinä ja esittelivät uusia tulokkaita muille. Yksi tärkeä linkki uusien kontaktien löytämiseksi olisivat yritysten sisäiset verkostot. Yritykset olivat tätä vain valitettavan harvoin käyttäneet ja vain muutama vastaajista mainitsi yrityksen järjestäneen illalliset tai muuten mahdollisuuden tutustua muihin kohteessa työskenteleviin ekspatriaatteihin.

”Ei ollut yrityksen puolesta mitään. Olis ollut hyvä kun olis jakaneet ees listaa ketä löytyy vaikka ei muuta oliskaan”. (H 6)

Tutkimukseen osallistuneet naiset kertoivat että paikallisiin oli vaikea tutustua ja ystäväpiiri koostui pääsääntöisesti muista ekspatriaateista. Suurimpana vaikeutena paikallisiin tutustumisessa oli kielitaito, koska paikalliset ei pääsääntöisesti puhu kovin hyvin englantia. Myös tilaisuudet tutustua paikallisiin olivat heidän mielestään rajoitetut. Lisäksi kulttuurien eroavaisuutta pidettiin myös ystävystymistä rajoittavana tekijänä, koettiin että ei ollut tarpeeksi yhdistäviä tekijöitä jotta syvällisempään ystävystymiseen olisi päästy.

“Where is the possibility to meet them? They are quite nice if you go shopping and you know cashiers and shop assistant and so nice and kind but you don’t make friend with the shop assistant. And there is always the language barrier”. (H1)

Vain yksi nainen oli ystäväystynyt enemmän paikallisten, kuin muiden ekspatriaattien kanssa. Tämä johtui siitä, että naapurissa sattui asumaan paikallisia jotka osasivat puhua englantia.

Tutkimukseni tulos siitä että ystäväpiiri koostuu pääsääntöisesti muista ekspatriaateista, tukee aiempaa aiheesta kirjoitettua. Ruckenstein (2004, 223) on mm. sanonut samaa Suomalaisista joiden keskinäiset verkostot rajoittuvat hänen mukaansa lähinnä ekspatriaattiyhteisöihin.

Paikallisten ystävien saaminen olisi kuitenkin todella hyödyllistä koska he pystyvät auttamaan ja toimimaan tulkkina. Helpointa tutkimukseni mukaan perheiden oli tutustua paikallisiin jotka olivat naimisissa tai seurustelivat länsimaalaisten kanssa, jolloin heille oli jo kertynyt englannin kielitaitoa sitä kautta. Pitkään ulkomaalaisten kanssa naimisissa olleet paikalliset naiset olivat tosin niin länsimaalaistuneet, ettei osa tutkimukseeni osallistuneista naisista edes ajatellut heidän olevan paikallisia, vaan luokittelivat heidät pikemminkin muihin ekspatriaatteihin kuuluviksi.

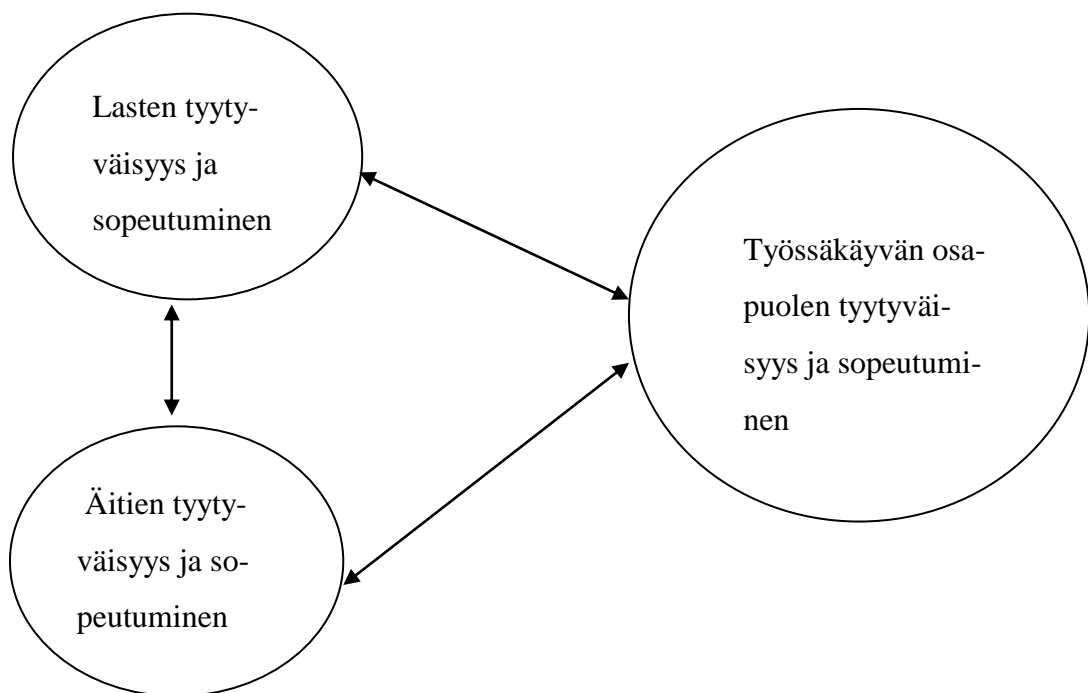
Arjen iloja

Tutkimuksessa naiset kuvaavat arjen monesti hankalaksi, koska tavalliset arkipäivään kuuluvat asiat vievät enemmän aikaa ja energiaa. Asia joka kotimaassa hoidetaan käden käänteessä voi kohdemaassa vaatia kohtuuttomia ponnisteluja. Tutkimuksesta käy kuitenkin ilmi että elämä ei ole myöskään ilotonta ja tylsää komennuksella ollessa. Riippuu hyvin paljon puolisoista itsestään minkälaiseksi elämä muotoutuu. Jos komennukselle lähettävä yritys ei millään tavalla auta sosiaalisten kontaktien luomisessa, vaatii vielä enemmän omaa aktiivisuutta löytää sosiaalinen verkosto. Tämä on kuitenkin todella tärkeää sillä iloa elämään naisten mukaan tuo nimenomaan ystävät. Kotimaassa oleviin ystäviin ja sukulaisiin pidetään Internetin kautta varsinkin Skypellä ja sähköpostilla yhteyttä ja kohdemaassa olevien kanssa kyläillään, käydään ostoksilla ja syömässä, kokkauskerhoissa ja juhlimassa.

Ison kaupungin hyviin puoliin katsottiin kuuluvan rajattomat ostosmahdollisuudet ja se, että liikkeet ovat auki aamuvarhaisesta iltamyöhään yleensä viikon jokaisena päivänä. Joku myös totesi olevan mukavaa kun korjausmiehen saa paikalle tarvittaessa

vaikka sunnuntai-iltana, sillä yritykset eivät toimi maanantaista perjantaihin 8-16 mentaliteetilla.

Iloa naisten elämään tuo myös se että he näkevät lasten viihtyvän ja olevan onnellisia. Vaikuttaakin siltä että onnellisuus on ikään kuin ketjureaktio, lasten sopeutuminen helpottaa äitien sopeutumista ja päinvastoin ja tämä taas helpottaa työssä käyvän isän taakkaa ja hän voi paremmin keskittyä hoitamaan työtään. Alla sopeutuminen on esitetty kuviossa 2.



KUVIO 2. Perheiden sopeutuminen

Naiset myös totesivat että on mukavaa välillä vain olla kotona. Voi rauhoittua, lukea rauhassa ja nautiskella vapauden tunteesta, kun ei ole pakko lähteä mihinkään. Naiset totesivat että kotimaassa lukemiseen ei jäänyt niin paljon aikaa ja mahdollisuudesta lukea enemmän nautittiin.

”Harrastuksia. Liikuntaharrastuksia, tietysti naisena shoppailu voi käydä kaupungilla kun huvittaa jos tekee mieli lähteä johonkin senkin vaan lähtee. Sit tietysti sekin on ikävän karkoitusta, kun on sellasia päiviä, että ei tartte lähteä mihinkään. Sehän on ihan mahtavaa senkun vaan on, otat kirjat ja luet, menet päiväunille ja nukut ohhoh puolitoista tuntia. Eli se vapaus valita haluatko lähteä tonne kartsalle liesuamaan vai

ei. Tai nyt osaa nauttia siitä, että tulee sellasiakin päiviä, että on vaan. Alkuvaiheessa se ahisti, että olen ollu koko päivän neljän seinän sisällä, mutta nyt ei. Tuntuu vaan, että mitäs sitten mahtavaa”. (H 3)

Varsinkin liikuntaharrastukset olivat tärkeitä sekä fyysisen kunnon, että mielen virkistuksen vuoksi. Naiset harrastivat lenkkeilyä, golfia, joogaa, tennistä, sulkapallon peluuta jne. Toisinaan käytiin yhdessä muiden naisten kanssa lenkillä, välillä taas järjestettiin perheiden yhteisiä sulkapalloturnajaisia.

Palveluiden halvempi hintataso mahdollisti sen että naiset voivat käydä useammin kynsi- ja kasvohoidossa sekä hieronnassa. Tätä naiset myös osasivat arvostaa koska kotimaassa omaan itseensä ei ollut totuttu panostamaan yhtä paljon. Naisilla oli kohdemaassa ollessa mahdollista käyttää näitä palveluja tuntematta huonoa omaatuntoa niihin käytettyä rahamäärästä.

”Here I really enjoy, you can go to facial and to nail saloon and you can go to massage every day, if you would like to. In Germany I never do that. I would not have the money, it’s too expensive, you can not do it everyday or week and that is what I really enjoy here”. (H 9)

Kaikki eivät kuitenkaan halunneet olla vain kotona ja täyttää päivänsä ostoksilla käynnillä tai harrastuksilla. Koettiin että pidemmän päälle sekään ei tuo iloa ja kaivattiin työtekoa ja siitä saatavaa tyydytyksen tunnetta. Kaksi tutkimukseen osallistuvista naisista työskenteli osa-aikaisesti ja yksi teki satunnaisia opetuskeikkoja. Haastattelujen jälkeen yksi naisista on myös työllistynyt osa-aikaisesti. Naiset ilmaisivat kuitenkin, etteivät he olleet halukkaita kokopäivä työsuhteeseen, koska lasten kanssa käytetty aika olisi jäänyt siinä tapauksessa hyvin vähäiseksi.

“I am not this kind of shopping person that I can go every day and I can imagine that somebody feels a little bit bored or yeah, not so happy with such a situation. Because In Germany I always work I am not used to stay home, I am not housewife type but it’s different from person to person”. (H 9)

Naiset nauttivat myös mahdollisuudesta tutustua eri maiden ruokakulttuureihin, joihin kaupungin monikulttuuriset ravintolat soivat oivan mahdollisuuden. Varsinkin viikonloppuisin käytiin perheen kanssa ulkona syömässä ja maistelemassa erilaisia makuja maailmalta.

Naisille iloa toi myös matkustaminen, jota harrastettiin lomilla ja viikonloppuisin. Naiset kuvasivat kuinka matkojen suunnittelu oli mielenkiintoista ja perheen kanssa tehdyt matkat katkaisivat mukavasti arkea ja antoivat mahdollisuuden viettää yhteistä aikaa myös perheen kesken, mihin arkena ei välttämättä ollut usein mahdollisuutta puolison pitkien työpäivien vuoksi.

”Se ikävän karkottaminen kans, että pääs niille matkoille, pääs johonkin matkoille ja hemmotteli koko perhettä, sekin oli tosi hyvä. Kun Suomeen oli kuitenkin niin pitkä matka, niin lähellä oli ihania muita kohteita”. (H 11)

Yhteenvetona voitaisiinkin todeta, että vaikka arki komennuksella on välillä raskasta, on se myös hyvin antoisaa. Mitä enemmän yritys tukee perhettä arjen sujumisessa, sen enemmän myös puoliset pystyvät nauttimaan komennuksella olost. On esimerkiksi helppoa kun yritys on hoitanut talon vuokraukseen, sähkөөn, kaasuun, kunnostukseen jne. liittyvät asiat eikä itse tarvitse huonolla kielitaidolla yrittää selvittää niistä. Täten jää enemmän aikaa nauttia niistä mukavistakin asioista.

Parisuhde

Tutkimuksen naiset toivat esille ekspatriaattien pitkät työpäivät ja työhön liittyvät muut edustusmenot. Monet toivoivat että miehillä olisi enemmän aikaa viettää heidän ja lasten kanssa. Myös Saviaron & Helaniemen (2005, 122) mukaan ulkomailla työpäivät voivat venyä usein todella pitkiksi ja voi tulla myös usein pitkiä työmatkoja ja poissa oloja niiden takia

“My husband is working way too much thou, he comes late and still works from his computer. We have little to do with him. He is really involved with his work. So I hope for nights he would have more time for us and for the kids”. (H 8)

Pitkistä työpäivistä huolimatta oltiin sitä mieltä, että perheen yhteistä laatuaikaa on enemmän kuin kotimaassa. Tähän vaikutti muuan muassa se että perheillä on monesti kotiapulaiset ja puutarhurit eikä yhteistä aikaa tarvinnut tuhjata siivoamiseen ja muihin arkisiin askareisiin. Kotimaassa naiset huolehtivat monesti työn lisäksi taloustöistä ja puutarhan hoidosta, jolloin viikonloputkin menivät näiden arkisten askareiden parissa eikä laatuaikaa perheelle jäänyt niin paljon.

”Here I recognise my ayi do all the things I buy food only and we have the weekends for ourselves, something I really enjoy. Its advantage for me and the family, off course my husband work for Saturdays but we have the Sundays the whole day which we didn’t have in Germany. We have Sunday when we can do our things”. (H 9)

Saviaron & Helaniemen (2005, 122) mukaan parisuhteelle komennus voi olla todella rankkaa. Kotona oleva puoliso kaipaa juttukaveria ja voi muiden kontaktien puutteessa suoltaa kaikki päivän vastoinkäymiset ja kokemukset työstä palaavan ekspatriaatin niskaan. Tämä oli havaittavissa myös tässä tutkimuksessa, kaivattiin miehestä juttukumppania jolle voi kertoa päivän murheet ja ilon aiheet. Tämä korostui varsinkin komennuksen alkuvaiheessa kunnes löytyi muita kontakteja joiden kanssa voi jakaa näitä kokemuksia.

”Nyt kun ite ei ole töissä täällä, toinen tulee väsyneenä töistä ja sä haluisit puhua ja kaikkee; ei se mitään helppoa ole. Kyllä tulee välillä ihan... Siks on hyvä olla kontakteja täällä: olla muita naisia, joitten kanssa puhua jotka kokee sen saman.” (H 4)

Pääasiassa parisuhteen katsottiin kuitenkin vain vahvistuneen komennuksella ollessa. Syinä tähän oli mm. yhteisen laatuajan lisääntyminen ja perheen tulojen lisääntyminen niin ettei rahasta tarvinnut riidellä.

”Mun mielestä melkein parempikin täällä komennuksella kun kotona, kun mä olin jo hoitovapaalla Suomessa ennen kuin lähettiin tänne ja silloin tuntu että oli rahat tosi tiukalla ja siitä sitten tapeltiin. Täällä on kuitenkin asiat niin paljon enemmän halpoja että ei oo sitä että rahasta tarviis tapella. Et ei oikeestaan, kun yhdessä se päätös tehtiin. Ja sit kumpikaan ei ole katunut sitä, että tänne lähettiin vaan molemmat on kuitenkin olleet ihan tyytyväisiä” (H 2)

”Yhteistä aikaa oli niin paljon että sai puhuttua niin paljon, ettei tarvii pariin vuoteen puhua (nauria). Huomattiin molemmat se, että kun ei tarvinnut pyykätä tai siivota ja kun lapset meni nukkumaan aika aikaseen vielä, niin sit oli sitä yhteistä aikaa ihan hirveesti, et me vaan juteltiin ja juteltiin ja juteltiin, että se auttoi siihen että arki meni paremmin kun oli se toinen, joka oli siinä kuuntelemassa. Päinvastoin kun Suomessa sit taas on niin paljon asiaa hoidettavana täällä kotona että ei ehdi valittaa niin paljon illalla, helposti jää asiat kaivamaa(naurua)”. (H 11)

Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan Hong Kongissa ekspatriaattien eroprosentti on jopa 40–50% (Alanko & Rousku 1998, 119). Verrattuna siihen tämän tutkimuksen tulos on aivan päinvastainen, koska vaikuttaa pikemminkin siltä, että komennuksella olo on lähentänyt puolisoita. Voidaan tietysti kyseenalaistaa, kuinka avoimesti ja todenmukaisesti haastateltavat kertoivat parisuhteestaan, koska on todettu, että ihmiset voivat vaieta aroista ja henkilökohtaisista aiheista, tai muunnella totuutta paremmaksi. Minulle ei kuitenkaan tullut tunnetta että haastateltavat olisivat muunnelleet totuutta tai aristelleet aiheesta puhumista, joten uskon tuloksen olevan tämän tutkimuksen osalta paikkaansa pitävä.

Toisaalta olen kuitenkin sitä mieltä, että tulosta ei voi yleistää koskemaan kaikkia ekspatriaattiperheitä. Naiset, jotka osallistuivat tähän tutkimukseen, olivat tottuneet siihen, että puoliso tekee paljon töitä ja matkustelee paljon työkseen myös kotimaassa asuttaessa. Heille ei siis tullut uutena se, että mies on paljon poissa kotoa työn vuoksi. Joissakin tapauksissa naiset olivat tosin toivoneet, että ulkomaille muutto olisi osaltaan vähentänyt työmatkoja ja kaikissa tapauksissa ei niin kuitenkaan käynyt. Aiempien tutkimusten mukaan parisuhteen pitää olla kunnossa ennen komennukselle lähtöä ja vaikuttaa siltä, että tähän tutkimukseen osallistuneilla niin on myös ollut.

Niin kuin Alanko & Rousku (1998, 119) toteaa, vaarat parisuhteelle ovat kuitenkin olemassa. Kauniiden, päällekkäyvien naisten ympäröimänä moni mies kohottaa itsetuntoaan, eikä kotiin houkuttele ”räjähtänyt” vaimo ja sairastelevat lapset. Tämä pitää mielestäni paikkaansa vaikka vaimo ei olisikaan ”räjähtänyt” tai lapset sairastelisi koko ajan. Oman mielikuvani mukaan paikalliset naiset pitävät ekspatriaatteja rikkaina ja sen vuoksi hyvinä mahdollisuuksina parantaa omaa taloudellista asemaansa. Koti-

maassa vähän huomiota saanut tavallisen näköinen mies huomaakin olevansa Aasiassa suuren kiinnostuksen kohde. Jos parisuhde ei ole jo lähtiessä kunnossa, tämä voi aiheuttaa ongelmia.

Ongelmana voi olla se, että miesten pää menee pyörälle äkillisestä suosioista ja heitä alkaa kiinnostaa muut asiat kuin kotona odottelevat vaimot. Toki voi käydä niinkin, että miesten suosio paikallisten naisten keskuudessa ei aiheuta muuta kuin pelkästään mustasukkaisuushuolia potevien vaimojen ajoittaisia päänsärkyjä. Alanko & Rousku (1998,119) toteaaakin jotta selviää omista mustasukkaisuushuolistaan, on jakettava puhua tunteensa julki ja löydettävä itselleen tekemistä, ettei kaikki aika mene miehen menojen seuraamiseen.

6.5 Lasten sopeutuminen kohdemaahan

Lasten valmistaminen muuttoon

Tutkimuksen mukaan lapsia kannattaa valmistaa muuttoon. Heille on hyvä kertoa muutosta siinä vaiheessa kun muutto on varmistunut ja selittää myös miksi ollaan muuttamassa. Hyviksi keinoiksi orientoida lapsia muuttoon havaittiin mm. kohdemaasta kertovien kuvakirjojen lukeminen.

”Hmm, kyllä niistä asioista kannattaa puhua etukäteen. Pienten lasten kanssa, tollasten alle kouluikäisten leikki-ikäisten kanssa on kauheen käytännöllisiä sellaset esim. kuvakirjat, joissa käsitellään vaikka muuttoa ihan yleisellä tasolla. Sitten Suomenkielillä ei varmaan ole saatavilla Kiinasta kertovia kuvakirjoja, varmaan tilaamalla saa englanninkielisiä ainakin”. (H 5)

Varsinkin, jos lapsia ei oteta tutustumismatkalle mukaan, on naisten mielestä tärkeää, että tulevasta kodista, koulusta tai tarhasta ja alueesta yleensä otetaan paljon kuvia, joiden kautta lapset saavat jo ensivaikutelmia kohteesta.

”Ensin sanottiin, että harkitaan tällästä asiaa, että muutetaan Kiinaan ja sitten että äiti ja isä menee katsomaan sinne ja sillon sitten tultiin katsomaan, niin otettiin paljon

valokuvia. Just kaikki leikkikentät ja lapsille kivoista paikoista varsinkin vanhimmalle lapselle piti näyttää niitä”. (H 2)

Naisten mukaan varsinkin jos lapset ovat jo kouluikäisiä, on tärkeää valmistella heitä myös kielitaidon kannalta muuttoon. Lasten on hyödyllistä osallistua englanninkielen opetukseen tai tehokurssille ennen kohdemaahan muuttoa, jotta heidän sopeutumisena kohdemaan kouluun helpottuu.

”If you have already kids at school like we had xxxx so we organised private English lesson that at least she have some sounds and words that she is not totally shocked and this is what we did and I think it was a good decision. Because xxxx was from the beginning she was fine”. (H 1)

Myös lasten omien tavaroiden mukaan ottaminen koettiin tärkeäksi. Ne toivat tuttuutta ja turvallisuutta vieraassa maassa kaiken uuden keskellä. Lisäksi esimerkiksi kotimais-ten kirjojen ja elokuvien mukaan ottaminen todettiin myös kielen ylläpidon kannalta hyödylliseksi. Myös Saviaron & Helaniemen (2005, 80) mukaan varsinkin pienten lasten sopeutumista helpottaa jos mukaan otetaan lasten tutut leikkikalut ja tavarat.

Mitä pienempi lapsi sen enemmän vanhemmat keskittyivät myös ottamaan mukaan käytännön asioita kuten maitojauhetta ja lastenhoitovälineitä. Isojen murrosikäisten lasten kohdalla taas ei enää pidetty niin tärkeänä kotimaasta tuotujen tavaroiden osuutta. Todettiin, että isommat keskittyivät enemmän Internetin kautta pelattaviin peleihin ja muihin toimintoihin eivätkä kotimaasta tuodut tavarat enää olleet niin tärkeitä sopeutumisen kannalta.

”No tota, en usko, että mitkään Suomesta tuodut tavarat mitenkään sopeutumista auttaa. Tietysti voihan tuoda suomalaisia videoita tai lukea suomalaista kirjaa, mutta en usko. Kyllä tuo lasten sopeutuminen se tietokone ja ne on sen kautta kavereihinsa yhteydessä. Se on se mitä ne varsinkin tuon ikäiset pojat kun mulla on nuo vanhemmat. Se on sitä pelaamista ja tietokoneiden kanssa läträämistä olitpa sitten missä maassa tahansa. Se on se niitten communication systeemi”. (H 10)

Lasten kokemat ongelmat

Tutkimuksen mukaan lapset kokivat vaikeana eron kotimaahan jääneistä sukulaisista ja ystäväistä. Varsinkin isovanhemmista erossa oleminen koettiin vaikeaksi. Myös huoli siitä että joku toinen tuli asumaan omaan kotiin ja miten tavarat tulevat perille uuteen kotiin vaivasi joidenkin lasten mieltä.

”Ystävien ja sukulaisten Suomeen jättäminen ja huoli omasta huoneesta, että kun sinne tulee joku toinen asumaan sillä välin, kun he ovat poissa ja että miten tavarat pääsevät perille”. (H 11)

Sukulaisista erossa olemista helpotettiin pitämällä tiiviisti yhteyttä heihin mm. Skypen ja sähköpostin avulla. Mukaan otettiin myös valokuvia kotimaahan jäävistä perheen jäsenistä ja ystäväistä helpottamaan eroa.

Mitä pienemmät lapset sen helpompaa sopeutuminen vanhempien mielestä oli. Ihan pienemmille riitti heidän mielestään se että tutut ja turvalliset vanhemmat ovat lähellä ja arkirutiinit säilyy ulkomaillakin. Samaan tulokseen ovat tulleet myös Alanko & Rousku (1998, 117) todetessaan että pienten alle kouluikäisten lasten elämä muuttuu yleensä vähiten ja sopeutuminen on sen vuoksi helppoa.

Kouluikäisillä uuteen kouluun ja varsinkin uuteen kieleen sopeutuminen oli kuitenkin alussa haastavaa. Koulumatkat olivat osalla pitkät, samoin koulupäivät ja läksyjä huomattavasti enemmän kuin mihin kotimaassa oli totuttu.

”It was really like this that when I went with them to school, the boys were crying each and every day, crying like hell and I thought I was the shittiest mother on earth that I can do it. Sometimes I was sitting in the office with Elaine and almost crying myself. It was terrible”. (H 1)

Tutkimuksesta kävi kuitenkin ilmi että vaikka murrosikäisten sopeutuminen alkuvaiheessa olikin hankalampaa kuin pienempien, myös he sopeutuivat pitkällä aikavälillä hyvin ja pärjäsivät koulussa alun kieliongelmistä huolimatta kiitettävästi. Tässä tutkimuksessa oli tosin mukana vain kaksi perhettä joissa oli murrosikäisiä lapsia, joten

kovin yleistäviä johtopäätöksiä ei pienestä otosmäärästä johtuen voi tehdä. Junkkarin & Junkkarin (2003, 29) mukaan murrosikäisten muutto voi olla hankalaa ja heidän ongelmansa ovat puolisoiden viihtymättömyyden ohella toinen syy siihen miksi komennus keskeytetään.

”Just vanhimmalla oli että en osaa puhua englantia eikä ole yhtään kaveria ja ensimmäisen puolen vuoden jälkeen mitä täällä on oltu, niin sillä on englantia kymppi ja ihan liikaakin niitä kavereita, että se on ehkä tossa teini-iässä just se että ne kaverit on niin tärkeitä. Mut sit just yritettiin sanoa, että kavereita tulee ja menee, mutta sit jos on tosi kaveri, niin ystävät kyllä säilyy”. (H10)

Myös pienemmillä lapsilla, jotka menivät tarhaan, oli alussa vaikeuksia tottua erilaiseen tyyliin tehdä asioita ja varsinkin vieraaseen kieleen. Päiväkodit saattavat olla huomattavasti koulumaisempia kuin mihin kotimaassa on totuttu.

”Se päiväkoti oli englanninkielinen, tosin se osoittautui tosi Kiinalaiseksi... Sitten kävi tiettyjä aineita opettamassa toisesta koulusta muutama ulkomaalainen opettaja. Nimenomaan muutamia aineita muutamia opettajia. Se oli hyvin koulumainen ympäristö, siellä seurattiin oppilaiden edistymistä ja niin pois päin. Tavallaan kurinpitovaatimukset oli hyvin Kiinalaisia”. (H 5)

Alkuajan hankaluuksista huolimatta naiset kuvasivat kuinka hämmästyttävän helposti ja nopeasti lapset kuitenkin sopeutuivat.

“She starts with the kindergarten after two weeks here in China and it was no problem at all even she was only 3. she go with the bus such a long time. I think she had no problem at all”. (H 9)

Heräsin miettimään onko lasten todella nopea sopeutuminen kuitenkin vain näennäistä? Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisikin perehtyä pelkästään lasten sopeutumiseen komennuksella. Ihan pienempien lasten osalta uskon että todellakin pitää paikkansa että he ovat tyytyväisiä ollessaan siellä missä vanhemmat ovat. Kuinka käy silloin kun lapset menevät päiväkotiin eivätkä olekaan vanhemman kanssa koko ajan,

sopeutuvatko he kuitenkin niin nopeasti kuin vanhemmat olettavat heidän sopeutuvan?

Heräsin pohtimaan tätä kysymystä mm. yllä olevan haastattelun vuoksi. Haastattelussa äiti toteaa, että lapsella ei ollut minkään näköisiä vaikeuksia sopeutua ja jos en tuntisi haastateltavaa ja lasta henkilökohtaisesti uskoisin täysin äidin väittämän. Keskustelimme kyseisestä lapsesta kuitenkin haastattelun ulkopuolella eräänä päivänä ja äiti totesi, että meni kolme kuukautta muutosta ennen kuin lapsi alkoi puhua kenellekään muulle kuin vanhemmilleen. Hän ei suostunut puhumaan edes muille saksalaisille omalla äidinkielellään. Minusta puhumattomuus on pikemminkin merkki siitä, että sopeutuminen ei kenties olekaan ollut niin itsestään selvää kuin vanhemmat itselleen uskottelevat, tai kenties merkki kulttuurishokista jonka kourissa lapsi kamppailee ensimmäiset kuukaudet.

Lasten sopeutumisen helpottaminen

Tutkimuksessa tuli ilmi, että varsinkin äidit yrittivät pysyä itse tyytyväisinä ja onnellisina eivätkä näyttäneet lapsille, vaikka heillä olisi ollut paha mieli jostain tai jopa alussa ollut halu paeta takaisin kotimaahan alkuajan vaikeuksia. He kokivat, että näyttämällä lapsille olevansa tyytyväisiä uuteen tilanteeseen, myös lapset ovat tyytyväisempiä ja sopeutuvat helpommin.

”And then I was sure or I knew that I have to stay happy because everything you know the mother is always carrying the good and the shit things so if I am happy everyone else is happy, right. So ammm, yeah, I was trying to keep myself happy, it was not easy and sometimes it was totally impossible but I was always happy when I was with my kids. Because I couldn't show them that I am afraid that I want to go back”. (H 1)

Tutkimuksen mukaan lasten sopeutuminen komennukselle on vanhemmille ensiarvoisen tärkeää ja he olivat varsinkin alkuaikoina hyvin huolissaan siitä kuinka lapset sopeutuvat. Äidit korostivat tätä monessa eri asiayhteydessä. He toivat esille, kuinka varsinkin alussa oma sopeutuminen ja jopa heidän itsensä perustarpeista huolehtiminen jäi taka-alalle, koska he keskittyivät huolehtimaan siitä, että lapset ovat tyytyväisiä. Eräs äiti kertoi mm. että ei ollut käynyt kolmeen päivään suihkussa, kun lapset

olivat sairaina ja mies työmatkalla. He myös tunsivat syyllisyyttä alkuaikoina siitä, että ovat ”repineet” lapset juuriltaan, vieneet pois isoäidin ja isoisän luota ja turvallisesta kotiympäristöstä. Tunnettiin siis huonoa omaatuntoa sekä lasten vuoksi, että myös isovanhempien vuoksi, jotka joutuvat olemaa erossa lapsenlapsistaan.

Myös Alangon ja Rouskun (1998, 104) mukaan on tavallista, että ulkomaille muuttavien perheiden vanhemmat tuntevat syyllisyyttä siitä, että ovat vieneet heidät pois tutusta kasvuympäristöstä ja tuoneet keskelle outoa kulttuuria.

“You always think you are doing something wrong and you know(huokaisee) take them away from grand mom and grandpapa, for them it was also very hard that we left” (H1)

“Probably it would have been okay if I would have come here alone with my husband, but to come with the kids it’s totally different story. I feel really responsible for them and feel really guilty to do this to them because I am not sure I am doing the right thing for them, so.. I don’t know, all I could figure to do was to love them so much more and spend so much time with them”. (H 8)

Myös kielen opiskelua jo etukäteen ennen muuttoa pidettiin tärkeänä. Mitä enemmän lapset pystyvät kommunikoimaan jo heti alussa muiden kanssa sen helpompi on pärjätä koulussa ja saada myös ystäviä.

”Kieli on sellanen, että jos menee kansainvälisen kouluun, jossa on englanti, pitäis heti välittömästi aloittaa jo pieni kielipreppaaminen ees, sillä mitä enemmän osaa sen helpompaa sopeutuminen, jos lähtee nollalinjalta niin on vaikeeta. Tosin lapset oppii englannin kieltä nopeesti joka tapauksessa, se tapahtuu nopeemmin kuin mitä aasialaiset oppii eurooppalaisille. Silti pienikin apu on iso apu kun osaa”. (H 3)

Kouluikäisten kohdalla pidettiin myös tärkeänä selvittää kuinka ulkomailla olo vaikuttaa opiskeluun sitten kun palataan kotimaahan. Varsinkin äidinkieli ja muut vieraat kielet voivat tuottaa ongelmia jos niitä ei ole opiskeltu kohdemaassa oloaikana. Kannattaa siis selvittää ennen muuttoa, voiko lapset saada esimerkiksi omalla kielellä äi-

dinkielen opetusta kohdemaan koulussa tai saavatko he kotimaasta kirjoja mukaan joista voivat itsenäisesti tai vanhempien avustuksella opiskella asioita.

”No ainakin se kannattaa jos on yläasteikäisiä lapsia just kun on Ruotsit ja nää, että selvittää sitten, että mitä täällä koulussa on ja vastaako se Suomen opetustasoa, että ei käy niin, että tippuu pari luokkaa alemmas tai muuta. Suomessahan pakollisia on toi Ruotsi eikä juuri muuta. Riippuu lapsesta millä luokalla on koulussa ja koulun kanssa ne sopia”. (H 10)

Tutkimuksessa tuli ilmi, että asuinpaikan valinnalla on paljon merkitystä lasten sopeutumiseen. Jos asutaan alueilla joissa ei ole paljon muita ekspatriaatteja, voivat lapset jäädä ilman ikäistään seuraa ja tämä taas vaikuttaa heidän viihtymiseensä kohteessa. Naapurustossa asuvien paikallisten lasten kanssa on kieliongelma eikä heihin myöskään ole helppo tutustua, jos ekspatriaattilapset itse käyvät kansainvälistä koulua.

Lisäksi asuinpaikan valinnalla on merkitystä myös lasten harrastusten kannalta. Jos alueella ei ole harrastusmahdollisuuksia eikä perheellä omaa autoa tai yrityksen autoa käytössä, jäävät harrastukset helposti melko vähäisiksi. Tämä taas vaikeuttaa osaltaan lasten kohteessa viihtymistä.

6.6 Yrityksen komennusprosessien kehittäminen

Mukaan lähtevän perheen huomioiminen

Tutkimuksessa tuli ilmi, että yritykset panostavat vaihtelevasti mukaan lähtevän perheen hyvinvointiin. Perhe otettiin huomioon monen yrityksen puolelta lähinnä niin, että saatiin suurempi asunto käyttöön ja lomamatkat kotimaahan maksettiin pääsääntöisesti kerran vuodessa. Yrityksistä kuitenkin sai myös tarvittaessa apua ja sihteerille voi soittaa ja hän auttoi ja tulkkasi monin tavoin varsinkin alkuaikoina.

”Silleen jos tarvittiin kuljettajaa niin soitettiin sihteerille ja sihteerin tilas ja hoiti vedet” (H 10)

Varsinkin alkuaikoina heti muuton jälkeen myös auto kuljettajineen oli monen perheen käytössä. Auton käyttömahdollisuudet kuitenkin hyvin nopeasti harvenivat ja yhtä poikkeusta lukuun ottamatta perheet olisivat toivoneet, että olisivat saaneet auton yrityksen puolesta käyttöönsä useammin. Vain yhdellä ranskalaisella haastateltavalla oli yrityksen puolesta auto käytössä koko ajan, lukuun ottamatta sitä, kun auto aamulla vei miehen töihin ja illalla toi sieltä pois.

“We have driver so it was easy to go around. We works for the company for fifteen years and he`s get used to drive foreigners so he knows some places for children and when I ask him to go to place with the address ont he knows the town so its very easy”.(H 12)

Suurin osa yrityksistä myös maksoi lasten koulut ja osallistui ainakin osittain päiväkotimaksujen maksamiseen. Ne joiden koulu- tai tarhamaksuja yritys ei maksanut, kokivat käytännön epäoikeudenmukaisena.

Kokonaisuutena perheitä huomioitiin komennuksella todella vähän. Lähinnä perheiden mukana olo huomioitiin niin, että oli mahdollista vuokrata suurempi asunto perheen käyttöön, lomamatkat kotimaahan ja vakuutukset koko perheelle. Kävi kuitenkin ilmi, että jos ekspatriaatti ei itse ymmärtänyt vaatia asioita, ei edes perusasioita kuten vakuutusta yrityksen puolesta välttämättä hoidettu.

Sopimuksen teossa huomioitavat asiat

Tutkimuksessa korostui lasten huomiointi myös sopimuksen teon suhteen. Kuten edellä mainittiinkin jo, perheille on tärkeää, että yritykset maksavat lasten koulut ja tarhat. Tämä on asia joka täytyy neuvotella kunnolla ennen komennukselle lähtöä, ettei tule yllätyksiä kohdemaassa. Varsinkin kouluikäisten vanhemmille on tärkeää että koulut ovat myös kansainvälisiä. Pienten lasten päiväkodit voivat vanhempien mielestä olla paikallisiakin, kunhan ovat muuten luotettavia. On siis tärkeää, että sopimusta tehtäessä neuvotellaan lasten koulu ja tarha-asiat selviksi. Kävi ilmi, että joillakin yrityksillä maksetaan lasten koulutus esim. tietystä ikävuodesta kuten viidestä vuodesta alkaen.

”Yrityksessä politiikka, että viisivuotiaasta ylöspäin maksetaan koulu tai tarha mutta sitä alle ei jos ei ole ite älynnyt sopia siitä erikseen. Osalla se sitten on. Tuommoset kannattaa tarkistaa kuuluuko ja mistä ikärajusta lähtien”. (H 6)

On siis hyvä ottaa selvää sopimusta tehtäessä minkälainen käytäntö lähettävällä yrityksellä on näiden asioiden suhteen. On myös yrityksiä, jotka eivät maksa kouluja tai tarhoja ollenkaan ja siinä tapauksessa on tietysti neuvoteltava palkkaa reilusti enemmän, koska sekä tarhat että yksityiskoulut ovat monesti todella kalliita.

“You have to make sure when you are abroad your kids will go into a private school not local one. I think for sure and to figure out before, who is paying the bill for that. And this is huge part of the contract, otherwise you are very pissed off if you have to pay it yourself and you didn’t know that or you didn’t know the cost for that bill. It’s absolutely no go if you do not know how much the school costs”. (H 1)

Vakuutusten tärkeys korostui myös tutkimuksessa. Perheille oli tärkeää, että vakuutukset oli hoidettu kuntoon jo kotimaassa. Jotkut myös mainitsivat, että sopimukseen on hyvä laittaa pykälä, että jos jotain odottamatonta tapahtuu, on perheellä mahdollisuus palata kotimaahan ja keskeyttää komennus.

”It should be in the contract that you need a house because you need space and that whole family members are included in the insurance and the right to go back if something happens, not only for the husband but for the whole family”. (H 9)

Viitalan (2007, 307) mukaan ulkomailla työskentelevien vakuutusturva vaatii tiettyjä lisäjärjestelyjä. He ovat ulkomailla työskennellessään tapaturmavakuutuksen, ryhmähenkivakuutuksen ja vastuuvakuutuksen piirissä kuten Suomessakin, mutta lisäksi heille otetaan matkavakuutus, tätä vakuutusta nimitetään komennusvakuutukseksi. Normaalisti yritys hankkii ylimääräisen vakuutusturvan myös mukaan lähtevälle perheelle. Tavanomaista kattavampi vakuutusturva on kannattava, sillä sairastumistapahtumissa tai tapaturmien sattuessa sairaanhoito ja kuljetuskustannukset voivat nousta huomattaviin summiin.

On siis todella tärkeää perheiden kannalta, että vakuutusturva on hoidettu kuntoon ennen komennukselle lähtöä. Tähän tulisi lähtevien perheiden siis kiinnittää erityisesti huomiota sopimusta tehtäessä. Vakuutuksessa täytyy ottaa huomioon monia seikkoja sillä elämässä voi tapahtua valitettavia yllätyksiä. Meillä oli onneksi hyvä vakuutus yrityksen puolesta ja se kattoi matkat koko perheelle Suomeen isäni hautajaisiin.

Myös sopimuksen keston määrittely jo ennen lähtöä koettiin tärkeäksi. Vaimollakin voi olla työpaikka, johon palata ja sen vuoksi on tiedettävä kuinka pitkältä komennuksesta on kyse jo lähtiessä. Monella kuitenkin oli niin, että komennukselle lähdettiin esim. 2+1 sopimuksella eli oli sitouduttu kahteen vuoteen ja kolmas vuosi päätetään sitten paikan päällä, jos tuntuu että halutaan sopimusta vielä jatkaa. Kahden perheen kohdalla komennukselle oli lähdetty vuodeksi tai kahdeksi ja komennukset olivat kuitenkin venyneet usean vuoden mittaisiksi.

”Sit tietysti komennuksen kestot ja muut varsinkin lapsiperheillä. Kun mulla itellä on työpaikka mihin pitää palata, niin on tärkeätä, että ne saa sovittua, että ei ole mitenkään epämääräinen. Vakuutukset sun muut että on kunnossa ja koko perheelle”. (H 2)

Sopimuksissa toivottiin olevan valmiita pohjia, joita lakimiehet ovat laatineet niin, että niihin tulee varmasti kaikki tarvittava kirjattua muistiin ja sovittua etukäteen. Ekspatriaattiperheet, jotka olivat itse olleet aikaisemmin ulkomaankomennuksella tai joista puoliso oli ollut komennuksella aiemmin, tiesivät mitä sopimukseen täytyy laittaa ja heille sopimuksen teko oli huomattavasti helpompaa. Toivottiin myös, että kaikkia yrityksen ulkomaille lähetettäviä ekspatriaatteja kohdeltaisiin tasavertaisesti, eikä tietoa ja etuisuuksia yritettäisi pantata.

”Mies on asunut Ruotsissa silleen, että se on ollut siellä viikon joka kuukausi yhden vuoden verran ittekseen ja siellä sille tuli kaiken näkösiä ongelmia eteen, että auton käyttö ja muuta, että pääsee liikkumaan ja se sit osas hyödyntää niitä ja laittaa niitä sitten siihen sopimukseen. Et just niinkun sanoin asuminen, liikkuminen, koulu, päivähoitot ja tämmöset, että itse miettii, että itse tai että ne on ainakin sovittu, että tietää minkälaisia kustannuksia ja vaivoja siitä tulee”. (H2)

”Vois olla joku valmisprätti, jonka joku fiksu lakimies on laatinut pohjan ja ite vois kattoo mitkä on oman perheen kohdalla käyttökelpoisia. Pitäs ehdottomasti olla valmis pohja, koska muuten ihmisiltä voi puuttua tosi tärkeitä pykälää. Sit pitäs ehdottomasti olla kielletty, että firma ei sais yrittää pimittää tietoa siinä kohdassa, että no yriteään, jos vaan noi vähän halvemmalla tai pienemmällä vaatimuksilla lähtis ja reilu peli kaikille samat oikeudet, että jos yksillä on kaks kertaa vuodessa kotimaanmatka, niin sitten kaikilla pitää olla, että kyllä kyllä suosittelisin vakkari pohjaa. Mutta onneks puskaradio toimii ja ihmiset pystyy viestittämään. Tosin meillä ei ollut ketään tiedossa etukäteen joka vois neuvoa mut sit mejän jälkeen on ollut”. (H 3)

Myös Kalén (2009, 81) on todennut että ennen ulkomaantyösopimuksen laatimista olisi hyvä miettiä, mitä sopimuksella halutaan saavuttaa ja mitkä ehdot saattavat aiheuttaa erimielisyyksiä. Työnantajan edustajilla tulisi olla yhteinen linja ulkomaantyöhön liittyvissä tulkinnoissa ja toimintamalleissa. Huolella laadittu komennuspolitiikka on hyvä pohja sopimusneuvottelulle ja siihen viittaaminen osoittaa työntekijälle, että häntä kohdellaan tasa-arvoisesti ja yrityksen yhteisen käytännön mukaisesti. Yhteiset periaatteet hyödyntävät molempia osapuolia ja auttavat myös työnantajaa silloin kun työntekijällä on epärealistiset odotukset komennussopimuksen ehdoista.

Muilta komennuksella olevilta tai siellä olleilta kyseltiin paljon, mitä sopimukseen kannattaisi laittaa ja heiltä saatu tieto todettiin todella hyödylliseksi. Tämä vastaa TEK:in (2002,21–23) tutkimuksen tulosta jossa todettiin, että paras tapa välttää sudenkuopat on etsiä tietoa etukäteen ja siinä paras tapa on puhua niin monen ulkomaankomennuksella olleen kanssa kuin mahdollista. Ilman minkäänlaista aiempaa kokemusta komennuksista lähtijät tunsivat olevansa alussa neuvottomia, koska eivät oikein tieneet mitä voi vaatia.

”Kyllä mä ymmärsin muutenkin että sopimuksen teossa mies kyseli paljon edellisiltä lähtijöitä koska heidän kohdallaan oli tehty virheitä että hänen kohdallaan ei tehtäisi taas samoja virheitä”. (H 11)

Sopimusprosessin todettiin olevan aikaa vievä ja vaativan paljon oma-aloitteisuutta jotta siitä tuli komennukselle lähtijöiden kannalta hyvä. Varsinkin perheen huomioon

ottaminen sopimuksen teossa ei ollutkaan niin itsestään selvää kuin sen olisi kuvitellut olevan.

”Sopimusprosessi oli pitkä ja ajallisesti vaativa, mutta niin ne kaikki juridiset prosessit jos ei olisi itsekkin samassa ammatissa, ei ehkä olisi jaksanut prosessia kovin hyvin. Sopimuksen sisältö saatiin muokattua hyväksi alkuperäistä sopimusta olivat jo muokanneet molemmat xxx, mutta vaati edelleen aika paljon työstämistä eli lähtökohta oli aika alkeellinen erityisesti puolison ja perheen näkökulmasta”. (H7)

Jos sopimuksen tekemiseen ei oltu tarpeeksi perehdytty, oli seurauksena ikäviä yllätyksiä komennuksella ollessa. Tästä esimerkkinä alla olevasta haastattelusta ilmi tulevat rahan-arvon vaihtelut ja se, että lapsen koulutusta ei makseta, asioita, joita ei ollut etukäteen otettu huomioon sopimusta tehtäessä.

“They painted very rosy picture. We pay this and finding the house is easy and everything was just supposed to be easy and then having moved here this is far from the truth. Education is not being paid for. He is also paid in Hong Kong dollars and when the euro was really strong he was getting less money and like all these things should have though true and discussed. I think he is sometimes too scared to talk and just happy do the work. So some things should have better discussed”. (H 8)

Yrityksen tukitoimet puolison tukemiseksi

Puolisot kokivat että heitä ei otettu huomioon lähes ollenkaan komennuksella. Vaikka he itse tunsivatkin olevansa tärkeässä asemassa komennuksen onnistumisen kannalta, yritysten panostus puolisoita kohtaan oli lähes olematonta. Käytännössä heidät otettiin huomioon niin, että perheet saivat suuremman rahan käyttöön asumista varten ja jotkut heistä saivat Kiinan kielen opetusta yritysten maksamana.

” En kyllä huomannut mitään erityistä, no okei firma maksaa puolison Kiinan opiskelut mutta siitäkin piti vähän neuvotella”. (H 3)

Vain yksi yritys oli tarjonnut puolisollekin osa-aikaista työtä ekspatriaatin kerrottua heille että myös vaimo haluaisi työskennellä ulkomailla. Olisikin erittäin hyvä keino tukea ekspatriaattiperheitä pyrkimällä löytämään työtä myös puolisolle, jos hän niin haluaa. Jos puolison ammatti on sellainen, että yrityksessä ei ole hänen koulutustaan vastaavaa työtä, olisi hyvä, jos yritykset tukisivat puolisojen työn haussa yrityksen ulkopuolelta. Kaikki eivät halua työskennellä, mutta on myös heitä, jotka niin halusivat tehdä. Yritys voisi myös auttaa esimerkiksi opiskelu- tai työharjoittelupaikan hankkimisessa. Näin ulkomailla oloaikana kertyisi uutta tietoa ja kokemuksia myös paikallisesta työelämästä ja puoliset voisivat käyttää tätä hyväkseen palatessaan kotimaahan ja taas työmarkkinoille.

”Concerning my job it was really nice that they offered me this job. They offered me this job by themselves and they offered me to work from home so that is really nice that they thought about that. Of course my husband told one time that my wife is used to go to work and maybe in a few months we can do something and after few weeks they came and offered me”. (H 9)

Myös Lehtonen (2009, 25) on todennut saman tutkimuksessaan. Hänen mukaansa lähtevän yrityksen kannattaa panostaa myös puolison ulkomaankomennukseen tarjoamalla tukea esim. sosiaalisten kontaktien järjestämisessä, kielikurssien ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien järjestämisessä tai työpaikan etsimisessä.

Varsinkin liikkumisessa puoliset olisivat kaivanneet apua yrityksen puolelta. Suurkaupungissa matkat ovat monesti todella pitkiä ja busseilla ja metroilla liikkuminen lähes mahdotonta jos ei asu ihan keskustassa. Taksilla liikkuminen tulee pitemmän päälle kalliiksi ja on lasten kanssa myös vaarallista, koska kuten jo aiemmin mainittu niissä ei täällä niissä ole edes turvavöitä. Lisäksi jos ei osaa hyvin kieltä tai tunne kaupunkia, voi päätyä väärään paikkaan, mikä taas voi olla hyvin vaarallistakin, kuten alla olevasta haastattelusta käy ilmi.

”Kun taksikuskit, jos vähän suhahat väärin, kun sanot osoitteen, niin oot ihan missä vaan. Mulle on käynyt nyt pari kertaa. Onneks en ollu yksin taksissa. Olin jossain neekerislummissa. Se on yks kirjain väärin tai eri tooni, niin olet aivan missä sattuu”. (H 10)

Pelkästään ruoan ostosmatkat ovat todella hankalia, jos käytössä ei ole autoa kuljettajan kanssa. Matkat ovat usein pitkiä ja kaikkea ei yleensä saa hankittua samasta paikasta. Puolisilla oli myös tunne, että heidän auton käyttönsä olisi jotenkin sopimatonta eivätkä oikein uskaltaneet sitä alussa vaatia kunnolla. Selvennyksenä alla mainittuihin haastatteluihin Metro on iso tukkukauppa tunnin matkan päässä siitä, missä haastateltavat asuvat.

“Lähinnä tuo kuljetuspuoli olisi kannattanut muokata siten, että olisi esim. saanut 2 kauppareissua Metroon kuukaudessa, yhden puolison kaupunki tai muun reissun, vaikka sinne golfkentällekin kuukaudessa, lääkärissäkäynnit automaattisesti jne. Se oli antanut tietyn turvaverkon näin jälkikäteen ajatellen ... meillähän meni noin vuoden verran asiat aika hyvin, mutta sitten v. 2009 alusta kiristettiin vöitä aika rutkasti, onneksi silloin osasi jo itse liikkua ja oli oma autokin, vaikka kyllä silläkin eksyin monta kertaa ja toisaalta se oli aika koppakuoriainen kiinan liikenteessä eli olisi ollut turvallisempi liikkua isolla firman autolla”. (H 7)

Kuten aiemmin jo mainitsin osiossa kuinka perheet otetaan huomioon komennuksella, vain yhdellä vaimolla oli yrityksen puolesta auto käytössä joka päivä. Muut saivat auton silloin tällöin satunnaisesti käyttöön, mutta joutuivat lisäksi käyttämään sekä oikeita että pimeitä takseja. Varsinkin pimeitä takseja pidettiin yleensä epämiellyttävinä ja ne ovat myös osaltaan turvallisuusriski, koska milloinkaan ei voi tietää kuljettajan rehellisyyttä, eikä myöskään ajotaitoja. Edellä mainituista syistä siis olisi erittäin tärkeää, että yritykset huomioisivat liikkumisen hankaluudet varsinkin lapsiperheiden kohdalla ja mahdollistaisivat auton käytön useammin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Halusin tuoda tällä tutkimuksella esiin puolisoiden ja lasten näkökulman ulkomaan-komennuksiin. **Selvitin 1) tiedonhankkimista.** Mistä tietoa hankitaan, minkälaista tietoa tarvitaan ja onko sitä tarpeeksi tarjolla. **2) Puolisoiden ja lasten sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä.** Minkälaiset tekijät vaikuttavat alkusopeutumiseen, arjen sujumiseen, ongelmat ja ilon aiheet. **3) Yritysten käytäntöjä** eli kuinka yritykset huomioivat puolison ja lapset komennuksella, sekä kuinka yritykset voisivat omilla toi-

mintatavoillaan ja komennusprosesseillaan helpottaa sekä lasten että puolisoiden sopeutumista. Mitä sopimuksen teossa pitäisi ottaa huomioon perheitä ajatellen.

Sekä tämä, että aiemmin aiheesta tehdyt tutkimukset osoittavat, että perheen rooli komennuksen onnistumiseksi on merkittävä. Mitä erilaisempi kohdamaa on verrattuna kotimaahan, sen enemmän perheet tarvitsevat tukea myös yrityksen puolelta. Asiaan vihkiytymätön voi pohtia, onko puolison rooli todellakin niin haastava, ekspatriaatti-han työn tekee, miksi puolisoa pitäisi tukea? On totta, että työssäkäyvä ekspatriaatti joutuu kohtaamaan omat vaikeutensa sopeutuakseen kohdemaahan ja sen erilaiseen työ ja tapakulttuuriin, mutta helppoa ei ole myöskään mukana seuraavalla puolisoilla ja lapsilla.

Varsinkin lapsiperheille sukulaisten ja ystävien luoma turvaverkko on tärkeä ja naisista tuntuu alussa, että heidät on pudotettu tyhjän päälle. Tunteitta etukäteen ketään kohteessa ei ole ketään ystäviä, ei ketään keltä kysyä neuvoa ja ohjeita, eikä aina edes tiedä, miten tulisi käyttäytyä, saati, että ymmärtäisi, mitä ihmiset yrittävät vieraalla kielellä sinulle selvittää, on olo kaikkea muuta kuin tyytyväinen.

Varsinkin kouluikäisillä lapsilla on myös omat ongelmansa vieraan kielen ja uuteen kouluun sopeutumisen kanssa. **Naiset toivatkin ilmi, että lasten sopeutuminen oli heille jopa heidän omaa sopeutumistaan tärkeämpi asia. He huolehtivat enemmän lasten hyvinvoinnista kuin omastaan.**

Tutkimuksesta nousi ilmi, että huolellinen valmistautuminen ennen komennukselle lähtöä luo pohjan komennukselle onnistumiselle. Kotimaassa tehdyt valmistelut, tutustumismatka, asuinalueen ja kodin valinta olivat tärkeitä. Myös mukaan otettavat tavarat, lääkkeet ja ruoat loivat turvallisuutta ja auttoivat koti-ikävä karkotuksessa.

On paljon henkilöstä ja perheestä itsestään kiinni, minkälaiseksi kokemukseksi ulkomaankomennuksella olo muodostuu. **Tärkeäksi tekijäksi komennuksen onnistumiseksi muodostui tutkimuksen mukaan perheen yhteinen halu lähteä komennukselle.**

Selvitin tutkimuksessa, kuinka paljon yritykset ylipäättään huomioi mukana muuttavia perheitä ja kävi ilmi, että perheitä ei paljon otettu huomioon. **Olisikin hyvä, jos yrityksen komennusprosessia hoitava henkilö keskustelisi puolisoiden kanssa ja kertoisi komennukseen liittyviä seikkoja**, koska tutkimuksessa kävi ilmi, että osalla tutkittavista oli epärealistiset odotukset komennuksen suhteen ja tämä taas on yksi sopeutumista heikentävä seikka. Steward & Gregersen (1991, 11) ovat myös todenneet, että on hyvä haastatella puolisoa ja todeta hänen halukkuus komennukselle lähtöön. Tutkimuksen tulos on kuitenkin yhteneväinen aiemmin tehtyjen tutkimusten mukaan, sillä myös Ulkomaankäytännöt Suomessa 2006 tutkimuksen mukaan puolison haastattelu valintaprosessissa oli harvinaista.

Etukäteisvalmennuksen todettiin olevan hyödyllistä ja tutkimukseen osallistuneet puoliset olisivat toivoneet saaneensa sitä enemmän. **Varsinkin kohdemaan kulttuurista ja tavoista olisi kaivattu enemmän jo etukäteen tietoa. Valmennusta kannattaisikin tarjota ekspatriaatin lisäksi myös puolisolle ja lapsille.**

Myös tutustumismatkaa, johon myös puoliset pääsevät osallistumaan pidettiin tärkeänä. Tutustumismatkaan kannattaa naisten mukaan panostaa ja varata riittävästi aikaa. Jo etukäteen kannattaa miettiä, mitä siltä haluaa ja mihin asioihin tulee kiinnittää huomiota kohdemaassa ollessa. Tärkeinä asioina pidettiin mm. asuinalueen valintaa, sopivan asunnon etsimistä sekä lasten päiväkotia ja kouluasioiden hoitamista.

Jos ei käytetä relocation yritysten apua, on tutkimuksen mukaan tärkeää, että tutustumismatkalla on yrityksen puolesta henkilö, joka tietää ja on perehtynyt asioihin ja kohteisiin, joita perheille esitellään. **Yrityksen tulisikin panostaa osaavaan ekspatriaatteja vastaanottavaan henkilökuntaan, joka tuntee asuinalueet ja paikalliset käytännöt hyvin.** Tällä on suuri merkitys myös lapsille ja heidän kohteessa viihtymiselleen sillä on tärkeää, että asuinalueella olisi myös heille kavereita sekä harrastusmahdollisuuksia

Tiedon hankkimisen tärkeys ennen komennukselle lähtöä tuli selvästi esille tutkimuksesta. Yritykset eivät tarjonneet lähtijöille tarpeeksi tietoa vaan pääasiallinen tiedonlähde oli Internet ja muut ekspatriaatit. Tietoa kaivattiin hyvin monenlaisista komen-

nukseen liittyvistä asioista. **Ennen sopimuksen solmimista olisi kaivattu enemmän tietoa siitä mitä sopimukseen kannattaa laittaa varsinkin perheitä ajatellen.**

Sopimuksen teon jälkeen taas kaivattiin tietoa muuttoon liittyvistä asioista, kuten mitä voi ja kannattaa ottaa mukaan, viisumiasioista ja terveydenhuoltoon liittyvistä asioista ja käytännön tietoa kohteesta johon oltiin muuttamassa kuten esim. ostosmahdollisuuksista, viranomais määräyksistä, verotuksesta, asuinalueista, asumisesta kohteessa, kouluista, turvallisuudesta, hintatasosta, ilmastosta jne. **Yrityksen puolelta kaivattiin kokonaisvaltaista tietopakettia jossa kaikki tarvittava tieto on kerätty yhteen.**

Verkostoituminen muiden ekspatriaattien kanssa kohosi todella tärkeään asemaan kohdemaahan sopeutumisen ja viihtymisen kannalta ja sillä oli myös suuri merkitys informaation lähteenä. Tämän vuoksi perheet kaipasivat jo etukäteen tietoa muista kohteessa asuvista ekspatriaattiperheistä.

Vaikka jotkut yritykset esittelivätkin uusia tulokkaita jo maassa asuville, oli tämä hyvin satunnaista eikä yleinen käytäntö. **Yritysten tulisikin ylläpitää listoja kohteessa asuvista ekspatriaateista ja antaa tiedot näistä uusille tulokkaille, sekä järjestää tilaisuuksia joissa vanhat ekspatriaatit esitellään uusille tulokkaille mielellään jo tutustumismatkan aikana.**

Tutkimuksesta ilmeni, että ekspatriaatteihin tutustuttiin monesti lumipallomenetelmällä, eli kun yhteen oli tutustuttu, tämän kautta löytyi myös muita kontakteja. **Hyvä tapa olisikin kutsua uudet tulokkaat yhteisille illallisille jo maassa asuvien ekspatriaattien kanssa ja tutustuttaa heidät siten toisiinsa. Toinen hyvä keino olisi hyödyntää jo kohteessa olevia ekspatriaattien puolisoita ja pyytää heitä esittelemään kohdetta uusille tulokkaille.**

Ekspatriaattiperheet auttavat toisiaan mielellään ja sitä voitaisiin hyödyntää. Siitä hyötyisivät kaikki osapuolet. Mitä isompi sosiaalinen verkosto on, sen enemmän on auttaja hädän hetkellä. Koska ulkomailla ollessa puuttuu sukulaisista koostuva turvaverkko, täytyy se koota muista ekspatriaateista ja paikallisista. **Tutkimuksen mukaan paikallisiin oli kuitenkin kieliongelmiensa vuoksi monesti vaikea tutustua joten turvaverkko koottiin käytännössä muista ekspatriaateista.**

Tiedon hankkimiseen suositeltiin myös paikallisia ekspatriaattinaisten yhdistyksiä kuten täällä Guangzhoun alueella toimivaa GWIC ja alueellisesti toimiva Panyu Ladies. **Tiedon saamisen lisäksi muihin ekspatriaattiperheisiin tutustumisen katsottiin olevan ensiarvoisen tärkeää myös sosiaalisten kontaktien vuoksi.** Puolisot kaipasivat yhteyttä muihin samassa tilanteessa oleviin, sillä heidän mielestään parhaiten heitä ymmärsi joku, jolla on samanlainen kokemus kuin heillä itsellään ulkomailla elämisestä ja kohdemaan hankaluuksien kohtaamisesta.

Alkuajan kohdemaassa todettiin olevan haasteellista ja käytännön asioiden hoitaminen oli aikaa vievää ja turhauttavaa, tähän syynä oli monesti kielitaidon puute. **Kielen opiskelua jo etukäteen suositeltiin ja siihen olisi hyvä panostaa myös kohdemaassa ollessa. Tässäkin yritys voi toimia tukena tarjoamalla puolisoille kieliopintoja. Myös lapsille todettiin olevan hyödyllistä jos he osaisivat kieltä jo kohteeseen tullessaan.** Myös Tahvanaisen (2007) mukaan koko perheen hyvinvointiin tähtäävät tukipalvelut ovat myös hintansa arvoisia. Mitä nopeammin koko perhe pystyy asettautumaan kohdemaahan, sitä nopeammin ekspatriaatti pystyy tekemään työtään.

Autonkäyttömahdollisuus olisi myös lisännyt perheiden turvallisuutta, sillä taksilla liikkuminen varsinkin lasten kanssa todettiin suorastaan vaaralliseksi, koska niissä ei edes ole turvavöitä, puhumattakaan siitä, että mukana voisi kuljettaa turvaistuimia lapsia varten. Lisäksi autonkäyttömahdollisuus olisi vähentänyt naisten riippuvaisuuden tunnetta muista ja lisännyt heidän itsenäisyyttään komennuksen aikana. **Koska liikkumisen hankaluudet nousivat tutkimuksessa niin vahvasti esille naisten elämää hankaloittavana- sekä myös turvallisuuteen vaikuttavana tekijänä, kannattaisi komennus sopimusta tehtäessä paneutua tähän asiaan tarkasti ja ottaa huomioon sen merkitys naisten arjen sujumiseen.**

Tuttujen tavaroiden todettiin tuovan kodintuntua ja helpottavan siten sopeutumista varsinkin pienempien lasten osalta. Toisaalta koska tavaroiden tulo kontissa saattoi kestää jopa 4 kuukautta ja uuden elämän aloittamisen ulkomailla todettiin olevan kallista, toivottiin yrityksen puolelta vaihtoehtoja muuttotavaroiden suhteen. **Vaihtoehtoina normaalille kontin lähettämiselle voisi olla, että yritys maksaisi isomman ”starttirahan” eikä konttia lähetetä ollenkaan, jolloin perhe voi hankkia kaiken tarvittavan kohteesta. Toisena vaihtoehtona olisi että lähetetään kontti, mutta sen**

lisäksi perhe saa pienemmän ”verhorahan” jolla voidaan hankkia välttämättömät perusasiat ennen kontin tuloa.

Tutkimukseeni osallistuvat naiset eivät tunteneet olevansa sivuroolissa komennuksella vaan heidän mielestään komennus oli ikään kuin perheen yhteinen yritys, jossa jokaisella on oma roolinsa sen onnistumiseksi. Vaikka naiset kokivatkin, että ulkomailla olo antoi heille mahdollisuuden olla kotona lasten kanssa, osa kaipasi myös työelämässä olemista ja pelkäsi kuinka ulkomailla oloaika vaikuttaa heidän uraansa heidän palattuaan kotimaahan. **Puolisoiden työllistymistä olisi siten myös hyvä tukea.**

Sopimusten tekemisessä toivottiin yhdenmukaista linjaa kaikkia yrityksessä työskenteleviä kohtaan, sekä lakimiesten laatimia valmiita sopimus pohjia joissa myös perheet otetaan huomioon.

Alla olevassa taulukko 8. asioita joita sopimuksen teossa tulee haastateltavien mukaan huomioida perheitä ajatellen.

TAULUKKO 8. Sopimuksen teossa huomioitavat asiat

- lasten koulu- ja päiväkotimaksut, mitä maksaa ja kuka maksaa
- sairas- ja tapaturmavakuutukset koko perheelle (selvitä mitä kattavat)
- terveystarkastukset ja rokotukset jo kotimaassa
- muutto; -kustannukset, käytännön toimet, vaihtoehdot tavaroiden lähettämiseksi
- terveydenhoito kohdemaassa ja mitä se kattaa
- vuosilomaedut ja kotilomamatkat kotimaahan
- auton käyttömahdollisuus kohteessa, kuinka paljon ja milloin voi käyttää
- kieliopinnot myös puolisolle
- puhelinetu myös puolisolle
- sopimuksen kesto
- paluu kotimaahan turvattu työn osalta
- asunnon järjestäminen, asuntokustannukset (vuokra, lämmitys, sähkö, kaasu, vesi). Asunnon kalustaminen ja kunnossapito.
- verotusasiat kuntoon hyvissä ajoin

Lisäksi on toki muitakin sopimuksessa huomioitavia asioita jotka eivät tulleet puolisoiden haastatteluissa ilmi. Listaan olen kerännyt vain haastatteluissa esille tulleet asiat.

Tutkimuksessa oli mukana eri maista olevia naisia ja tämä herättikin jatkotutkimuksen aiheita. Olisi mielenkiintoista mm. vertailla laajemmin eri maista tulevien naisten sopeutumista komennukselle ja selvittää, kuinka kotimaan kulttuuri ja naisen asema siellä vaikuttaa kohdemaahan sopeutumiseen.

Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi selvittää, kuinka paljon komennukseen liittyvät prosessit ja perheiden huomiointi vaihtelee maittain. Tässä tutkimuksessa tuli ilmi, että parhaiten perheen oli huomionut ranskalainen yritys komennuskäytännöillään. Koska eri maalaisia oli kuitenkin niin pieni joukko, ei yleistyksiä voisen pohjalta tehdä ja siksi tämä olisikin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe. Totesin, että tähän tutkimukseen teemahaastattelu oli riittävän laaja tutkimusmenetelmä, mutta jatkotutkimuksia ajatellen uskon että Delfoi-menetelmällä haastatteluissa päästäisiin vielä enemmän pintaa syvemmälle.

LOPPUSANAT

Alun perin minulla oli tarkoitus tehdä tutkimuksessa esille tulleiden tietojen pohjalta käytännön paikallisopas joka olisi apuna komennukselle lähteville perheille. Jos lähtijöillä ei ole mitään kontakteja kohdemaassa oleviin tai sieltä jo palanneisiin muihin ekspatriaatteihin, jää paljon tärkeää arkipäivän elämää helpottavaa tietoa saamatta. Jakamalla tietoa lähtijöille etukäteen vältyttäisiin monelta harmilta ja mielipahalta. Oletin että yritys jossa mieheni työskentelee, tukisi osaltaan myös komennukselle mukaan lähtevää puolisoa ja toimisi opinnäytetyöni tuloksena tuotetun paikallisoppaan tilaajana, varsinkin kun siitä olisi ollut hyötyä myös yritykselle itselleen helpottaen tulevien ekspatriaattiperheiden sopeutumista. Näin ei kuitenkaan käynyt.

Tutkimuksestani käy kuitenkin ilmi että ekspatriaattiperheet kaipaavat enemmän paikallistietoa tiivistettynä ja lisää informaatiota Internetin lisäksi myös yritysten taholta. Kohdeopas olisi siis ollut juuri se mitä haastattelemanani ekspatriaattiperheet olisivat toivoneet saaneensa jo ennen kohteeseen muuttoa, jotta he olisivat osanneet orientoi-

tua kohteeseen muuttoon paremmin ja sopeutuneet sinne helpommin. Oppaassa toivottiin lisää tietoa mm. seuraavista asioista: asuinalueista, terveydenhoitopalveluista, mistä mitään voi ostaa, liikenneyhteyksistä miten ne toimivat ja minkälaiset ne ovat, karttoja englannin kielellä, tietoa mitä on turvallista syödä ja juoda kohteessa, kulttuurista ja paikallisista tavoista, tietoa lasten kouluista ja päivähoitopaikoista minkälaisia ne täällä on ja niiden eroista verrattuna eurooppalaisiin, harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksista, ravintoloista, ilmastosta, juhlapäivistä, suosituista lomakohteista Kiinassa, mistä löytää yhteyden muihin ekspatriaatteihin ja esim. paikallisista yhdistyksistä, viranomaismääräyksistä, perussanastoa Kiinan kielellä, jne.

Jos kyseessä on suuri kansainvälinen yritys, on todennäköistä että heillä on ekspatriaatteja enemmänkin samassa kohteessa. Tällöin oman kohdeoppaan laatiminen olisi paikallaan. Oppaassa olisi hyvä olla myös perustietoa yrityksestä, koska puolisoilta usein kysytään missä ekspatriaatti työskentelee ja minkälainen yritys on kyseessä. Jos yrityksen omat resurssit oppaan kokoamiseen ei riitä he voisivat hyödyntää ekspatriaattien puolisoita tai opiskelijoita oppaiden kokoamisessa.

On toki myös pieniä yrityksiä jotka lähettävät ekspatriaatteja ensimmäistä kertaa ulkomaille, eikä heillä ole kokemusta ja resursseja tuottaa kaikkia perheiden kaipaamia palveluja, oppaista puhumattakaan. Tällöin olisi entistä tärkeämpää tukeutua relocation yritysten palveluihin ja pyrkiä sitä kautta auttamaan näitä kohteeseen muuttavia pioneereja. Aina sekään ei ole kustannussyistä mahdollista. Tällöin tulisi vähintään tukea heidän verkostoitumistaan muiden ekspatriaattien kanssa, ohjaamalla heitä esimerkiksi paikallisten ekspatriaatti yhdistysten pariin.

Jotta opinnäytetyössä käsittelemäni asiat eivät olisi levinneet liian laajaksi, olen tietoisesti jättänyt siinä kokonaan käsittelemättä kotimaahan paluun ja paluusopeutumiseen liittyvät ongelmat. En myöskään aio niitä omalla kohdalla vielä miettiä, vaan nyt keskityn nauttimaan komennuksella olostani ja mahtavista monikulttuurisista ystävistä joihin täällä olen tutustunut.

LÄHTEET

Adler, Nancy 2002. *International Dimensions of Organizational Behaviour*. 4th edit. McGill University, South-Western, a division of Thomson Learning.

Alanko, Heikki & Rousku, Kristiina 1998. *Työ ja koti maailmalla. muuttajan valmentautumisopas*. Helsinki: Fintra julkaisu nro 122.

Anna Rotkirch 2002. Teoksessa Smeds, Riitta, Kauppinen, Kaisa, Yrjänheikki, Kati & Valtonen, Anitta 2002. *Tieto ja tekniikka. Missä on nainen?* Julkaisija: Teknisten Akateemisten liitto. Lahti: Esa Print Oy.

Anderson, R.J. 1992. Representations and requirements: The value of ethnography in system Design. *Human-Computer Interaction*, 9, 152–182.

Blomberg, J., Giacomi, J., Mosher, A. & Swenton-Wall 1993. Ethnographic field methods and their relation to design. In Schuler, D. & Namioka, A. (Eds.) *Participatory Design: Principles and Practices*, Erlbaum, Hillsdale, NJ., 123–155.

Bryson, Debra & Hodge, Charise 2003. *A Portable Identity: A Woman's Guide to Maintaining a Sense of Self While Moving Overseas*. USA: A Park Publication.

Dobler-Mikola, Anja 1988. Suomalaiset Sveitsissä. ”Ei-syrjityn” vähemmistön sosio-kulttuurinen sopeutuminen Keski-Euroopassa osa 1. *Siirtolaisuus Migration* 1/1988, 4, 6.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. *Teemahaastattelu: Opit ja opetukset*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2001: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Forster, N 2000. Expatriates and the impact of cross-cultural training. *Human Resource Management Journal* 10,3. Verkkolehti. <http://proquest.umi.com/pqdweb?Did=000000057381459&Fmt=4&Deli=1&Mtd=1dx=2&Sid=3&RQt=309>. Luettu 20.3.2010.

Furnham, A & Bochner, S 1990. Culture Shock 3. Painos London Routledge

Garnezy, N & Rutter. M 1983. Stress, Coping and Development in Children. Stressors of Childhood. New York: McGraw-Hill.

Granfelt, Riitta 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Pieksämäki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 702.

Hellsten, Kirsi 2009. *Ulkomaantyö*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Hirvikallio, Matti 2001. TEK:kin jäsenet ulkomailla. Raportti Tekniikan Akateemisten Liiton ulkomailla työskenteleville jäsenille vuonna 2001 tehdystä kyselystä. <http://www.tek.fi/ci/pdf/julkaisut/kvraportti.pdf>.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Jaakkola, Magdalena, Kosonen, Liisa, Liebkind, Karmela & Matinheikki-Kokko, Kaija 1994. Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Hakapaino Oy.

Jortikka, Mira 2006. Sosiokulttuurinen sopeutuminen kohdemaan kulttuuriin. Hallintatyylit, sosiaalinen tuki, kielitaito ja lähtövalmennus sopeutumisen tekijöinä. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Pro gradu.

Junkkari, Kaija & Junkkari, Lari 2003. Nykyajan paimentolaiset. Työ ja koti maailmalla. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Julkunen, Raija 1994. Suomalainen sukupuolimalli - 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anttonen, Anneli, Henriksson, Lea & Ritva Nätkin. Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 179–201.

James, Susan, Hunsley, John, Navara, Geoffrey S & Alles, Melanie 2004. Marital, Psychological and Sociocultural Aspects of Sojourner Adjustment: Expanding the field of enquiry. International journal of Intercultural Relations. Canada: 28, 111-126.

Kalen, Laura 2009. Ulkomaankomennus ja Ulkomaalaisen työntekijän palkkaaminen. Opas työnantajalle. Turun Ammattikorkeakoulu. Liiketalous. Opinnäytetyö. PDF dokumentti. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/3753/Kalen_Laura.pdf?sequence=1. Luettu 22.4.2010.

Kealey, Danielle & Protheroe, David 1996. The Effectiveness Of Cross-Cultural training for expatriates: An Assessment Of The Literature on the Issue. Int.J. Intercultural Rel. vol. 20. No 2, pp 141-165. Great Britain: Elsevier Science Ltd.

Kovala, Riikka 2007. Kulttuuria tuntemalla välttää monet karikot. http://www.yrittajat.fi/File/19456aef-5917-491f-95de-55ded4e81f03/yrittajalehti4_2007.pdf.

Kosonen, L 1994. Vietnamilainen oppilas kahden kulttuurin välissä. Teoksessa K. Liebkind (toim). Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 192–223.

Konivuori, Sini 2002. The Adjustment of Finnish expatriates in Britain with special reference to communicative competence. A case study. Pro gradu tutkimus. Humanistinen Tiedekunta Englannin kielen laitos. Jyväskylän Yliopisto. PDF dokumentti. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7340/sikonivu.pdf?sequence=1>. Luettu 23.4.2010.

Korkiasaari, Jouni 1989. Suomalaiset maailmalla. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoista tähän päivään. Turku: Siirtolaisinstituutti.

KPMG Oy Ab. WWW- sivut. Viitattu 26.4.2010. <http://www.kpmg.fi/Binary.aspx?Section=1394&Item=4108>

Lampela-Kivistö, Liisa 2001. Töissä Hollannissa. Tutkimus Hollannissa asuvista rotaatiinsiirtolaisista. Suomen Merimieskirkko, painamaton julkaisu.

Laine, Lea 2006. Ulkomaantyökäytännöt Suomessa 2006. online. viitattu 21.01.2010. <http://www.ihrm.fi/kuvat/Ulkomaantyok%F6k%E4yt%E4nn%F6t%20Suomessa%202006.pdf>

Lehtonen, Annele 2009. Ekspatriaatin valmentaminen ulkomaankomennukselle. Tampere: Tampereen Ammattikorkeakoulu

Lempiäinen, Mirva 2009. Kun ystävä muuttaa muille maille. *Expatrium* 65, 47.

Martin, S 1992. The psychosocial Needs of Refugee and Displaced Children: A Policy Perspective. Teoksessa M. McCallin(ed) *The Psychological WellBeing og Refugee Children: Research, Practice and Policy Issues*. Geneva: International Catholic Child Bureau.

Majuri, Nadja 2000. *Kaukana Kotoa*. Tutkimus ekspatriaattivaimon ulkomailla oleskelusta elämänkulun muutoksena. Jyväskylä Yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan tiedekunta. ProGradututkimus.PDFdokumentti.<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12807/nmajuri.pdf?sequence=1>. Päivitetty 1.8.2008. Luettu 22.3.2010.

Masgoret, A.-M. 2006. Examining the role of language attitudes and motivation on the sociocultural adjustment and the job performance of sojourners in Spain. *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 311–331.

Oksanen, Annika 2006. Siirtonaisena Singaporessa. Ulkomaantyökomennuksille mukaan muuttaneet suomalaisnaiset kertovat kokemuksistaan. Väitöskirja. Helsinki: Yhteiskuntapolitiikanlaitoksen tutkimuksia.<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sospo/vk/oksanen/siirtona.pdf>. Luettu 25.1.2010.

Pascoe, Robin 1992/2001 *Culture Shock. Successful Living Abroad. A Wife's Guide*. Portland: Graphic Arts Center Publishing Company.

Pascoe, Robin 2003. *A Moveable Marriage. Relocate Your Relationship without Breaking It*. Vancouver: Expatriate Press.

Peltonen, Tuomo 1998. *Expatriate Experience and Career: Studies on cross-cultural transfers, modern ordering and the limits of career management in multinational cor-*

porations. Helsinki School of Economics and Business Administration Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A-139, HeSE print.

Riusala, Kimmo & Suutari, Vesa & Tahvanainen, Marja 1998. Tekniikan akateemiset ulkomailla. Raportti liiton jäsenten ulkomailla työskentelyyn liittyvistä kokemuksista.

Ruusuvuori, Johanna , Tiittula, Liisa 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Sahiluoma, Veikko 2002. Kauppalehti 24.4.2002

Saviaro & Helaniemi 2005. Kun työ vie maailmalle. Helsinki: ReturnTicket.

Sormunen, Timo 2000. Moni ulkomaankomennus keskeytyy koti-ikävään. HTML-dokumentti.<http://www.taloussanomat.fi/arkisto/2000/10/25/moni-ulkomaankomennuskeskeytyy-koti-ikavaan/200026754/12>. Luettu 19.1.2010.

Silius, Kirsi 2005. Sisällönanalyysi. Pdf dokumentti. http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Silius150405.pdf. TTY.TMI. Hypermedialaboratorio. Luettu 31.3.2010.

Sykes, I & Eden, D. 1985. Transitional stress, social support, and psychological strain. *Journal of Occupational Behaviour*, 6, 293–298.

Schneider, Susan & Asakawa, Kazuhiro 1995. American and Japanese Expatriate Adjustment: A Psychoanalytic Perspective. *Human Relations* 48 (10), 1109-1127.

Steward, Black J & Gregersen, Hal B 1991. The Other Half of the Picture: Antecedents Of Spouse Cross-Cultural Adjustment.

Tahvanainen, Marja 1998. Expatriate Performance Management. The Case of Nokia Telecommunications. Helsinki School of Economics and Business Administration. Helsinki: HeSEprint.

Tucker, M F., Bonial, R. & Lahti, K 2004. The definition, measurement and prediction of intercultural adjustment and job performance among corporate expatriates. *International Journal of Intercultural Relations*, 28(3-4), 221–251

Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi-Nikula, Outi 1989. *Saksansuomalaiset: Tutkimus syntyperäisten suomalaisten akkulturaatiosta Saksan Liittotasavallassa ja Länsi-Berliinissä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.

Tung, R 1981. *Selecting and Training Personnel for Overseas Assignments*. *Columbia Journal of Worl Business*, 16(1), 68-78.

Tung, R 1987. *Expatriate Assignments. Enchasing Succes and Minimizing failure*. *Academy of Management Rewiew*, 1 (2), 117-125.

Vuorinen, Kimmo 2005. *Etnografia*. Ovaska, S., Aula, A. & Majaranta, P. (toim.) *Käytettävyytutkimuksen menetelmät*, 63-78. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos B-2005-1. <http://www.cs.uta.fi/usabsem/luvut/5-Vuorinen.pdf>. Luettu 12.5.2010.

Ward, Colleen & Chang, Weining C 1997. "Cultural Fit": A New Perspective on Personality and Sojourner Adjustment. *Int.J. Intercultural Rel.* Vol.21. No 4, pp 525-533. Great Britain: Elsevier Science Ltd

Wilkman, Sirkku 2005. *Siirtolaiset Suomen Voimavarana Maailmalla*. Suomalaisen siirtolaisuus Saksaan ja Yhdysvaltoihin 2000 Luvulla. Web Reports No 9. Siirtolaisuusinstituutti. Turun Kauppakorkeakoulu. Luettu 25.1.2010.

Yuen, Julie Alberta 2003. *An Exploration of The Definition of Expatriate Failure and The Predominant Reasons For it*. Research Essay, The University of Melbourne, Department of Management, painamaton julkaisu.

Ylä-Sulkava, Laura 2001. Ekspatriaattien puolisoitten kokemuksia ulkomaankokemuksista omaan uraan-urasta luopuminen vai uudelleen suuntautuminen. Jyväskylän Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja Filosofian laitos. WWW-julkaisu. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12789/laurylas.pdf?sequence=1>

LIIKTEET

LIITE1/1. Taustatietojen kyselylomake haastateltaville

Ympyröi vastauksista sopivin.

- Mihin seuraavista ikäryhmistä kuulut? 18v-25v 26v-35v
36v-45v 46v-55v
56v-65v 66v-
- Kuinka kauan olette olleet Kiinassa? Alle 6 kk 6kk- 1v
1v-2v 2v-4v
4v-6v
Enemmän kuin 6v
- Onko tämä ensimmäinen ulkomaankomennuksenne Kyllä Ei
- Jos ei, niin montako komennusta takana? 1 2 3 4 5 Yli 6
- Montako lasta teillä on? 1 2 3 4 5 6 7 8
- Oletteko töissä vai kotona? Töissä Kotona
- Minkä tasoinen koulutus teillä on? Lukio Ammattikoulu
Alempi korkeakoulututkinto
Ylempi korkeakoulututkinto
Muu_____
- Mikä on asumisen tasonne kohdemaassa verrattuna kotimaahan? Parempi Huonompi
Säilynyt samana

LIITE 1/2

- | | | |
|---|--------------------|----------|
| 9) Entä sosioekonominen tilanteenne? | Parempi | Huonompi |
| | Säilynyt samana | |
| 10) Tarjosiko yritys teille valmennusta ennen kohteeseen muuttoa? | Kyllä | Ei |
| 11) Oliko valmennus mielestänne riittävää? | Kyllä | Ei |
| 12) Etsittekö itse aktiivisesti tietoa ennen komennusta? | Kyllä | Ei |
| 13) Jos kyllä, ympyröi mitä seuraavia keinoja käytitte? | Internet | Kirjat |
| | Oppaat | |
| | Verotoimisto | |
| | Kela | Lehdet |
| | Muut ekspatriaatit | |
| | Facebook | |
| | Keskustelupalstat | |
| | Muu_____ | |
| 14) Löysittekö tietoa mielestänne riittävästi? | Kyllä | Ei |
| 15) Kävittekö kohteessa etukäteen tutustumismatkalla? | Kyllä | Ei |

LIITE 2/1. Haastattelurunko teemoittain puolisolle

Mitä on hyvä tietää ja tehdä ennen kohdemaahan muuttoa?

- Mitä tapahtui sen jälkeen kun saitte varmuuden komennukselle lähdöstä?
- Oliko ongelmia tiedon saantiin liittyen?
- Mitä on hyvä huomioida tutustumismatkan suhteen?
- Mitä on hyvä huomioida varsinaisen muuton suhteen?
- Mitä kannattaa ottaa mukaan?
- Mitä erityistä on hyvä huomioida ennen muuttoa terveydenhuoltoon liittyen

Arjen sujumiseen vaikuttavat asiat kohdemaassa?

- Kuinka arki alkoi sujua muutettuanne kohteseen?
- Mitkä asiat koitte vaikeiksi?
- Mistä olisi pitänyt tietää enemmän jo ennen muuttoa?
- Miten käytännön asiat kuten ruoan osto ja liikkuminen hoitui?
- Auttoiko kukaan paikan päällä ja miten teitä?
- Käytännön neuvoja jota haluisitte antaa muille muuttajille?

Lasten sopeutumista helpottavat asiat?

- Missä vaiheessa ja miten kerroitte lapsille muutosta?
- Minkälaiset asiat lapset kokivat vaikeimmiksi muuttoa ajatellen?
- Mitä kannattaa huomioida lasten ja muuton suhteen vielä kotimaassa ollessa?
- Onko jotain asioita joita suosittelisitte laitettavan muuttokuorman nimenomaan lapsia ja heidän sopeutumistaan silmälläpitäen?
- Kuinka järjestitte koulu- tai tarha-asiat/ saitteko apua siihen?
- Mitä olisitte tehneet toisin jos teillä olisi ollut kaikki tieto jonka jo nyt omaatte lasten sopeutumista ajatellen?

LIITE 2/2

Elämän tarkoitus on ikävän karkoitus!

- Onko sinulla tunne että elämä puolisopestiläisenä komennuksella olisi jotenkin merkityksetöntä? Koetko olevasi jotenkin sivuroolissa komennuksella ja miksi?
- Millä keinoin ja kuinka aktiivisesti olet etsinyt kontaktia muihin ekspatriateihin ja paikallisiin?
- Mitä muita keinoja ikävän karkotukseen olet löytänyt?
- Mitkä asiat koet tärkeimpinä oman viihtymisesi kannalta?
- Onko parisuhde joutunut mielestäsi koetukselle komennuksen vuoksi ja millä tavalla?

Yrityksen komennusprosessien kehittäminen

- Minkälaista valmennusta tai tietoa olisitte kaivannut enemmän?
- Kuinka yritys huomioi sen että mukaan lähtee myös puoliso ja lapset?
- Kuinka sopimuksen teko sujui, oliko asioita joita olisi pitänyt ottaa huomioon paremmin?
- Kuinka kehittäisitte yrityksen komennusprosesseja?
- Mihin asioihin erityisesti tulisi kiinnittää huomiota erityisesti perheitä ajatellen?